BIBLIOTEKA
Zakł. Nar. im. Ossolińskich
XVII 8828

5-K-2021

Ustawa / albo Porządek Kościelny y Ceremonie.

Iako w Nauczaniu Słowá Bożego / y podawániu Swiatości w Kościelech Xięstwá Pruskiego ma być zachowany.

Z Niemieckiego Języká ná Polski pilnie przełożony przez

HIERONYMA MALECKIEGO, Plebana Leckiego.

Roku narodzenia Páńskiego

M D LXXI.

1. Corinth: 14.

Wszystko pociáwie y porządnie niech będzie postánowione miedzy wámi.

BIBLIOTEKA OSSOLINEUM

Sd XVII-8828

Vstawa / albo Porządek Kościelny y Ceremonie.

Yako w Nauczaniu Słowá Bożego / y podawániu Swiątości w Kościelech Xięstwá Pruskiego ma być záchowány.

Z Niemieckiego Języká ná Polski pilnie przełożony / przez

HIERONYMA MALECKIEgo, Plebaná Leckiego.

Roku narodzenia Páńskiego

M. D. LXXI.

1. Corinth: 14.

Wszystko poczćiwie y porzadnie niech bedzie postánowiono miedzy wámi.

Przedmowá.

Obudwu Biskupow/ Samlandskiego y Pomezáńskiego/ o Ceremoniách y Porządku Kościelnym.

W Zebrániu Chrześćiáńskim ma być iśćie wielka pilność ku temu przydána/ áby káżdy poznáć mogł naypotrzebnieyßie cześći/ w ktorych náśe y wßystkiego Swiátá zbáwienie śie záwiezuie/ gdyż ony nie Cżłowiek/ ále tylko sam Pan Bog postánowił. Aprzetoż áni Kośćiołowi/ áni Apostołom/ áni Anyołom/ áni żadnemu stworzeniu ná moc iest dano/ áni dozwolono/ áby w nich co odmienić/ álbo vmnieyßyć/ álbo przydáć mieli. Y owßem w tym pewny znák iest/ iże ktokolwiek nieco w nich odmienia/ że ten/ álbo ći nie sa wiecey świętemi ludźmi/ y błogosłáwionemi Apostołmi áni Anyołmi/ Ale sa przeklętym Stworzeniem/ y potępionemi Duchy/ Gal. 1. Przetoż ći nie sa wiecey Kośćiołem álbo Zborem/ áni práwemi prawdźiwemi cżłonkámi Zboru Chrześćiáńskiego/ ácz też przed tym wedle ich wezwánia Apostołmi y Anyołmi/ y prawdźiwemi cżłonkámi Zboru Chrześćiáńskiego byli/ by ießcze te sławę y tytuł wedle zwierzchniego ich záchowánia trzymáia/ iáko Pan Christus y świety Páweł mowią/ iże sa naywiętßy y naybrzydliwßy Nieprzyiaćiele y Przenásłádownicy

Boży / y iego prawdziwego Zebránia / y owßem sam Antichryſt / ktory ſie bárzo wyſoce przećiwko Pánu Bogu / y iego práwemu prawdziwemu Zebrániu chełpić / wyſadzáć y podnośić miał / Johan. 16. y 2. Theſſ. 2.

Te iſte naypotrzebnieyßе cześći ále ſą / Słowo Boże / y chwalebne Swiatośći / iáko od ſámego Páná Chriſtuſá ſą poſtánowione / ktore to poſtánowienie w Słowie Bożym zámknione / vtwirdzone / y vmocnione ieſt / zwłaßczá / Chrzeſt świety y Wieczerza Páńſka.

A iżeby te dwie cześći w Zebrániu Chrześćiáńſkim ſtátecznie popieráne y prawdziwie wykłádáne były / przetoż Pan Bog ku temu Vrzad Káznodzieyſki poſtánowił / ktory ſam w ſobie nie ieſt właſnie tákowym Sácramentem á Swiatośćią / y owßem dáleko mniey tákową mocą / ktoraby miáłá być nád ſłowo Boże / álbo Swiatośći / To ieſt / żeby Słowem Bożym y Swiatośćiámi / álbo w tych rzeczách kto miał czynić y poſtępowáć wedle ſwey woley / álbo mniemánia ſwego / Yáko papież niewſtydliwie ſobie ſmyſlił / á iżeby Pan Bog ku temuż też Duchá ſwego świetego w ich pośrodek y Concilia á porády dawáć raczył ꝛc. Ale że ieſt *Miniſterium* á ſłużbá tákowa / ktorą ſłużbę oſoby / od Páná Bogá ku niey porządnie wezwáne y potwirdzone ſą / Pánu Bogu y Zebrániu Chrześćiáńſkiemu z tákową wiernośćią wßyſtko czynić y ſprawowáć máią / żeby Słowo Boże práwie y ßczyrze przepowiedáli / y Swiatośći wedle mowionego poſtánowienia podawáli / y onemi ßáfowáli / y przytym naprzećiw wßeláкiemu zfałßowániu / mocno y ſtale trwáli.

Sd XVII-8828

A ten

A ten mocny grunt / y práwa Formá á sposob prawdziwey szczyrey Nauki / iest dosyć okficie zámkniony y wypisány / *In corpore Doctrinæ & Refutatione corruptelarum.* To iest / w Summie á gruntownym zámknieniu práwey Chrześćiáńskiey Kośćielney nauki / y pogánieniu wszelákich fałszerstw y Sekt przećiwko słowu Bożemu będących ꝛc. Ták iáko Roku przeszłego 1567. od sławney y świętey pámięći Jego Miłośći Xiążećiá / y zacnego wszego Ziemstwá znowu ná nie zezwolenie się z stáło. Ná co też y Jego Miłość łáskáwe y miłośćiwe młode Xiążę y Pan nász przyzwoliło. Przy ktoreyżeto nauce teraz / y ná przyszłe czásy mocno stáć y przy niey trwáć chcemy / y nigdy nie mamy áni chcemy co odmienić / gdyżwiec Słowo Boże iest / y iednostayny zmysł Prorockiego y Apostolskiego Pismá świętego / Tudzież też y prawdziwy stárádawny y pospolity Oycow świętych w Zebrániu Chrześćiáńskim będących *Sensus & Consensus*, to iest Zmysł y Zezwolenie / wiárá y nauká w niey iest wyrázona y pokázána.

O drugiey częśći / zwłaszcza / o Vrzędzie Káznodzieyskim / iáko y od kogo porządnie wedle Słowá Bożego ma być opátrzány / Y co zá sławetny Vrząd iest / iáki żywot y nauká iego / y iáko záchowány być ma: Też iáko Szkoły máią być opatrzone / y wszystkie rzeczy obyczáiem Chrześćiáńskim vłożone: To w pospolitym zezwolonym postánowieniu oznaymiono iest / w Xięgách ktorych Tytuł á napis: O wybierániu obudwu Biskupow Samlandskiego y Pomezanskiego ꝛc.

Nád to ſą ieśćie inne cżeśći / bez ktorych też być niemożemy/ ále ie w Kośćielech náſzych obſerwowáć y mieć chcemy/ dla ludu poſpolitego / áby ten o pomienionych potrzebnych cżeśćiách w Vrzedzie Káznodzieyſkim iák ſie godzi informowány / y w wyrządzániu powinowátey Reuerencyiey á poczćiwośći záchowány był.

A te iſte (rzeczy bez ktorych w Kośćielech náſzych/ być niechcemy) ſą Ceremonie álbo Obrzedy y zwierzchne *ritus* á Kośćielne Porządki y Vſtáwy / ktorych iśćie Pan Bog niewyráźił / ále my ie poſtánowili. Przetoż też nie ſą tákowe potrzebne cżeśći / żeby Sumnienia náſze obowiązáć miáły/ álbo odmieniane y popráwiane być nie mogły: Jáko nas obowiezuie Słowo Boże y chwalebne Swiątośći. Nie/wſzákże w tákowych cżeśćiách (w Obrzedziech) Zbáwienie náſze ſie nie záwiezuie / áni ich ktemu potrzebuiemy / Lecż vżywáne bywáią tylko ku poſłudze náſzey/ zwłaſzcza ná to/ábych cżáſu pewnego / ná mieſcách godnych náznácżanych zbieráli ſie/ y o wyżey mowianych cżeśćiách ku zbáwieniu nalezących náucżáni byli/ y onych vżywáli / w ſłuſzny poczćiwośći y porządku dobrym/ według ony zdrowy nauki Páwłá S. ktory chce y żąda / áby wſzyſtko poczćiwie y rządnie miedzy námi było odpráwowano 1. Cor. 14.

Przetoż mocą náſzey Chrześćiáńſkiey wolnośći/ te iſte Vſtáwy á porządki ludzkie/wedle odmienienia okolicżnośći cżáſu/mieyſcá/y oſob/mogą być pomnożone y vmnieyſzone/ owa y wſzyſtki docżyſtá porzucane. Nákoż też máią y muſzą być porzucane/ieſli by ie kto onym

wyżey

wyżey mowiąnym naypotrzebnieyszym cześćiam / to iest / Słowu Bożemu y Swiątośćiam / zárowne poczytáć / y ku nászemu dusznemu zbáwieniu zá potrzebne / álbo zá osobliwą służbę Bożą náuczáć y powiedáć chciał. Albo ieśliby dla tego vżywáne były / áby iáwnym Nieprzyiaćiełom y Prześládownikom szczerey práwey nauki / tymi sie pochlebowáło / Jáko S. Páweł w tákowym sposobie á postępku Obrzezánie / roznośc Pokármow / y czásy / cále (álbo doczystá) potępił y odrzućił / iáko tákowe rzeczy przy ktorych prawdá Ewangeliey świętey rownie stáć niemoże / lecz wszystká praca w náuczániu / y przepowiedániu prożna y iełowa / owa Pan Christus przytym z naydroszą zasługą swą doczystá vtrácon bywa / Gal. 2. 4. y 5. O czym sam że też S. Páweł ná inszych mieyscách mowi / Jże nic iest obrzezánie / 1. Corinth: 7. Roznośc pokármow y czásow też nic / á iż krom obráżenia mogą być trzymáne / y nie trzymáne / Rom: 14.

Tá roznośc (mowimy) muśi być obserwowána iáko ią S. Páweł też obserwował / 1. Corinth: 11. Gdy mowi: To com od Páná wziął / tom też im dał / y powtarza to iste Boskie postánowienie doszyć iasnemi słowy. A co sie inszych rzeczy przytym dotycze / to inszego czásu gdyby do nich przyszedł / obiecuie postánowić / Krom wątpienia to muśi być / że tákowy przydány porząd / onego Apostołá Páná Christusowego / nie był ták bárzo potrzebny / y ważny / iáko sámo ono postánowienie Christusowo. Ale tylko tákowa rzecz / ktora ku zbáwieniu y poćieszeniu sumnienia przy Wieczerzey

czerzey Páńskiey nie iest potrzebna. Boby tákowy porzadek wnet przy świątości stołu Bożego mienić y wypisáć był powinien/ krom náruszenia y obrażenia sumnienia onego dáli nietáiąc. Gdyż wiele ich mogłoby vmrzeć / przed tym niżliby to postánowiono było. Ktorzy wszyscy/ gdyby tákowe postánowienie ku Zbáwieniu potrzebne było / á ktorzyby go nie vżywáli przy Wieczerzy Páńskiey/ potępieniby być musieli.

A przetoż w tey trzeciey części o Ceremoniach/ chcemy się też ták sprawować / Nie Papieskim / niepobożnym y niewiernym sposobem / żebysmy osobliwą służbę Bożą z tego czynić mieli / Bo Páná próżno czcimy Ludzkiem przykazániem / Matth: 15. Ani też żebychmy vbogim Chrześciánom Brzemioná ná ich Grzbiet wkładáć chcieli. Czego też żadny Apostoł niema czynić/ 1. Corint. 7. Gdyż od tego wolni sá vczinieni przez nadroszną Krew Christusowe. Gal. 5. y 1. Corint. 7. Ale tylko dla tego áby wszystko poczćiwie y porządnie miedzy námi postánowiono było / krom wszelkiey superstitiey á powiáry / y nie wedle Słowá Bożego bedącey / á iżeby tym porządkiem pospolity Lud/ á osobliwie młodz/ ktora też nie podleyszą części iest Zebránia Chrześciańskiego/ ku pobożnemu rozmyslániu wyżey mowianych potrzebnych części / zwłaszcá/ Słowá Bożego/ y chwálebnych Swiątości/ pobudzona y przywiedziona była/ Gdyż z tákowego poczćiwego porządku dobrze wyrozumieć może / iże my w tym nie pospolite spráwy / y nieproste rzeczy spráwuiemy/ ále drogie y známienite dobrá / á dáry od páná BOgá wszechmo-

wßechmogącego nam dáne / w ktorych náße zbáwienie przed Pánem Bogiem záleży / ktory z swoiemi miłemi Anyołmi sam przy nas w pośrodku y zgromádzeniu náßym przytomny iest/ Matth. 18. y 1. Corint. 11.

Przetoż też z bezecnemi Kalwinianámi y błądołbámi w tey mierze nákładać niemożemi / ktorzy sobie ták rozumieią / że Ewangelycko żyć nikt niemoże/ ieśli by wßelkiego málowánia nie zgáśił / wßystkich Obrázow nie znißczył y wßech Obrzędow nieporzućił/ á grubie/ nie obyczáyne bez wßelkey disćipliny y porządku / iáko Bydło nierozumne sobie postępował. Tákowy nierząd niech sie im podoba iáko chce/ My iednák wiemy / że sie to miłemu Bogu / ktory nie iest Bog nieporządku / 1. Corinth. 14. upodobáć niemoże / owa iże to ku zbudowániu/rozmnożeniu Kośćiołá Chrześćiáńskiego nie służy. Niech że przeto o tym mowią co chcą / wßákże tu dla nich niczego nieopußczono áni postánowiono. Ale tylko dla zbożnych ludzi/ y Młodzieży miły ku pożytku / wßytko sie ták przed sie wzięło y rozsprawiło.

A przetoż też wßyścy pobożni Plebanowie y Słudzy słowá Bożego / y wßyscy inßy Ludzie wierzący ku temu rádzi pomogą/ áby wßystko pobożnie y poczćiwie odprawowano było / á iżeby nie każdy osobliwie sobie czynił inßy sposob w spiewániu álbo czytániu/ y Spowiedzi słuchániu / y chrzczeniu ꝛc. Ták też iednák Chrześćiáńska wolność o takowey vporności y swey woley / nie ma być rozumiano y owßem nie ma

do być ćierpiano / ieśliby się kto inaczey spráwowáć chćiał. A wßákoż ieśliby niekiedy przygodá się zstáłá/ álbo też dla inßych słußnych przyczyn / ktore się przygadzáią/ krom pogárdzenia y vpornośći/ y swey woley/ to ma swoie wymowkę / wedle wyßßey wypisáney przyczyny. A ták o Vstáwie á porządku Kośćielnym y o wypisánych náśláduiących Cześćiách/osobliwie y rożnie spráwę y naukę wydamy/ Zwłaßcza:

O Nießporze / Soboćie/ Niedzieli y Powßednim dniu.

O Spowiedzi y Absolucyey á Rozgrzeßeniu.

O Yutrzni y zaránnym Kazániu.

O Dniách ktorych Modlitwy máyą być czynione.

O Mßy y Wieczerzy Páńskiey.

O Przypołudnim Kazániu w Niedzielę.

O náuczániu Catechismu.

O Swięćiech.

O In-

O Interpretách álbo Tłumáczách.
O Chrzćie.
O nagłym Chrzćie / álbo miánowániu Dźiećiećiá mdłego.
O stárych Pániách / álbo Bábiech / ktore przy porodzeniu Dźiatek bywáyą.
Poćieszenie Brzemiennych á płodem obćiążonych / y Dźiatki rodzących.
O oddawániu w Małżeńſtwo wſtępuyących.
O Kłatfie y yáwney Pokućie.
Ják niemocni Ludźie náuczáni y poćieszeni być máyą.
O Pogrzebie.

O Nieszporze / Sobocie / Niedzieli y powszednim dniu.

W Kościołach / ktore Łácińskie szkoły máią / á zwłaszcza w Krolewcu / ták ma być trzymano / że początek ma być záczęty przez Diákoná / spiewáiącego Deus in adiutorium meum intende. A gdy ná to zwyczáynie Chor odpowiedział / tedy dwoye Pácholat máią intonowáć Antiphone de tempore, á potym wszystek Chor ma spiewáć Psalm álbo dwá / ná przemiány / ieden Wiersz zá drugim / wedle stárożytnego obyczáiu.

A gdyż tákowe exercitia y ćwyczenia dla tego postánowione są / áby sie Pácholetá w Láćinskich Szkołách cwyczyli. Przetoż też Psalmy máią być polácinie spiewáne.

Po Psalmiech ma być Responsorium y Hymna spiewána de tempore / iesli są szczyre y z Pismem Swierym sie zgadzáiące.

Po spie-

Po śpiewániu Hymny ma być vczynione krotkie kazánie/ ktore dla tego ma być odprawowáne/áby Communicantowie á ći ktorzy máią przyimowáć chwálebną świątość Wieczerzy Páńskiey/ (ieśli tego wieczoru do spowiedźi poyda/) krotko były im ná pámieć przywiedźione nayprzednieyśze y naypotrzebnieyśze częśći nauki Chrześćiáńskiey. Przetoż Diakonowie máią ich porządnie náuczáć á osobliwie ty częśći iedne po drugiey czyśćie y prosto á łatwie y krotko przekładáć/ Zwłaszcza:

O Pokućie/ iáko y dla czego ią Pan Bog mieć chce/ y co iest Pokutá.

O nayprzednieyszych dwu częśćiách Pokuty/ Ták:

I. O prawdziwey śkruśze/ ktorą Człowiek Chrześćiáński máiąc/ od Grzechow śie powśćiąga/ onymi z práwego śercá śie brzydźi w nienawiśći te ma/ y od nich przestáie.

II. O práwey wierze y dufániu w Pánu Bogu przez Chriśtusá/ ktora nie dopuszcza rozpáczáć/ gdyż wiec łáská Boża w Pánie Chriśtuśie niezmierzona y niewymowna y wietsza y okśtsza iest/ niżli grzechy wszyśtkiego świátá/ y

owßem też daleko wiecey niżli grzechy iednego Człowieká.

O porządnych środkách / przez ktore Pan Bog tákową łáskę po przyietym Chrzćie świętym/ nam záwżdy dáye/ Nákoło przez Swięta Absolućia á Rozgrzeßenie/ y moc Kluczow.

Co iest osobliwie Priuatna absolutia á osobliwe Rozgrzeßenie / y iáko yey sam Pan Christus vżywał / przy Párálizem záráżonym / Matth. 9. y oney vbogiey wielkiey Grzeßnicy/ Luc. 7. Y też przy onym Mężoboycy á kotrze ná krzyżu wißącym/ &c.

Co zá osobliwe pocießenie y zbáwienne lekárstwo obiecáne nam też iest w świetey Wieczerzy Páńskiey / y co tá iest / zwłaßczá Ciáło y Krew Christusowá / wespołek że wßystkiemi pożytkámi pożyskánemi z naydroższym vpominkiem odkupienia nászego.

Náko sie kutemu dostoynie przygotować mamy.

O práwey Chrześciáńskiey wdzięczności/ zá ty y inße wßystki dobrodzieystwá/ y o owocách káyánia / ábyśmy żyli wedle woley tego/ ktory zá wßystki vmárł/ 2. Corinth. 5. y iemu

służyli/

służyli / nie wedle od nas sámych zmyśloney świątobliwośći / ktora iest odrzucona y potępiona / Coloss. 3. Ale w świątobliwośći y sprá-wiedliwośći / ktora sie iemu podoba / dla tego iże ią sam przykazał / Luc. 1.

A gdy tákowe częśći w niektorych Kazá-niach bedą náuczáne y wykłádáne / tedy máią Wikáryowie ty iste Kazánia záś znowu po-cząć / y ony czyśćie krotko zámknąć / áby cáłe Kazánie nie było dłużey nád puł godźiny / tedy ták niektore sercá pobożne bedą tym mocni wy-rozumieć y pámiętáć / y z tego sie polepszyć.

Gdy Swietá álbo świety Wieczor iest / tedy ma być nieco wźięto de tempore, á wszákoż nie długo ma być vczyniono / áby był czás ku Spowiedźi / y káżdy Ociec czeládny álbo Go-spodarz y Gospodyni s swoią Czeládźią / mogli przytym też inśze domowe prace y spráwy przed Swietem odpráwić y wypełnić.

Po Kazániu ma być Magnificat śpiewáne y Antiphona de tempore, á zátym Collecta y Benedicamus Domino.

O Niesporze / Soboćie /

Nieszpor w Niedzie-le y dniá Swiętego.

WOczątek ma być vczyniony od Kápłaná / y wedle Intonaciey z Psalmámi Responsoriami / y Hymnámi / ták wszystko ma być trzymano / iáko wyżey porządek vczynion iest.

Po spiewániu Hymny ma być kazánie / y postánowiona Epistołá de Dominica, to iest / Niedzielna / álbo ktorego inszego dniá Swiętego ma być wyłożona / á w tym żádny Kápłan nie ma nic osobliwego czynić / wedle swego włásnego domniemánia.

Po Kazániu máią dwoye Pácholąt przed Chorem stáć / y cześć z Catechismu Lutherowego po Niemiecku álbo po Polsku czytáć / y z wykłádem iego / áby ták młodź swoie Exercitia á ćwiczenie / gdy pospolstwo wespołek zgromádzone

mádzone iest / też miáłá / á iżeby sie w tym zwyczáiłá / w tákowym zgromádzeniu czyśćie / ppcźiwie y z przystoynym wstydem nayprzednieyßę Artykuły á cżłonki Nauki Chrześćiáńskiey wyznáwáć y ony przedkłádáć. Po czytániu Catechismu ma być śpiewáne Magnificat po Niemiecku álbo po Polsku w tym niżey wypisánym Tonie.

Wielbi Duszo moyá Páná /

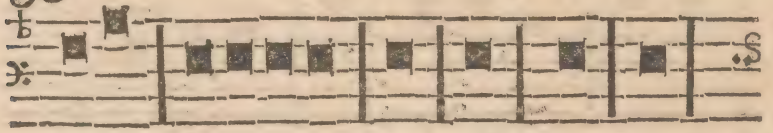

Y vrádował sie iest Duch moy

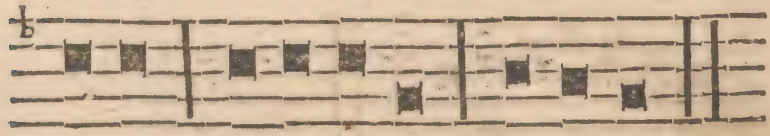

w Bogu Zbáwićielu moim.

O Nieszporze / Soboćie /

Po Magnificat ma náśládowáć tá Antiphona.

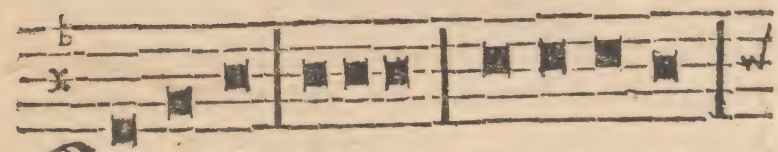

CHristusá nászego Zbáwićielá

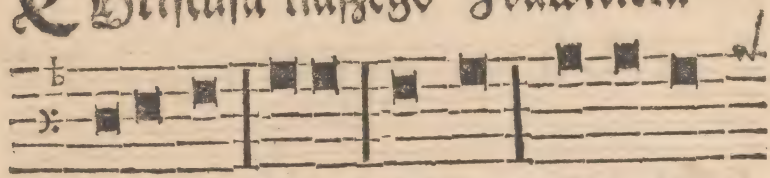

wiecznego Bogá / pánny Mariey

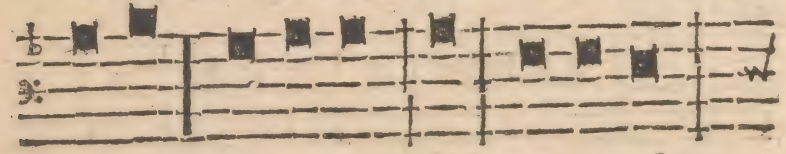

Syná / Sławimy áż ná wieki /

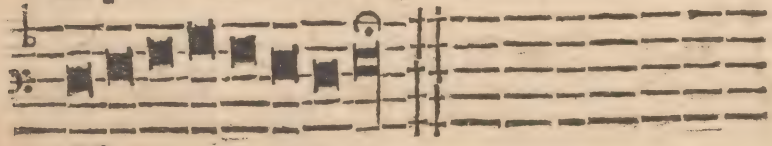

A- men.

Potym

Potym bywa spiewano / Nunc dimittis, iáko tu nápisáne iest.

Teraz Páne wypuść sługę twego

w pokoiu wedle słowá twoiego.

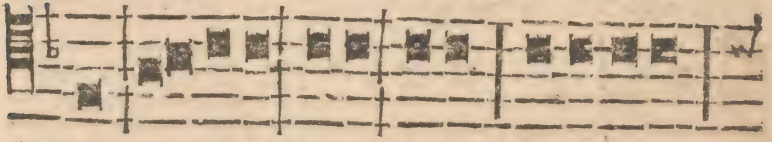

Bo widziáły oczy moye Zbáwiciela

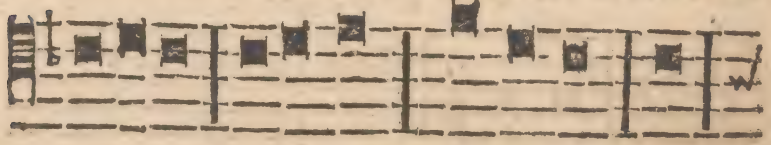

twoiego / Ktoregoś ty zrządził przed

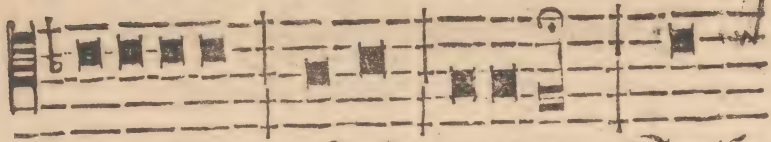

oblicznośćią wszech narodow. Swiá-

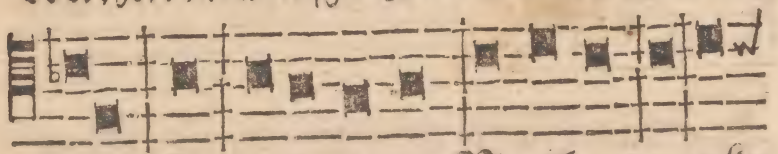

tłośćią ku obyáwieniu Pogánow / y ku

sławie ludu twoiego Jsráelskie go.

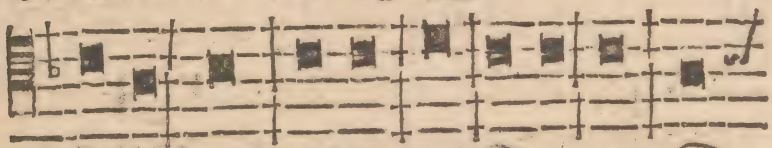

Sławá bądź Oycu y Synu y Du-

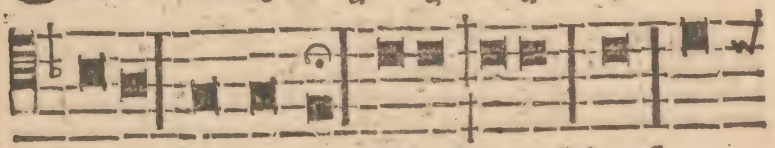

chowi świętemu Yáko byłá ná po-

czątku y zoſtawa teraz/ y potym

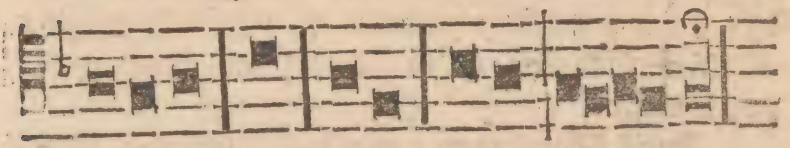

záwżdy y ná wieki wiekow/Amen.

A gdzie Orgániſte máią/ tedy on ieden Wierß gra ná Orgániech/ á Chor drugi ſpiewa/ tákże po Magnificat Chor ſpiewa Antiphone/A Orgániſtá po Nunc dimittis, gra ktorą Pieśń.

Potym bywa zámkniono Wierßikiem/ Collecta/ y Benedicamus Domino.

Ty ſą Exercitia pietatis, ku ktorym Sabbath á Dzień swiety ma być obrocon/ przy ktorych Chrześćiánin żadnego obciążenia nie ma/ áni może mieć. Gdyż wßyſtko ku temu teſt poſtánowiono/ ábyſmy ſámi/ y náße miłe Dziatki/ w poczćiwości/ y w Boyáźni Bożey wy-

chowáne byky / á iżeby Pan Bog wszechmogący przyczyne y mieysce á przystęp miał / ku poświęceniu nászemu. To iest áby nas sobie przyiemne vczynił. Jáko mowi sam Pan Bog / Exod. 31. Moy Sabbath á Dzień świety iest známie miedzy mną y miedzy wámi / ná potomki wáße / ábyście wiedzieli / iże ia Pan iestem / ktory was poświecam.

Dniá Swietego / ma być śpiewáno Magnificat przed Kazániem po káźnie / po Kazániu ma być zámknienie vczynione Niemiecką álbo Polską Pieśnią de tempore &c.

Nieszpor Powszednich álbo robotnych dni.

WGczątek ma być vczyniony przez Kápłaná z Antiphonámi y Psalmámi / iáko yuż wyżey rzeczono iest.

Potym ma Páchole z Bibliey latinè in usitato tono Lectią czytáć / Ták: Lectio Iesaiæ Prophetæ, &c. capite

capite &c. A to co po łácinie Páchole czytako/ to zás drugi Chłopiec ma po Niemiecku álbo po Polsku czytáć przed Chorem prosto sine tono.

Tákowe czytánia ku temu są pożyteczne/ áby sie młodż textu z Bibliey nieco náuczáłá pámietáć/ Bo to iednák być niemoże/ iżby Dziatki nie miáły z tego co czytáya/ cokolwiek pámietáć. Też y ku temu iest to pożyteczno/ iże sie vczą y zwyczáya/ w Kościele wedle ich wezwánia przed Ludem mowić/ y to iste ku czemu beda wezwáni y postánowieni krom boyáźniey spráwowáć y wypełniáć.

A gdy lectie beda dokończone/ tedy ma być spiewano z Antiphona/ Magnificat po łácinie/ á potym Collecta, cum Benedicamus Domino.

O Nieszporze / Soboćie /

Nieszpor w máłey Parochiey y we Wsiách.

WDzie podłe y máłe szkoły są / tám ná Nieszporze ma być spiewan ieden Psalm álbo dwá po Niemiecku / álbo po Polsku / Potym Pleban z Catechismu krotką nauke ma prosto á łatwie wykłádáć / áby vbogi lud mogł sie nieczego z tego náuczyć.

Y niemáią być wszelákie Pieśni Niemieckie álbo Polskie spiewáne w Kośćiele / ták we Wsiách / iáko y w Mieśćiech / ále osobliwie tylko Lutherowe Psalmy máią być vżywáne. Bo w tych mamy pieknie zámkniony wszystek Catechism / z szczyrym y znamienitym wykłádem. Naprzod / Przykazánie Boże / we dwu Pieśniách. Toć iest dziesiećioro Przykazánie Boże / ꝛc. Y Chczeszli Człowiecze zbáwiennie żyć. Powtore / Artykuły wiáry nászey Chrześćiáńskiey / Wierzymy w iednego Bogá etc.

Po

Po trzecie Modlitwá/ w/ Oycze náß ktorys iest w Niebie ꝛc. Też cáły skarb Chrztu świętego w Pieśni/ Gdy Pan Christus ku Jordanowi przyszłapił ꝛc. Y naypotrzebnieyßa spráwe y náuke o świętey Wieczerzy Páńskiey. w/ Jesus Chrystus náß Zbáwiciel ꝛc. Y/ Boże bądź pochwalon ꝛc. A kto to wßystko wespołek krociuchno chce mieć zámknionо/ y z pożytkiem iego/ ten niechay spiewa/ Weselćie sie wßyscy Chrześćiáni ꝛc. Albo D. Speratá bárzo piękny y známienity Psalm. Z łáski Bożey przyßło knam zbáwienie ꝛc. Przytym są też známienite/ pocießne/ y nauki w sobie wyborne zámykáiące Psalmy/ Przednie mocny iest Grod Pan Bog náß ꝛc. Ieśli Pan Bog tego czásu nie będzie z námi ꝛc. W posrzod żywotá náßego ꝛc. Ieśli Pán Bog sam nas nie wspomoże/ gdy náßy Nieprzyiaćiele przećiwko nam powstáią ꝛc. Mowią źli ludźie ßaleni etc. Błogosłáwiony to Człowiek/ co sie ták spráwuie ꝛc. Ninie puść Pánie Sługę swego etc. Chwal duß o ma Páná swego etc.

Item/ Psalmy w ktorych sie modlytwy zámykáią: Duchu nayswietßy knam záwitay ꝛc. Stworzyćielu Duchu świety etc. Pánie Boże

Duchu Swiety etc. Boże Oycże rácz być z námy.

Ach Boże z niebá weźrzy knam etc. Boże smiłuy sie nád námi etc. Z głebokośći wołam k tobie etc. Smiłuy sie nademną Pánie etc. O Christe Synu Boży od Oycá ná wieki etc. Broń nas Pánie przy twym słowie ꝛc.

Przytym ma też káżdy czás y Swieto swoie piekne Niemieckie y Polskie Psalmy / Yáko w Aduent / Przydź odkupićielu pogáński ꝛc. Ná Boże Národzenie / Christá Páná iuż wszyscy ludzie chwalmy etc. Pochwalon bądź Pánie Jesu Christe etc. Z niebá iestem posłan wász Zbáwićiel. Weselmy sie iuż wszyscy chwalac Bogá z tego etc. Nástał nam dźień wesoły / In dulci iubilo &c. Przes cáły post / Christe ktorys iest dźień y świátłość etc. Ná Wielką noc / Christus z martwych wstał iest etc. Przes twe świete zmartwych wstanie ꝛc. Wesoły nam dźień nástał / Jż śmierć Christus zwyćieżył ꝛc.

Yest też przytym Letania wyborna / piekna szczyra y práwa / iákoby pospolita modlitwá zá wszystki doległośći y potrzeby / y zá wszystki stany / Przytym też y polskie Te Deum laudamus.

wktorym

wktorym dziekuiemy Pánu Bogu / wpráwym vznániu y wyznániu iego Istnośći y woley.

Iże nie potrzebá iest wszelákich nowych pieśni zbieráć / y do Kośćiołá w nośić. Mamy ie chwałá Pánu Bogu dobre / iákoby iedno mogły być vczynione. A w niczym nam iśćie niedostátku niemász / tylko w tym / iże sie iuż nam ten drogi skarb vprzykrzył / y mamy chęć / nieco nowego przedsie wziąć / áż ná ostátek niemal nie wszystki Psalmy Lutherowe vtráćimy / á káżdy swe włásne wymysły y złożenie bedzie podawał / ktore iednák dáleko z Luterowemi nie zrowniáią sie in genere dictionis álbo ponderibus rerum.

A przetoż Plebani powinni wzgląd ná to mieć / y Mistrzom szkolnym nie dopuszczáć áby oni mieli spiewáć co sie im podoba. Ale ku temu pobudzáć / áby ty Pieśni wyżey pomienione były trzymáne / y pilnie spiewáne. Bo tu mamy ku proszeniu / y ku modleniu / ku náuczániu / ku poćieszeniu / ku dziekow vczynieniu y ku chwaleniu Páná Bogá / iśćie okśićie y bárzo pieknych / á iáko S. Páweł zowie / wdzięcznych y przyiemnych á miłych Pieśni dośić / ták

iże też żadnych inßych w Kościelech nie potrzebuiemy. Tylko proś / modl ſie / y ſpieway kto ſpiewáć vmie / nie tylko w Kościele / ále też Oycowie Czeládni / álbo Gospodarze / máią zwyczáić y pobudzáć swoie czeladź ku temu / áby też przy swoiey robocie ná polu / y w domu / tákowe Psalmy rádzi spiewáli / áby ták Pan Bog był chwalon / á iżebyſmy y z inßemi polepßenie z tego wzieli.

Nie iest też iśćie zły zwyczay / iże we wſiách y w máłych Miáſteczkách / wedle ſtárego zwyczáiu ráno y wieczor ná káżdy dzień bywa dzwoniono / ácz tám wiec żadnego Nieſporu y Nutrzniey nie bywa / y oſtawa ſie to ku nápominániu Ludu / áby káżdy Páná Bogá prosił / o pospolity pokoy / wespołek y o wßelákie okſite pożegnánie Boſkie / cześnego y wiecznego dobrá. Też áby było Pánu Bogu wßechmogącemu dźiękczynienie zá wźiete dobrodzieyſtwá iego / ktory nam Pokoy o ktory żadamy z łáſki swey dáie / iże wnim y Ludzie / y Bydło bezpiecznie y weſoło może przebywáć przy robocie swoiey / y od roboty odchodzić / Ták o tym Plebani / przeciwko Papieſkiemu złemu vżywániu / swoie owieczki

á ſłu-

á słuchácże z 65 Psalmu náuczáć / y ony ku modlitwie pilnie nápomináć máią. Agdyż też vbogi Ptaszek głosem swym Stworzyciełá swego chwali / skoro iedno Słońce wznidzie / czemu byśmy też iemu ku czći á chwale / ku modlitwam nászym ktorego Psalmu nie rádźi śpiewáli / ktory nas nád Ptaki dáleko wiecey y okśćiey pożywić chce / á gdy ten nedzny / biedny / y frásowliwy żywot doskończenie swe weźmie / że nam chce dárować Krolestwo niebieskie y żywot wieczny w Chrystu Jesusie Pánie Zbáwicielu nászym.

O Spowiedzi y Rozgrzeszeniu.

WRzed Nieszporem y po Nieszporze iáko káżdego czásu potrzebá bedzie vkázowáć / máią / Wikáryowie y Plebani siedzieć ku słuchániu Spowiedzi / y káżdą Osobę z tych ktoreby drugiego dniá communikowáć álbo

przystępować chciáły / z osobná słuchać / y wedle káżdey dolegliwości / y vrzędu ktory im iest polecony ku zbudowániu Zebránia Chrześćiáńskiego y pocieszeniu vbogiego sumnienia ludzkiego / przed Pánem Bogiem / pilno máią náuczáć.

Ten Vrzad iest od Páná Bogá Káznodzieyom polecony / y ku zbudowániu y pocieszeniu sumnienia ludzkiego od Páná Chrystusá sámego podle Kazánia ták postánowiony.

Jże ci ieśći / ktorzy Kazánie o Pokućie y Odpuszczeniu grzechow przyimuią / y wedle pokuty sie správuią / odpuszczenia grzechow nigdziey indzie / iedno od samego Páná nászego Jesu Chrystá / przez postánowione posrodki / Kazánia Euangeliey / y chwálebne Swiatosći / wedle vstáwy Chrystusowey zukáią / ći máią być od Grzechow rozwiązáni / y ich Grzechy máią im być odpuszczone / y máią być od nich absolwowáni á rozgrzeszeni.

A ktorzy o Kazánie nie dbáią / álbo idą tylko do Kośćioká / á żadney pokuty nie czynią / ále zostáią przedsie iáko y pierwey w swych grzechách zátwárdzieli / y owszem żadnego od-

puszczenia Grzechow nie żądáią / álbo ći iśći krom Chriſtuſá / álbo w Chriſtuſie / krom poſrodkow od niego sámego poſtánowionych tego ſzukáią / y mniemáią iednák żeby bez skowá Bożego y Swiątośći mogli być zbáwieni / ći iśći máya być związáni / y ich grzechy máya im być zátrzymáne / Matth. 16. Joh. 20. Przetoż ći nie máią być abſolwowáni á rozgrzeszeni / y ku żadnym Swiątośćiam przypuszczeni / gdyż ći iśći nie ku rozwiązániu á odpuszczeniu grzechow / ále ku związániu á zátrzymániu grzechow tákowych od sámego Páná Chriſtuſá ſą poſtánowieni.

Ma przeto Spowiedź pilnie być záchowána / Nie dla tego iżeby kto miał powinien Grzechy swoie Káznodzieyi obyáwić / álbo ony wſzytkie wyliczáć / iáko Papież ze wſzyſtką swoią rotą y náſládownikámi swemi / vbogie ſumnienia tym vciſkał y dreczył. Ale áby naprzod Káznodzieiá práwie poſtępował / dobre od zkego odłączał / Jerem. 15. y też áby wiedział komu chwalebną Swiątość podawa / áby ſie nieſtał vczeſtnikiem cudzych grzechow / 1. Tim. 5. Ezech. 3. Y Perek nie miotał przed świnie / Mat. 7. Gdyby miał ty abſolwowáć

ſolwowáć á rozgrzeßáć/ y dopußczáć do Swiątośći/ ktorzy o Bożym słowie nic nie trzymáią/ y fáłßywe ſproſne błędy záſtempuią/ iáko Papieżnicy/ Sacramentarze/ Nowochrzczeńcy y inni tym podobni Sektarze. Nie wiedzą też nic o dzieſięćioru Przykazániu Bożym / Artikułech á członkách wiáry chrześćiáńſkiey / modlitwie Páńſkiey / y Swiątośćiách: nie rzekę żeby o nich prawdziwą wiárę mieli / álbo idą y przyſtempuią bez pokuty / y żyią iákoby nieme á dźikie roſpußczone Beſtyie.

Tákowi niemáią być dopußczeni áliżby ſię polepßyli/ y práwą Pokutę vczynili/ y nie ma im być Swiątość dána / bo ieśliby ią przyieli / tedyby ią przyimowáli ku ſądowi y zátráceniu / ku czemu my w náßym Vrzędzie żadnemu nie mamy służyć / áni pomagáć/ Yáko świety Páweł mowi/ 2. Corinth. 10. Pan dał nam tę moc/ wam ku polepßeniu/ á nie ſkáżeniu.

Po wtore / Spowiedź dla tego ma być trzymána / iże tym tego potrzebá ieſt / ktorzy chcą iść ku Wieczerzy Páńſkiey/ áby wedle nauki Plebaná ſwego byli náuczeni y nápomináni ku doświádczeniu ſámych ſiebie / áby nie niegodnie

ſobie

sobie sámi ku sądowi Ciáłá Christusowego pożywáli y Krew iego pili/ 1. Corinth. 11.

Po trzecie/ ieśliby niektore zásmucone y vdręczone serce Człowiecze/ miáło tákie osobliwe obciążenie dla grzechow swych/ chciáłoby w tym porády szukáć v Plebaná álbo Opiekuná duße swoiey/ áby to tym łatwiey tu rczynić mogło.

Ná ostátek potrzebá iest osobliwie Spowiedź też mieć/ áby każdy zstrony osoby swoiey mogł otrzymáć wesołe pocieszenie Absolutiey á Rozgrzeszenia. Gdyżwiec Pan Bog wszechmogący nie iednáki ále rozmáity sposob/ wedle postánowienia swego/ łáski swey vdzielác raczy/ iáko ten ktory iest we wßelkim miłosierdziu bogáty y okßity/ Eph. 2. Przetoż tego sposobu nie mamy zániechác/ ále on ku náßemu wesołemu pocieszeniu z wielką pokorą y poniżeniem y dziekow czynieniem przyiác/ y onego vżywác.

Przetoż też Plebani y Wikáryowie ták sie spráwowác máią przy Spowiedźi/ áby ná każdą Osobe dobry wzgląd mieli/ y w tym sie czyście y sposobnie spráwowáli.

Gdzieby przeto ty iſte/ ktorzy ſie ſpowiedáią bacżyli/ być niepobożne y bezpieczne/ áby im ich Grzechy przez Zakon Boży dobrze okázowáli/ y nieznośny gniew Boży im opowiedáli/ y tym ich ſercá pobudzáli. A gdy ſie to po nich pokaże/ iże im ieſt żal dla grzechow ich/ y ku temu beda przyrzekáć/ że ſie chcą polepßyć/ tedy ty máią przżymowáć/ á nie inaczey.

II. A ktorzyby záś boyáźliwe y lekliwe ſercá mieli/ rádziby dobrze czynili/ wßákoż niekiedy w grzech z niechcenia wpadáią/ y od niego záchwyceni bywáią/ lecz im tego żal/ y dla Grzechow ſwych ſą ſmutnemi y troſkliwemi/ ći máią záś być vćießnym Kazániem Ewangeliey świętey poćießeni.

III. Przy tych ktorzyby oſobliwe vpadki cießkośći y pokußenia czuli y mieli/ tám wßelka wierna pilność ma być przydána/ áby tákowe Oſoby práwie były náuczone y poćießone. A niema ſie żaden Pleban tego wſtydáć chociażby nie záwżdy záraz nagle doſtátecznie mogł ná to odpowiedzieć. Przetoż gdyby wielka y ważna rzecz vbogiego á obciążonego ſumnienia ſie tykáiącá byłá/ tedy ta rzecz ma wżiąć ná rożmyślenie/ á teżby

áżeśliby iemu śie ćieżka y trudna być widziáłá/ tedy ma v swego Biskupá porády żukáć/ wżákoż nie miánuiąc Osoby/ áby tákowi vbodzi lúdzie práwie mogli być náuczeni/ y wspomożeni.

Á ieśliby też dußni Opiekunowie á Słudzy IIII. słowá Bożego wątpili/ ieśli niektore osoby potrzebne częśći nauki Chrześćiáńskiey/ ktore w Catechiśmie zámknione są vmieią/ álbo nie/ Tedy ich máią posłuchać/ áby żaden niewiedząc co zacz ieśt/ álbo coby o wierze/ y świątośćiách trzymał/ ku pohánbieniu tych iśtych/ ták niedbále nie był ku temu przypußczon. Bo tá iśta chwálebna Swiątość nie ma ták być w pospolitości podawána y vdzielona/ iáko Słowo Bożе/ y pospolite Kazánie/ Ale tylko tym ma być podána/ ktorzy są Chrześćiánmi/ y práwą wiárę máią. Á nie ieśt rzecz podobna/ áby ktomiał mieć práwą wiárę/ ieśliby o nayprzednieyszych głownych Częśćiách Chrześćiáńskiey nauki niemiał nic wiedzieć/ Ják S. Páwek mowi/ Rom. 10.

Osobliwie máią też dla tego Dźiatki/ ktore V. przed tym Swiątości nie przyimowáły/ pil-

mie o ich Catechiſmie pytáć / y ony doſtáteczńie wyskucháć y náuczyć / áby Swiątośći / nie rozumieiąc coby tá byłá / y dla czego ma być przyimowána / ku pogorßeniu Zebránia Chrześciáńſkiego / y ku vpadkowi á ßkodźie ich zbáwienia / nie przyimowáły.

VI. A ieśli też niektore oſoby / ktore o Bożym ſłowie máko dźierżą / á wßákoż ná Wielkonocne świetá / álbo też y inßego czáſu Swiątośći od Służebniká ſłowá Bożego zuchfále z fukiem / gwałtem / iákoby powinowátą rzecz zá ich Dźieſięćine álbo Dań pożądáią / á wiáry swoiey żadney liczby á wyznánia vczynić nie chcą / ám ſie by naymniey ku polepßeniu żywotá nie biorą. Tym ma być oznaymiono o vpadku ich dußnego zbáwienia / iże tey chwalebney świątośći nie chrześciáńſkim obyczáyem ku ich potępieniu vżywáć będą / á iże im ku temu służyć nie możemy / iáko iuż wyżey oznaymiono ieſt. Przetoż tákowi máią być z dobrocią pięknie ná inßy czás oddáleni / ázby ſie polepßyli práwie pokutowáli y káiáli ſie.

VII Gdyżwiec y to ſie nayduie / iże wiele ták żaczńego iáko y podłego ſtanu ludźi z niedbáłośći / owá

owa niektorzy też y dla tego sie od przyimowánia Swiatości pośćiągáią / iże nie chcą áni mogą sie polepßyć / á ták niekiedy we dwu / y we trzech / owa y wiecey leciech / ku przyimowániu chwálebny Swiatości Ciáłá y Krwie Christusowey nie idą. Przetoż káżdy Pleban w swoiey Párochyiey ma mieć dobrą báczność ná swoie Owieczki / ták wysokiego iáko y niskiego Stanu / ktore iemu są polecone / iż ktore sie od tego pośćiągáią / áby ie naprzod prywatnie álbo osobno / potym też y iáwnie (wßákoż nie miánuiąc Osob) ná kazálnicy / vpominał / áby sie sámi w tym nie omießkywáli / áni od łáski Bożey / y społeczności á vżywánia nayswietßego Ciáłá y Krwie Jesu Christusowey / iáko S. Páweł miánuie / nie odkłaczáli / wzgardzáiąc Testament y pilnie przykazánie Christusowe / gdy mowi / To czyńcie. Item: Piyćie z tego wßyscy ꝛc. Przydawáiąc te grożbę / iż iesliby sie ći iśći vznáć y náwrocić nie chćieli / áleby sie sámi iednák od Páná Chrystusá / y tymże też od swietego Zebránia Chrześćiáńskiego sie odkłaczáć y oddaláć chćieli / iże ie zá odłaczone y odćiete á oddalone / y owßem przez siebie sámych excommunikowáne á w klątwę

podáne członki mieć y trzymáć chcemy / y dla tegoż też przy Chrzćie świętym w Kmotry im stać nie dopuszczamy / áni ku spráwie vczynku ktorego Chrześćiáńskiego im przystąpić niedozwálamy. A ták też ma być że wszystkiemi tákowemi postępowano / ktorzy przynamniey we dwu leciech Swiątośći chwálebney nie przyimowáli.

VIII. Niektorzy te przyczyny przywodzą / że nie idą ku przyimowániu chwálebney Swiątośći / iże z Przyiaćiołmi y s Sąsiádámi swemi y inßemi ludźmi / w zwádzie y w gniewie mießkáią. Tych máią Káznodzieie náuczáć / iże tákowe ważnie powinni są co nayrychley y nayspießni przez skußne Chrześćiáńskie posrodki vstromić. Bo ieślić w tákowey niezgodzie nie mogą iść ku przyimowániu Swiątośći / tedyć też áni Páćierzá á Modlitwy Páńskiey práwie mowić / Pánu Bogu się modlić / y odpuszczenia Grzechow swoich ćießyć się nie mogą. A gdzie kto nie ma pocießenia o odpuszczeniu Grzechow swoich / tám też nie maß żywotá wieczńego y zbáwienia dußnego. A co tedy może być gorßego y strászliwßego rzeczono ná Ziemi / iedno

to / iże:

to / iże dla czesney ważni y zwády / Człowiek żywot wieczny y zbáwienie duszne vtráca.

Przetoż miły Bog dwoiáki posrodek postánowił / ktorym wszelákie roznice Chrześciáńsko y sumnieniem czystym pomorzane być mogą. Pierwszey iest / Bráterskie ziednánie stron sámych miedzy sobą / álbo przez insze ludzie / Matth. 18. Wtory iest / ieśli twoy Bliźny nie może być vspokoyony y pozyskány / tedy Vrzad ná to postánowiony / ktoremu twoie przyczyrze krom wszelkiey chytrości á fáiszu masz przedkożyć / y krom wszelkiey własney pomsty Pánu Bogu to w moc dáć y polecić / Ráko on sam tego od nas żąda / mowiąc / Deuter. 32. Rom. 12. Moiá pomstá / á ia odpłácę / mowi Pan Bog. A ná to swey skazni coć Pan Bog życzy á da / álbo nie życzy á dáć nie raczy / oczekawáć / y one przyiąć bedzieß powinien. Gdyż wszelka skazń przez Vrzad od niego pochodzi / Prouerb. 29. Káżdy sąd pochodzi od Páná.

Kto sie ták spráwuie / y w przách swych postępuie / (ácz Ciáło y Krew / stroney nieczystego przyrodzenia / nie práwie ktemu sposobne / iednákże ony skromi y martwi / przeciwiáiąc się

y powo-

y powodu im niedáiąc) tákowy może weſołym y dobrym ſumnieniem / Swiątości Wieczerzy Páńſkiey weſpołek z odpuſzczeniem Grzechow ſzukáć y przyiąć. A kto ná tym nie przeſtáwa / ten wyznawa ſámym vczynkiem ku ſwemu ciężkiego ſądowi á zátráceniu / iże Pánu Bogu pomſtj nie chce / áni może polecić. Albo iże tákowe ſpráwy vrzędowe / weſpołek y z przedkłożonemi / zá grzeſzne y wyſtępne ma / y ony potępia / iáko brzydkie y hániebne to grzechy ſą / o tym máią Káznodźieie ludźie náuczáć / y od tego ſłowem Bożym odwodźić.

IX. Zámykáiąc te rzecz / Powinowáci będą Plebani y Wikáryowie / przy káżdey Spowiedźi / y też we wſzyſtkich Kazániach ſwych / káżdego oſobliwie / y wſzyſtki poſpolićie wiernie y pilnie vpomináć y przeſtrzegáć / od ſproſnych / niecnotliwych / ſtráſzliwych / y potępienia godnych / iáwnych grzechow y złośći / iáko ieſt bluźnienie przeciwko Pánu Bogu / Złorzeczenie á Przeklinánie / Przyſięgánie / Czárowánie / też y Zdradzánie / Cudzołoſtwo y wſzelákie niepowśćiegliwośći / niepoczćiwośći y niewſtydliwośći / Nieczyſtość / Obżárſtwo / y Piyanſtwo / Lichwą /

Lichwá/ łákomstwo/ Gniew/ Roſtirki/ Niepoſłuſzeństwo/ y inſze złośći/ o ktorych Pismo świete iáſnie mowi/ Iże ktorzy ſie tych złośći nápili/ nie mogą poſiegnąć Kroleſtwá Bożego. A ktorzyby tymi grzechámi pokaláni iuż byli/ y nie czyſtemi ſie ſtáli/ máią ie vpomináć/ áby ich przeſtáli/ grożąc im vprzeymie y ſrogo/ iż ieśliby ſie nie káiáli/ że ná potym do Abſolutyiey y Swiatośći przyieći y zá Chrześćiány poczytáni być nie máią/ iáko ſie iuż wyżey mowiło.

Ieśliby ná ktorym mieyſcu do tego czáſu było trzymano/ iżeby Lud nie ſpowiedáiąc ſie miał Swiatość przyimowáć. Albo ieśliby Pleban z niedbáłośći/ álbo leniſtwá tym oſobam/ ktore drugiego dnia communikowáć vmyśliły/ w gromádzie weſpołek dopuśćił przyſtąpić/ y onymby poſpolitą Abſolucią á Rozgrzeszenie dáć miał/ to ma być teraz zápowiedziano/ y potym żadnym obyczáyem nie dopuszczono áni dozwolono/ według czego ſie káżdy ſpráwowáć będzie powinien. X.

O proſtym ſpoſobie Spowiedzi/ y też o ſpoſobie Abſoluciey á Rozgrzeszeniu zoſtáwuiemy przy Nauce Lutherowey/ ktora ieſt w iego máłym y świetym Catechiſmie nápiſana ꝛc.

O Nutrzni y Zá-
ránnym Kazániu / w Niedźiele y w Swietym Dniu.

Y Czásy y Kazánia po-
stánowione są dla prostey vbo-
gi Czeládźi domowey / ktora
ná wielką Mßą (iáko mowią)
nie może przyść / ále muśi w
Kuchni y indźi dogledáć / áby
wßystko wczás / káżdy iáko mu Gospodarz y
Gospodyni przykazáli gotowik y nárządzak.
Aby też y tá iednák Pánu Bogu Niedźiele y
Dźień Swiety poświećiłá / iego Słowá słu-
cháłá / y o wßystki pospolite potrzeby Chrześći-
ánskie Modlitwy swoie wiernie też vczyniłá y
wypełniáłá / á nie iákoby Turcy y Pogáni przy
nas byłá y mießkáłá. Przetoż to czyśćie y Chrze-
ścián̄skim obyczáiem postánowiono iest / że táko-
we zaránne Kazánia ná ten czás dla Czeládźi
bywáia trzymáne. Ku ktorym káżdy pobożny
Gospodarz czeladkę swoie pilnie y rad nápomi-
náć / pobudzáć y przymußáć ma / y owßem to
ná bácz-

ná bácznośći mieć/iże Pan Chriſtus zá nie Krew ſwoie ták dobrze przelać/ y ony ták drogo odkupić raczył/ owa ták máło chce że by kto znich zátrácony y potępiony był/ iáko z naywyższych á nayzacnieyßych Oſob ná ziemi. Gdyż v[illegible] niego żádnego w zgledu w ty mierze niemáß ná oſoby ludzkie/ Epheſ. 6.

Żeby przeto wßyſtko skußnie y porządnie dzieiáko ſie/ ták nápotym ma być poſtępowano.

W Niedźiele y Dniá Swiętego ma być w Mieśćie Knypáwie o piątey godźinie dźwonione/ áby Czeladź/ y ktokolwiekby ná to mieyſce do Thumu ná Kazánie przyść chćiał/ w Kośćiele był náleźion. Po piątey godźinie ma Cantor álbo Spiewak wedle zwyczáiu śpiewáć/ Duchu świety záwitay k nam ić. Potym wedle pokożenia cżáſu y Kazánia Pſalm álbo dwá/ á wßákoż áby wżdy to nie bárzo długo było vczyniono. A iżeby Kápłan w pułßoſtey godźiny był ná Kazálnicy.

A ten ma porządnie pieć cześći Catechiſmu zwłoká y wyrozumiále cżytáć álbo recytowáć/ ná początku káżdego Kazánia. Potym ma

począć od Dziesięcioro Bożego Przykazánia / y ná każdą Niedźiele iedno Przykazánie wykładáć / á to iśte pięknie zámykáiąc ma przykładmi z Pis. á świętego wyiaśniáć. Potym gdy Przykazánie Boże odprawi / tedy też każdy osobliwie Artikuł á członek Wiáry Chrześciáńskiey ma przed śie bráć / y potym każdą Prozbe w Modlitwie Páńskiey osobliwie explikowáć y wykładáć.

Tudzież też potrzebne nauki o Chrzćie y Swiątości Stołu Bożego / wszákoż to wszystko ma czynić ná ten sposob / áby wykład Luterow w máłym Catechismie był záchowan / iáko naykrotwiey być może. Bo iáko pospolićie we wszystkich Kazániach / ták też y tu krom wszelkiego wątpienia ten iest nalepszy Kázanodzieiá ktory to co naylatwiey vczynić może. Bo ten Pánu Bogu nászemu Kościoł á Zbor iego budnie / y Ludźie ku ich zbáwieniu śnadnie pospieszą / owa pomnoża w tym cześć y chwałę Bożą / y iest swietym sedem á naczyniem Bożym / Pánu Bogu przyiemnym / iáko S. Páwek bywa názwány.

Adgy

A gdy te pięć części Catechismu się dokończą/ tedy z Tablice Domowey/ w ktorey są nawowy á nauki káżdemu Stanowi wypisáne/ ma iedná Lectia á czytánie po drugiey wykłádána á náuczána być. A gdy się wszystkie odprawią á dokończą/ tedy zás ma być Catechismus z przodku poczęty/ á ten iáky záwżdy ma być vstawicznie przedkładány á náuczány. Ach Catechismus iest záprawdę naylepsze Kazánie/ y naydroższy skarb ná Ziemi/ gdźie iuż ten w máłey wadze będźie mian/ y nie będźie náuczan/ Tunc finis.

Wszákoż Dni świętych miásto Catechismu/ ma być nieco z Historiey o tymże Swiećie wźięto y náuczano/ áby też vboga Czeladź tegoż się náuczyłá.

To iste zaránne Kazánie z Modlitwa y że wszystkim/ nie ma trwáć więcey nád trzy czwierći godźiny/ á potym Cantor pospolity ma śpiewáć: Broń nas Pánie przy tym słowie &c. Albo nieco o Swiećie. A w tym Czeladź ma iść z Kościołá.

Skoro Kazánie się dokończy/ tedy ma być w máły dzwonek ná żáki záźwoniono. A

O Nutrzni y zarãnym kazãniu/ zátym Cantor y z Młodźiency ßkolnemi y Pácholety ma przyść do Kościoká.

Tám potym Kápłan ma vczynić początek/ Ták: Domine labia mea aperies, odpowie Chor/ Et os meum annunciabit laudem tuam. Zátym Kápłan záś záśpiewa/ Deus in adiutorium meum intende, &c. Domine ad adiuvandum me, festina

Ná to Pácholetá intonuya z Antiphoną de tempore, y bywa śpiewano Symbolum Athanaśij, Quicunq; vult ſaluus eſſe. Aby Młodź to w śie w poyiká y tego śie náuczyká/ á oſobliwie tych czáſow/ ktorych Diabeł nie prożnuie/ w nowych Arianách/ y w inßych im podobnych Háretykách á Wartokbiech.

Po śpiewániu Symboli ma czytáć Pácholę Lectią ná dole przed Ołtarzem ku Ludowi śie twarzą obroćiwßy/ ták iáko y wßyſtki inße Lectie máią być czytáne/ y náśláduie potym Benedictus Dominus Deus Iſrael, cum Antiphona, Albo Niemieckie álbo Polſkie/ Te Deum laudamus Lutherowe.

Ciebie

Ciebie Boże chwalimy /
Tobie Boże dźiękuyemy &c.

A w tym bywa dzwoniono zás w wielki dzwon / y śpiewa potym wßyſtek zbor Benedictus, Albo / Te Deum laudamus &c. Y / Wierzymy w yednego Bogá &c. Po ktorym Kápłan pośpolite / prozby odpráwuie / á zá tym bywa śpiewano / Duchu nayświetßy knam záwitay / á w tym idźie Pleban ná Kazálnice / y każe Euangelium de tempore.

Bo ták ma ten porządek być trzyman / áby Pleban w Thumie swe Kazánie wczás miał / áby ten ktoryby chuć miał / z inßey Párochiey żeby onego rad słuchał / nikomuby nie było ná przekáźie / á wßákoż po tákowym Kazániu mogłby też y swego Plebaná słuchác / iáko to káżdy powinien vczynić / á żaden nie ma swego dußnego opiekuná wzgárdzác / ktoremu od Páná Bogá iest polecony / á on też dniá sądnego musi zá niego ciężka liczbe dáć / iáko Epistołá ku Zydom nápisána práwie y wiernie wßyſtki ostrzega / Cap. 13.

W ſtárym

O Nutrzni y zarannym kazaniu.

W Starym mieście / y w Lebniku bywa o ßoſtey godzinie na Nutrznią dzwoniono / y tá ma być odprawowana takież / iáko ſie wyżey náznáczyło / kazaniem Catechiſmu y zwyczáynemi Pieśniámi przed Kazániem y po kazániu / áż do Pieſni Benedictus, Albo Te Deum Laudamus, Bo potym náśládnie wielka (iáko mowią) Mßa / przed wtorym Kazániem. Ku ktoremu też / w tym gdy Te DEVM laudamus ſpiewáią / záś bywa dzwoniono / iáko dawny zwyczay ieſt.

Tákowy Przykład máią też Plebani w inßych Miáſteczkách / gdzieby ſie iedno ſtáć y zwieść mogło / náśládowác / y owßem oſobliwie nád wßyſtki inße rzeczy Catechiſmu ná zarannym álbo Nutrzennym Kazániu pilnie náuczáć / dla vbogiego proſtego poſpolitego Ludu. Bo ieśli ſie kto z tego nie náuczy / tedyć też z drugiego poſpolitego Kazánia / ku zbudowániu y polepßeniu ſwemu / nigdy nie wyrozumieie / áni ſie náuczy czego do-

brego.

O Zarán-

O Zarannym Kazániu Dniá powszedniego.

KAzánia máią w swoim porządku zostáć / iáko áż do tąd były trzymáne. A w tym dziatki / y záczątká / tych dni gdy Kápłani każą / swoie prace máią záczáć / áby wnet o ßostey były w Kościele. Gdźie wiec Kápłan ma ták począć / Domine labia mea aperies, y we wßystkim sie spráwowáć / iáko iuż wyżey o Nutrzni y po Kazániu Catechismu w Niedźiele / oznaymiono iest. A potym z Antiphoną ma być ieden Psalm spiewan po Łácinie. A gdy sie ten dokończy / tedy Cantor ma począć ieden Psalm po Niemiecku álbo po Polsku / á ten isty ma pospolity Lud dokończyć spiewániem / á zátym ma iść z Dziatkámi do ßkoły. Bo Dźiatki nie máią być zá długo z Szkoły zádźierżáne / áby swych potrzebnych lekcij á nauk niezámießkawáły &c.

Wikáryowie nie máią nic przepowiedáć krom wiedzenia y przyzwolenia swego Plebaná / A zwłaßcza máią pilności przykożyć / áby Epistoły S. Páwłá wiernie przepowiedáli y

wykłádáli/ á wszystko coby mogło być co nayprośćiey á nayłatwiey/ nie około wielia częśći sie báwiąc/ áby pospolity lud z tákowego Kazánia/ mogłby sie nieczego náuczyć y polepszyć. Bo gdy bárzo wiele częśći w yednym kazániu przed sie kto weźmie. A iáko niektorzy czynią/ káżda osobliwą część zás ná wiele częśći rozdźieláią/ nie iest rzecz podobna áby pospolity prosty człowiek mogł to pámiętáć/ y czego sie z tego náuczyć.

Máią wszystki násze kazánia ku temu obrocone y skłonione być/ mowi Luther/ Aby prosty Człowiek gdy z Kazánia przydźie/ vmiałby powiedźieć/ to y owo teraz w kośćiele powiedano.

Po Kazániu bywa spiewano/ Bron nas Pánie przy twym słowie/ ꝛc. Albo nieco o Swiećie/ Ráko o Národzeniu Chrystusowym áż do dniá Oczyśćienia Pánny Máriey. Chwałá bądź tobie Jesu Christe ꝛc. Od Wielkiey nocy/ áż do Swiątek/ Jesus Chrystus nász Zbáwićiel/ ktory śmierć zwyćiężył ꝛć. y insze tym podobne/ ꝛc.

Gdy Pleban káżdy ná swym mieyscu/ iáko zwyczay iest w tydźień każe/ tedy Cantor

pospolity

pospolity álbo Spiewak z Pospolstwem ma spiewáć, Duchu świety záwitay k nam. Potym/ Psalm/ álbo dwá / A skoro przed Kazániem / Wierzymi w Bogá iednego ꝛc. A zátym Kápłan idzie ná Kazálnice / y czyta pospolite Modlitwy. A zá pospolitemi Modlitwámi bywa spiewano / Duchu nayswietszy knam záwitay/ álbo o Swiećie / A ták zá tym násláduie Kazánie.

Pospolite Dni ku Modleniu.

AAcz káżdego czásu kazánia y modlitwy czynione/ y wespołek oboie złączane być máią. Przetoż przed Kazániem y po káżdym Kazániu / Lud ku modlitwie zá wszystki doległośći y potrzeby/ we wszech staniech/ wiernie bywa vpominan / y pobudzan. A wszákoż iednák czystá y Chrześćiáńska rzecz iest / áby też niektory osobliwy czás w Tygodniu był mian/ ktoregoby Litania byłá spiewáná/ á ku temu áby káżdy Gospodarz / ieśli sam przy tym być nie może / iedno álbo dwoye z Dźiatek y Czeládźi

swey / do Kościoła poslał / aby Páná Bogá o łáskę / wspomożenie y pocieszenie wzywáli / ze wszystkiem zgromádzeniem. A zwłaszcza tych trudnych y ciężkich czásow / ktorych nam ze wszystkich stron Pan Bog gniew swoy okázuie y grozi / iákoby od nas Słowo swoie / práwie do szczątku odyąć chćiał / y wszystko fałszywa náuka y Sektami á błędem ogárnąć / Swieckie Państwo przez obcy Lud vcisnąć / Walką / Głodem / y Niemocámi wszistko spustoszyć y skazić / iákoż to krom wątpienia sie stánie ieśli wczás od Grzechow nászych nie przestániemy / y ku niemu sie nie náwrocimy / w Modlitwách nászych / w práwey dufności y nádzieyi / przez Páná nászego Jesu Chrystá / ku niemu sie nie vcieczemy / y przed nim sie nie vpokorzymy.

Przetoż ku tákowemu Chrześciáńskiemu poczćiwemu záchowániu / y w Modlitwách sie spráwowániu / vstáwuiemy / że ty dni ku Modlitwam máią záwżdy być trzymáne. Poniedźiałek w Stárym mieśćie / Srodá w Thumie / Piątek w Lebniku / po Kazániu ma być spiewána Litánia / á w tey istey Litániey naprzod mamy prosić iednego prawdźiwego Bogá / ktory

sie nam

ſie nam ták obyáwić raczył / iże ieſt Bogiem Cy-
cem / Synem / y Duchem S. áby nam raczył być
miłośćiw / y nas od wßyſtkich vpadkow / iáko
tám káżda prożbá zoſobná wyliczona ieſt / łáſkáwie bronić / dla zaſługi Páná náßego JEzu Chriſtá. A iżeby záś ſwe świete pożegnánie dáć raczył Káznodźieyom y Słuchácżom w Duchownym Vrzędźie. Náße y wßyſtki inße Przedłożone Swiećkie ku ſpokoynemu y ßcześliwemu záchowániu / áby raczył we wßem dobrym mnożyć / y onych bronić y záchować. W domu dobry Rząd y záchowánie dáć y poßcześćiáć. Brzemiennym y Dźiatki pierśiámi karmiącym / młodym y ſtárym / ſmutnym y vdreczonym / wßyſtki potrzeby y pożywienie / weſpokek y łáſkáwe wſpomożenie y obronienie od wßech vpádkow / miłośćiwie nam dáć raczył / á to wßyſtko dla Páná Chryſtuſá zbáwićielá náßego. A ty modlitwy náße mamy zámykáć ſłowem Amen / dufáiąc że wyſłuchane bedą. Náko to wßyſtko w Letániey bárzo piękne y porządnie zámknione ieſt / y ku Pánu Bogu wßechmogącemu ma być ofierowano.

Ten Przykład máią też inße Miáſtá náſłá-

dować / y ty dni ná káżdy tydźień ku modleniu dźierżeć / iáko to iedno ná osobliwym mieyscu może być dźierżano / y Kazánia bywáią trzymáne.

We Wsiách / gdy Powszednych dni máło sie Ludu wespołek zchodźi / ná káżdą Niedźiele ma być Letánia spiewána / y Lud ku nabożeństwu y rozmyślániu pospolitych złkod y vpadkow nád námi wiszących y przybliżáiących sie / pilnie y vprzeymie ma być vpominan.

O Mszy y świętey Wieczerzy Páńskiey.

ZA początku bywa spiewan Introit po łácinie / dla ćwiczenia dźiatek. Ten isty Introit ma być złczyry krom błędu iákiego / y zgadzáiący sie z Pismem świętym / iáko o tym ná káżdy czás / y ná káżde święto wedle dawnego zwyczáiu postánowiono iest. Zwłaszcza od

Bożego

Bożego Narodzenia áż do Purificationis, Puer natus est nobis. Od Wielkiey nocy/ áż do dniá Wniebowstąpienia Chrystusowego Resurrexi. Od dniá Wniebowstąpienia Chrystusowego áż do Swiątek/ Viri Galilæi. Od Swiątek/ Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Od dniá Troyce świętey może być spiewano áż do Adventu, Benedicta sit semper sancta Trinitas.

Drugich Niedziel od Aduentu áż do Bożego Narodzenia/ Item/ od dniá Purificationis, áż do Wielkiey nocy/ może pospolity zwyczáyny Introit być vżywan/ álbo z pospolitym Ludem Niemiecki álbo Polski Psalm zá to spiewan.

Zá Introitem ma náśládować Kirie eleison tylko trzy kroć wedle pirwszey Ordinácicy.

Potym Kápłan spiewáć ma s powinowátą reuerentią á z poczćiwośćią/ Gloria in excelsis Deo. A Chor iedney Niedźiele po drugiey álbo przemieniaiąc ná przemiány/ Et in terra pax &c. Albo/ Chwałá Bogu w wysokośći &c. Bo też y Niemieckie álbo Polskie Psalmy muszą być vżywáne/ y pospolitemu ludowi muśi też być dopuszczono/ áby tákowemi Duchownemi Pieśniámi ku nabożeństwu był pobudzony.

A gdy

A gdy tá Pieśń będźie dokończona / tedy Kápłan ma śpiewáć / obroćiwszy się ku ludowi.

Pan Bog bądź z wámi.

Chor odpowie.

Y z Duchem twoyim.

Collecty álbo pospolite Modlitwy máyą być czytáne obroćiwszy się ku Ołtarzowi po Niemiecku álbo po Polsku z zwyczaynym Accentem / y wedle postánowienia czásu / iáko áż do tego czásu były vżywáne.

Zátym Epystołá / iáko są ná káżdą Niedźielę / álbo y Swięto z dawná postánowione / w Krolewcu od drugiego Kápłaná z stolcá Káznodźieyskiego / á ná inszych mieścách / gdźie nie ták wielkie zgromádzenie Ludźi iest / y Kośćioły máłe są / przed Ołtarzem obroćiwszy się ku ludowi / czyśćie / głośno / y wyrozumiále / y po Niemiecku / álbo po Polsku / maią być czytáne.

Po Epistole bywa śpiewána Sequentia, ieśli szczyra á krom błędu iest / Yáko to / ná Boże Národzenie /

Národzenie/ Grates nunc omnes, A gdy to ras bedźie ſpiewano/ potym s poſpolitym ludem pirwe dwá Wierßá/ w Pieśni/ Chwałác iuż bądź Jeſu Chriſte. A gdy drugi raz bedźie ſpiewan/ záś dwá Wierßá/ w tymże Pſalmie. A gdy zá tym bedźie ſpiewano/ Huic oportet, vt canamus cum Angelis. Tedy máią náśládować oſtátnie trzy wierße. A to ma być trzymano od Bożego Národzenia/ áż do dniá Purificationis.

W Wielkanoc bywa ſpiewána Sequentia, Victimæ Paſchali laudes, á przytym Chriſtus z martwych wſtał ieſt/ Wierß zá wierßem ná przemiány.

W Swiatki bywa ſpiewano/ Veni ſancte Spiritus, & emitte cœlitus &c. A ná káżde dwá łácińſkie wierße záwżdy ieden Niemiecki/ álbo Polſki wierß/ z oney piękney Pieśni/ Duchu nayſwietßy knam záwitay.

W dźień świetey Troycey bywa ſpiewána Sequentia, Benedicta ſemper ſit ſancta Trinitas. A te iſtą może w drugie Niedźiele/ ktore po niey beda/ iedney po drugiey ná przemiány ſpiewáć Niemieckim álbo Polſkim Pſalmem odmieniáiąc/ ták żeby iedney Niedźiele przerzeczona

Sequentia, á drugiey Niedźiele Niemiecki álbo Polſki Pſalm był ſpiewan / áby też Niemieckie álbo Polſkie Pieśni w Kościele zoſtáły / y od poſpolitego ludu były pilnie vżywáne.

Zátym ma być Euangelium czytáne / tym ſpoſobem iáko iuż o Epiſtole powiedźiano.

Po Ewangeliey bywa ſpiewano / á zwłaſzcza w Thumie / Symbolum Nicenum po łácinie / w inſzych Kościelech / áby ſie nie przedłużyło / może iedney Niedźiele po drugiey odmieniáć / ſpiewáiąc / Wierzymy w Bogá iednego ꝛc. Bo ieſt iśćie pożyteczno / áby młodź tákowych známienitych głownych Nauk Chrześćiáńſkich / y pięknego wyzánia Wiáry / ſtárego Zboru Chrześćiáńſkiego / wnet z młodych lat ſie náuczyłá / y ono pámiętáłá / gdyżwiec czego ſie raz z młodu tákowe ſercá náucza / to pámiętáią bárzo dobrze poki iedno żywe będą.

Zátym náśláduie w Stárym mieśćie / y w Lebniku Kazánie / y wykład Ewangeliey.

A gdy ſie to dokończy / tedy ſpiewa wſzyſtko Zebránie / ták iáko to po wſzyſtkich Kazániách bywa ſpiewano / Broń nas Pánie przy twym ſłowie ſć. Aby Pan Bog wſzechmogący był vproſzon /

wproſzon / y owßem áby niedopußczał / żeby Słowo iego miało być od nas odiete / Ale áby to iſte przeciwko wßyſtkim przeciwnikom y wßyſtkim Sectarzom á fałßywey nauce przyſtawáiącym / y okrutnikom (ktorzy pod temi Imiony Papieżem y Turkiem / iákoto głownemi Nieprzyiacielmi y przednieyßemi wßyſtkich przeciwnośći / wßyſcy weſpołek máią być rozumiáni) łáſkáwie y miłośćiwie przy nas záchowáć raczył / ábyſmy mocą Duchá świętego w słowie Bożym záchowáni byli / y ná oſtátek ábyſmy przez niego byli doprowádzeni y przywiedźieni do żywotá wiecznego.

Ná mieyſce Prefáciey ktora ma być opußczona y zániechána / náſłáduie wnet iáwne Nápominánie y Paraphraſis Modlitwy Páńſkiey / ktorą Kápłan conceptis álbo præſcriptis verbis, ma vczynić / obroćiwßy ſie ku Ludowi / czyśćie / głośno y wyrozumiále.

A iżeby tákowy wykład Modlitwy Páńſkiey / y nápominánie mogli słyßeć Communicantowie / tedy máią wczás przyſtąpić przed Oltarz / á tám czyśćie á poczćiwie máią báczność mieć ná to / co im bywa przeczytano / á

to iste máią ná myśli mieć / y w serce swoie wpoyić y pámiętáć / á nie tedy po tákowym nápominániu / ieden z tąd / drugi z onąd z kątow wybiegáć / krom poczćiwośći y porządku / iákoby iákie nieme Bydło.

Násláduye Paraphrasis Modlitwy Páńskiey z Nápominániem.

NAmileyszy Chrześćiáni / gdyżeśmy się tu w Imię Boże zeszli / y zebráli ábyśmy nayświętszy Testáment iego przyimowáli / Przetoż nápominam was naypirwey / ábyśćie podniosszi Sercá swe ku Pánu Bogu / wespołek zemną nabożnie mowili Modlitwę Páńską / ták iáko iey sam Pan nász Jesus Chrystus nas náuczył sam / y pewne wysłuchánie obiecał.

Naprzod /

Naprzod / modlmy sie / Aby Pan I.
Bog Oćieć nász Niebieski ná nas
nędzne y grzeszne Dźiatki swoie miło-
siernie weźrzeć / y vżyczyc raczył / áby
Imie iego nayswiętsze miedzi námi /
y po wszystkim Swiećie poświęcone
było / przez szczirą á práwą naukę Sło-
wá iego / y gorącą miłość żywotá ná-
szego. A iżeby wszelákie fáłszywe na-
uki / y złe obcowánie od nas miłośćiwie
oddalić raczył / przes ktoreby Imie
iego nayswiętsze bluźnione y pohánbio-
ne być mogło.

Aby przyszło ku nam y rozmnoży- II.
ło sie Krolewstwo iego / A iżeby wszy-
stki grzeszne / záslepione / y od Diabłá

w Krolewstwie iego poymane / ku vznániu práwey wiáry w Jesu Chrystá Syná swego przywieść / y poczet Chrześćiáński rozmnożyć raczył.

III. Abysmy też Duchem iego swiętym vmocnieni byli / ku wypełnieniu woley iego / y ku ćierpieniu / ták w tym żywoćie / iáko y przy śmierći nászey / wezłym y wdobrym / ná wszelki czás wolą násze iemu k woley záwsze hámowáli y vmartwiáli.

IIII. Aby nam też chlebá nászego powszedniego dáć / łákomstwá y pieczołowánia ćielesnego nas vchowáć / y thego vżyczyć raczył / żebysmy sie

wszego

Oycze nasz, ktoryś iest w niebie,
Święć się imię twoie,
Przyść krolestwa twoie,
Bądź wola twoia iako w niebie tak y na ziemi.
Chleba naszego powszedniego day nam dzisiey
Y odpuść nam nasze winy, iako y my od=
puszczamy naszym winowaycom
Y nie wodź nas na ~~w~~ pokuszenie,
Ale nas zbaw od złego. Abowiem twoie iest krolestwo
y moc y zostawa na wieki wieczne
Ray Amen

wszego dobrá mogli od niego spodźiewáć.

V. Aby nam też winy násze odpuścył/ iáko y my odpuszczamy winowáycom nászym/ áby serce násze przed obliczności iego wolne y wesołe Sumnienie miáło/ á iżebysmy sie żadnego Grzechu wiecey nie bali áni lękali.

VI. Aby nas też nie raczył w wodźić w pokuszenie/ Ale iżeby nam Duchem swym swietym pomagał/ żebysmy ciáłło násze powściągáli/ y Swiát ze wszystkiemi iego postępkámi á obyczáymi wzgardźáli/ y Diabłá ze wszystkiemi iego chytrościámi zwićiężili.

A ná

VII. A ná ostátek/ Aby nas wybáwić raczył od wszego złego wespołek ćielesnego y dusznego/ czesnego y wiekuistego/ A ktorzy thego vprzeymie żądaią/ niech wszyscy serdecznie mowią/ Amen. Bez wątpienia wierząc / że iśćie iest wysłucháná Modlitwá nászá w Niebie/ iáko to nam obiecuie Pan Chrystus / mowiąc : Ocokolwiek będźiećie prośić/ wierzćie że otrzymaćie/ y stánie się wam / Amen.

Powtore / naymileyszy Chrześćiáni / gdyż łáknieće y prágniećie miłosierdzia Bożego / y serdecznie żądaćie/ áby wam grzechy wásze odpuszczone były/ Oto Pan nász Jesus Christus/

Ciáło

Ciáło swoie zá was ná Krzyżu wydał/ y Krew swoię wylał/ áby grzechy wá-sze z was były oczyśćione / ile iedno was iest/ ktorzy temu wierzyćie.

A przetoż ná pominam was imieniem Páná nászego Jesu Chrystá/ ábyśćie iego dostáteczny y nayswiętszy Testá-ment pilnie wyrozumieli: y on záchowáli / á zwłaszcza ony słowá ktorem miłośćiwy Pan nász Jesus Christus nayswiętsze Ciáło swoie / y przenay-droższą Krew swą ná odpszczenie grze-chow / nam ku pożywániu zostáwił / ábyśćie to szczirą wiárą w sercá wásze práwie przyięli / y ná iego mękę y śmierć pámiętáiąc iemu serdecznie

ziękowáli/ zá niewymowne miłosier-
dzie iego/ ktore nam okazáć raczył Iże
nas przenaydroższą Krwią swoią/ od
Gniewu Bożego/ od Grzechu/ y od
Piekłá wykupił/ A ná świádectwo
iego zwierschnie też Chleb y Wino/
to iest/ Ciáło y Krew iego/ zá vpomi-
nek ku potwirdzeniu tego przyimuiećie.
Bo iáko káżdy tę Swiątość sobie
osobná przymuie/ ták też ma czynić
ie ćieszycz Euangeliey nauki pra-
wdziwey/ á iże iuż ma ziednánego y łá-
skáwego Bogá Oycá niebieskiego/
gdy to sobie wiárą przywłaszcza.

A przetoż my w Imię iego/ ten
Testáment własnemi słowy iego sprá-
wowáć

wowáć y onego pożywáć chcemy / ták iáko on nam sam rozkázáć raczył.

A zátym wszystek Lud ma vpaść ná kolánà / á odrocziwszy sie Xiądz do Oltarzá / poczyna vrzad Consecratiey álbo Poświacánia / y krom wszelkich śrzodkow poczyna wnet od sámych słow Wieczerzy Páńskiey śpiewáć / ták iáko niżey iest wypisána nota Præfationis, iáko też y przed tym v nas ná tenże sposob byłá śpiewána.

PAn náś Jesus Christus tey

nocy ktory był zdrádliwie wydan

O Mszy / y świętey

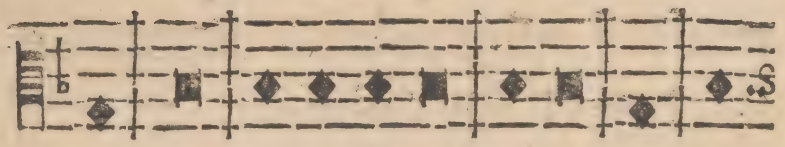

wziął chleb podziękował / łamał y dał

Vczniom swoim mowiąc / bierzćie

á pożywayćie toć iest Ciáło

mo- ie ktore zā was będzie

wydano

wyda nó to czyn cie ná

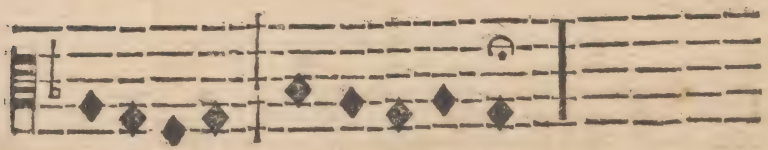

mo= ie pāmiąt= ke.

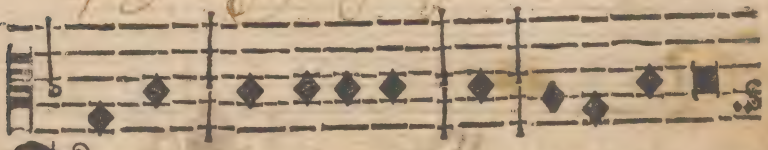

Tymże obyczáiem gdy odwieczerzał

wziął też y Kielich ā podziękowawszy

dał im mowiąc: Bierzćie ā piyćie

ztego wszyscy ten Kielich iest nowy

Testāment we Krwy moiey

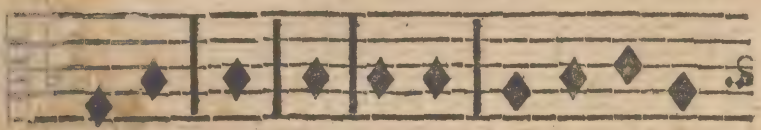

ktora za was będzie roz- lāna

nā od-

ná odpuſzczenie grzechow

co czynićie ile kroć pić będźiećie

ná mo- ie pá-

miąt- ke.

A zátym

O Mszy y świętey

A zátym śpiewa Chor Sanctus/ álbo inſze wyczáyne Pſalmy/ Ták/ Jeſaiaſzowi Prorokowi ꝛc. álbo/ Jeſus Chriſtus náſz Zbáwiciel ꝛc. Boże bądź pochwalon ꝛc. A ieśli wiele Communicantow/ tedy: Oycze náſz ktoryś ieſt w niebie/ á w tym naprzod idą Mężowie/ Młodzieńcy/ y Páchołetá/ potym Pánie/ Pánny y Dziewieczki/ czyśćie/ porządnie y poczćiwie ku Ołtárzowi/ A naprzod przyimuią poświecony Chleb/ potym poświecone Wino z Kielichá/ á iżby tym práwe iſtotne Ciáło y Krew Chriſtuſowa ze wſzelką Reuerentią y poczćiwoścą iáwnie poświádczáli/ iże tu ten Pokarm y Picie/ iáko práwe Ciáło y Krew Páńſką/ bárzo wyſoce y dáleko od inſzych pokárowow ná ziemi rozny czyniá/ á iże w tym káżda Oſobá ku pocieſzeniu y nauce yey ma być vpominána/ Przetoż Kápłan ku káżdemu z oſobná mowi:

Przy poświeconym Chlebie.

Bierz á pożyway/ toć ieſt Ciáło JEſu Chriſtuſowe/ krore zá cie wydáne ieſt/ to cie niechay potwirdźi w práwey wierze ku otrzymániu żywotá wiecznego.

Przy

Przy poświeconym Kielichu.

Bierz á piy / táć iest Krew Christusowá / ktora zá cie vbogiego Grzeßniká rozlána iest / tá cie niechay potwirdźi w práwey wierze ku otrzymániu żywotá wiecznego.

A gdy wßyscy odpráwieni bedą / tedy sie obroci Xiądz do Ludu / spiewa:

Pan Bog bądź z wámi.

Potym sie zás obroci ku Ołtarzowi / y spiewa Collecte z zwyczáynym Accentem.

Dziękuiemy tobie wßechmogący y miłosierny Pánie Boże / żeś nas tymi zbáwiennemi dáry Ciáłem y Krwią Synátwego miłego potwirdźił y pocießył / y prosiemy miłosierdźia twego / ábyś ie w nas spráwne vczynić raczył / ábysmy zupełnie á mocnie w cie wierzyli / y miedzy sobą gorącą miłość mieli / dla Jesu Christá Páná nászego.

Odpowiedź.

A M E N.

Albo.

O Mszy / y swiętey

Albo tę Collectę náśládu-iącą.

O Wszechmogący y prawdźiwy Pánie Boże / y miłośierny Oycze nász niebieski / Prośiemy ćię serdecznie / ábyśmy nędzni ludźie owoc y pożytek męki y śmierći Páná nászego Jesu Christá / to iest / łáskę y odpuszczenie grzechow / wiernym sercem zupełnie otrzymáli / ták iakośmy przez swięte słowo Syná twego / nayswiętsze Ciáło zá nas wydáne / y przenaydroższą Krew iego / zá nas rozláną / pod osobą / Chlebá y Winá / prawdźiwie przyięli. Dla tegoż / Páná nászego Jesu Christá Syná twego miłego / ktory z tobą żywie y kroluye w yedności Duchá swiętego yedyny Bog przez wszystki więki wiekow.

Odpowiedź.

AMEN.

Pan

Pan Bog bądź zwámi

Odpowieda Chor.

Y z Duchem twoim.

Zátym nástáduie to zámknienie z przeżegnániem y błogosłáwieniem.

PAnie Boże day nam swe błogo-

sławienie/ á ráczy nas pożegnáć.

O Mszy y świętey

Albo to.

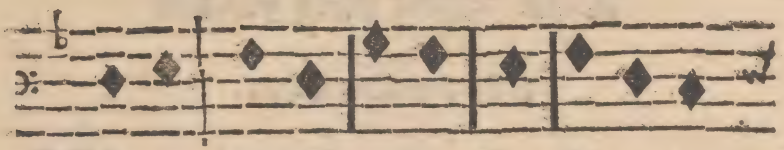

PAnie Boże okaż swe oblicze

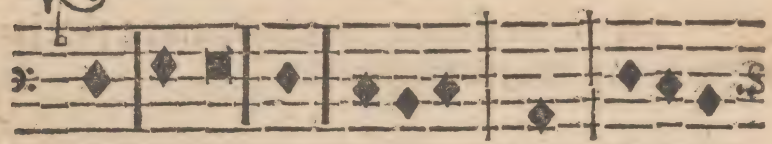

nád námi/ á vżycz nam pokoyu

swego.

Chor.

A Niech się go boyą wszystki

Kráyiny

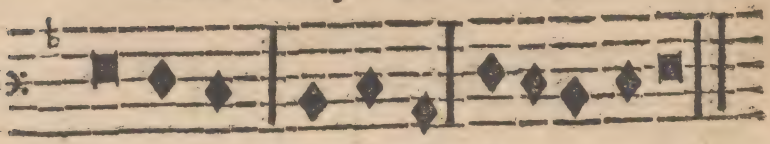

Kráyiny Swiátá/ A- men.

W Powszednie dni.

PAnie Boże oświeć swe obli=

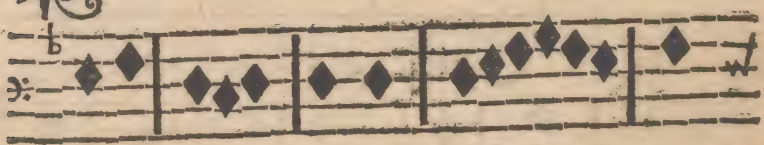

cze nád námi. A bądź

nam miłośtiwym.

O Mszy y swietey.

Albo tak

Minist.

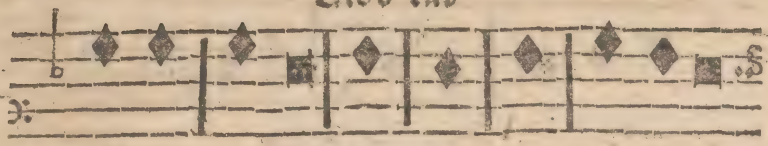

Pánie Boże ráczy nam być miłościw-

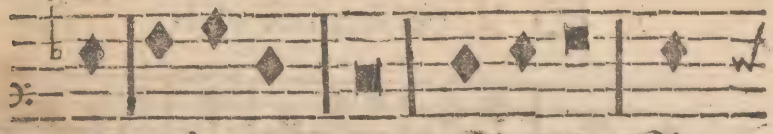

á pożegnay nas w Jesusie Chri-

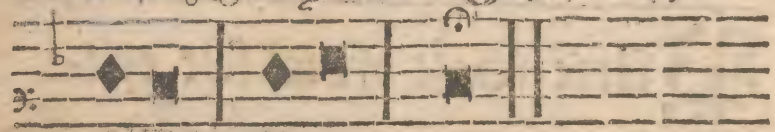

stusie Synie twym.

Chor.

Niech Bog ráczy nas pożegnáć y

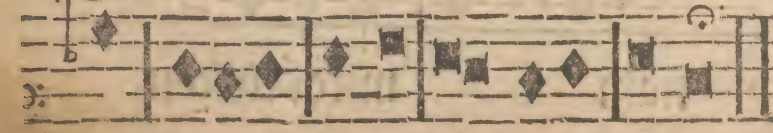

od obrona swoią záchowáć/ Amen.

Albo też y ták.

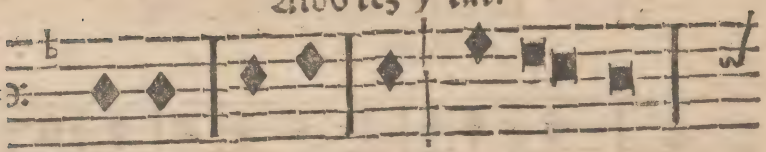

Boże Oycze nas pożegnay: Minist.

Obroć k nam oblicze Pánie: Chor.

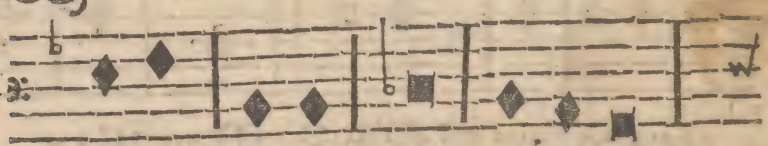

Synu Boży nas pożegnay:
á day nam swe zmiłowánie:

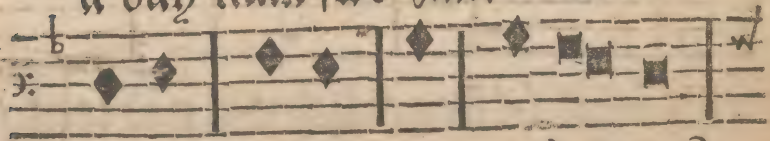

Duchu świetey nas pożegnay
Wszego złego nas vchowáy

á swoy swiety pokoy day.

O Mszy/ y świętey
Albo proste Pożegnánie/
Num. 6.

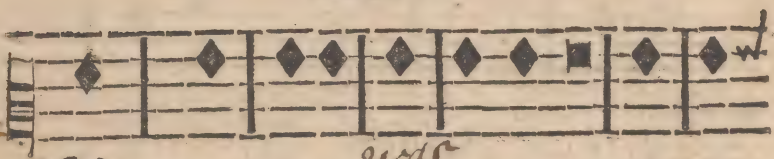

Pan Bog ráczy ćię pożegnáć/ y pod

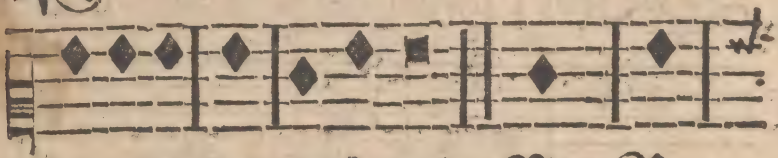

obroną swą záchowáć. Pan Bog

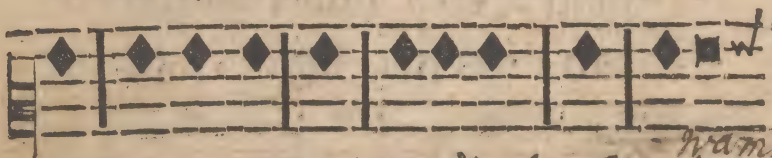

rácz oświećić swą oblicznośc nád tobą/

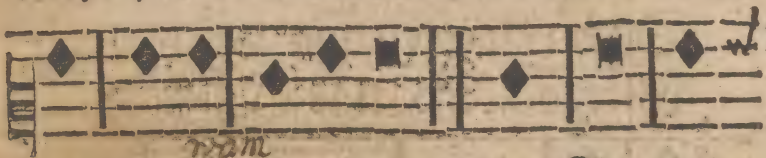

á bądźći miłośćiw. Pan Bog rácz

podnieść

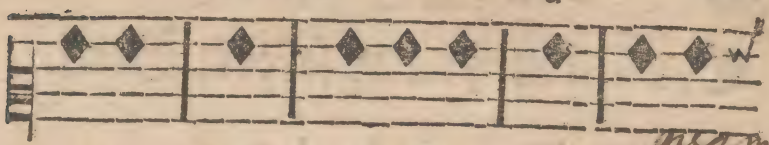

podnieść swą obliczność nád tobą

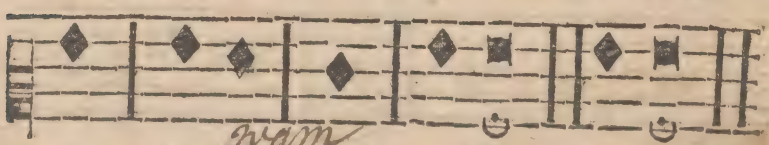

á dáyći swoy pokoy/ Amen.

O máłych Miáśteczkách y Wsiách.

GDźie máłe Szkoły / álbo gdźieby też y żadney Szkoły nie było/ tedy iednák Pleban y Szkolny Mistrz ma młody Lud ku sobie wezwáć/ y Dźiatki wszystki ze Wśi do Choru przywieść/ á ty iśie ma Pleban iáko y wszystki inśe Párochiany / nápomináć/ áby Psalmy z nim śpiewáli. Zá Introit ma być Niemiecki álbo Polski Psalm śpiewan. Zátym Kyrie trzy kroć/ A gdy Káplan odśpiewa:

O Mszy y świętey

Chwáłá bądź ná wysokośći Bogu.

Totum duplex.

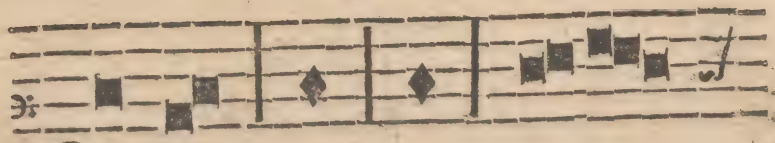

CHwałá bądź / ná wy so-

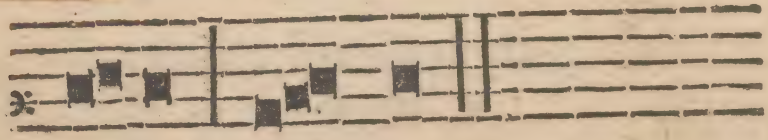

kośći Bo- gu.

Duplex.

CHwáłá bądź / ná wysokośći

Bogu

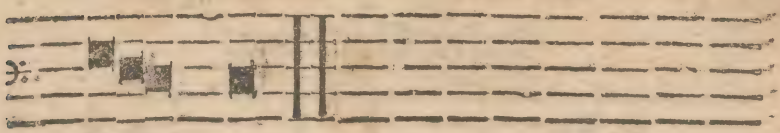

Bo= gu.

Paschale.

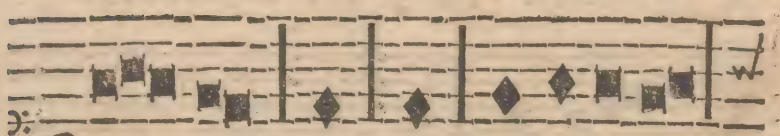

Chwałá bądź/ ná wysokości

Bo= gu.

Hyemale.

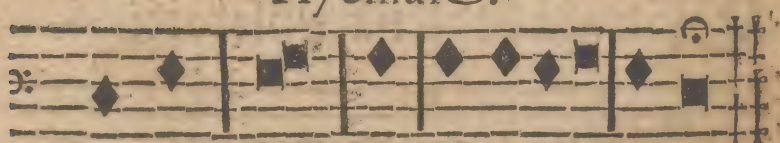

Chwałá bądź/ ná wysokości Bogu.

O Mszy/ y świętey

Infra Octauas.

CHwałá bądź/ ná wysokośći

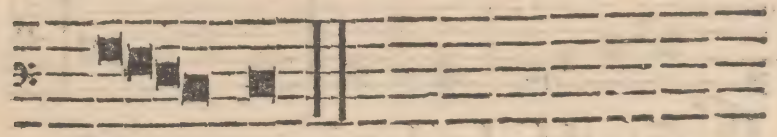

Bo- gu.

Æstiuale.

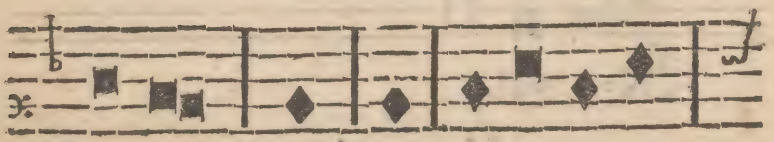

CHwałá bądź/ ná wysokośći

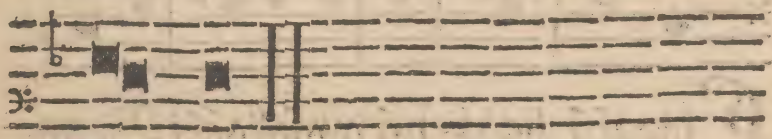

Bo- gu.

Násláduie/

Náśláduye/

Chwałá Bogu w wysokośći/ y dźięká iego miłośći.

Zátym Epistołá ma być od Plebaná / iáko Euangelium przed Ołtarzem czytána/ á w tym bywa Litánia spiewána. Albo dni Swietych Niemiecka álbo Polska Pieśń o Swiećie / iedná z tych / ktore są wyżey náznáczone. Po Ewangeliey bywa spiewano / Wierzymy w iednego Bogá/ ꝛć. A potym / Duchu nayswietszy knam záwytay ꝛć. Zátym Pleban vczyni Kazánie/ iáko áż do tąd był zwyczay. Po kazániu Euangelium ma Ludowi wszystki pięć częśći Catechismu powiedáć / iásnemi y wyrozumiáłemi y roznemi słowy / w ktorych niema nic przyczyniáć áni odmieniáć: Ale cziśćie/ y prosto przy tych słowiech zostáć / iáko ie Luther w máłym Cátechismie położył y nápisał.

A gdy ták Catechism wespołek y z Wykłádem Euangeliey Ludowi będźie przedłożon / tedy máyą być pospolite Modlitwy vczynione/ zá Duchowny y Swiecki Stan/ zá porządek

w potrzeby domowe / á osobliwie miánowicie zá Krolá Polskiego Páná nászego Mosciwego / też zá nász Milosciwe Xiąże / y zá postánowiony Vrząd / y wszystko ich szczesliwe Rządzenie / Páná Bogá wiernie y pilnie oto prosząc.

A iżeby prości Plebani pospolity sposob mieli / iákoby Lud ku Modlitwie mieli vpominać / tedy to ná ten sposob mogą vczynić.

Pospolity Sposob / zámykáiąc Kazánie / iáko Lud ku pospolitey Modlitwie ma być vpominan.

MAmileyszi Chrześćiáni / Gdyżesmy sie tu w Jmie Páná nászego JEsu Chrystá wespołek zgromádzili / ábysmy Skowá iego świętego słuchali / y modlili sie zá wszystki doległości á niedostátki wszech Chrześćiánow / iáko nam iest przykazano / ábysmy to czynili / y przydána iest obietnicá / iże nászá modlitwá

ma być wyskuchána / Yáko sam Pan Christus mowi / Matth. 18. Gdźie dwá miedzy wámi zgodzą ſię ná źiemi / o cokolwiek iedno bedą prosić / to ſię im ſtáć ma od Oycá moiego Niebieſkiego. Bo gdźie dwá álbo trzey bedą zgromádzeni w Jmie moie / tám ia ieſtem miedzy nimi.

Modlmy ſię tedy / Naprzod zá Duchowny Stan / y Káznodźieyſki Vrzad / áby nam Pan Bog dáć raczył dobre y wierne Káznodźieie / áby nam raczył włáſce ſwey záchowáć obádwá Biſkupi / Samlandſkiego y Pomezáńſkiego / y ony / y wßyſtki Służebniki ſłowá ſwego świętego rządźić y ſprawowáć przez Duchá ſwego świętego / áby ſwoy Vrzad dobrze ſprawowáli y wypełniáli / y ſkarb iego Słowá nayſwietßego práwie y ßczyrze náuczáli / Aby raczył nas łáſkáwie vchowáć y bronić od złośliwego y ßkodliwego Papieſtwá / y od wßyſtkich Błędow y Sekt á fałßywey nauki / á iżby nie raczył mieć wzglądu ná náße wielką niewdźięczność / ktoraſmy iśćie dawno záſłużyli / żeby on Słowo ſwoie świete mogł od nas odyąć. Ale żeby nam dáć raczył wdźięczne Serce / ábyſmy iego

świete

świete słowo miłowáli / ono w wielkiey ceni mieli / z pożytkiem go słuchali / ábyśmy ták w práwey y vstáwiczney Pokucie trwáli y zostawáli. W wierze im dáley tym wiecey rośli / w miłości / y we wßelkiey Pobożności sie mnożyli / y ná wieki nigdy od niego nie bylibyśmy oddaleni áni odłączeni / áby ták Jmie iego poświecone było / Krolestwo iego áby ku nam przyßło / Y iego wola w nas była wypełniona / Amen.

Zátym / modlmy sie też zá Swiecki vrzad / á zwłaßcza zá wßyśtki Przełożone tey Ziemie á Xiestwá / áby Pan Bog ich Sercá przez Duchá swego świętego / y słowo swe oświecáć raczył. Aby słowo Boże y cześć á sławá iego przez nie pomnożona y rozßyrzona / á nie vmnieyßona áni przekázona była. A iżebyśmy pod ich rządem á spráwą / bezpieczny y spokoyny żywot wieść mogli / we wßelkiey pobożności y poczćiwości.

Modlmy sie zá Y. M. Krolá Polskiego / y zá wßyśtke Korone y Krolestwo Polskie / áby Pan Bog Jego Krolewskiey miłości raczył życzyć / áby długo żyw był / y zwycięstwo

przećiwko

przeciwko Moskwicinowi / y wßyſtkim Nie-
przyiacielom ſwym otrzymać. Aby raczył mieć
wzgląd ná Láſkę y Miłoſierdźie ſwoie / á nie
raczył nam dáć wpáść y przyść w moc tego
ſrogiego y okrutnego Tyranná á Okrutni-
ká. A iżeby Pan Bog iego Krolewſką miłość
y wßyſtke Korone á Krolewſtwo iego / raczył
ku temu rządźić y ſpráwować przez Duchá
ſwego świetego / áby mogli być wybáwieni od
złośliwego y przeklętego Papieżá / y inßych
Sekt y okrutnych błędow / á iżeby Páná Chri-
ſtuſá / y iego świete Euangelium przyieli.

A oſobliwie módlmy ſie też zá náße Oſwie-
cone Xiąże Páná náßego miłościwego / áby
Pan Bog wßechmogący Nego Xiążęcą Miłość
raczył bronić od wßego złego / ná Ciele y ná
Dußy / y iego Xięſtwo y Lud. Aby iego Xiążęcą
Miłość w długim zdrowiu záchować / y ku
práwemu vznániu ſwoiemu / Nego Xiążęcey
Miłości młode ſerce zápalić / y w nim mnożyć
raczył / áby Nego Xiążęca Miłość w iego vzná-
niu / ták dobrze iáko y w boyáźni Bożey ſie
mnożył / iáko pobożne Xiąże / y wierny Opátrzy-

ćiel á Obrońcá Zboru Chrześćiáńſkiego / á iżeby ſie potym eſtáć mogł Oycem ſwoych miłych Poddánych.

Tákież modlmy ſie też zá wßyſtki Gubernatory y Ráde iego Xiążęcey Mćiłośći / áby PAN Bog raczył ye wſpomágáć / żeby ten ćießki Vrzęd znośić mogli / á iżeby ich Rządzenie á Pánowánie ſam ſprawowáć / ßcześćić / y pożegnánie ku temu też dáć raczył / áby Słowo Boże / Poczćiwość / Sławá / y wßeláka Cnotá pomnożona y rozßerzona była. A wßelkie pogorßenie / ktorego yeßcze bárzo wiele ieſt / áby oddalono było / á ku poſpolitemu pożytkowi / dobrze y ſpokoynie áby rządźić mogli. A iżebyſmy im też posłußnemi byli / y zbożnie ſie záchowáli.

A oſobliwie ieſteſmy żądáni o poſpolitą modlitwę á przyczynę ku Pánu Bogu / zá N. N.

Káżdy z oſobná modl ſie też ſam zá ſie / zá Małżonkę y Dźiatki ſwoie / y cokolwiek nam ieſt porucono od Páná Bogá / Też zá wßyſtki ſmutne / Cieleſnie y Dußnie vtrapione ić.

Zá ty

Zá ty y zá inße doległości / niedoſtátki y potrzeby / y zá ſámych ſiebie ſie modląc / mowimy wßyſcy nabożnie Modlitwę Páńſką / Oycze náß ꝛć.

Po Modlitwie záwżdy wßyſtko Zebránie ſpiewą / Broń / álbo Rządź nas Páńie przy twym ſłowie / iáko wyżey iuż rzeczono.

A w tym Káplan idźie z Kazálnice przed Oltarz / á tám Nápominánie / y Paraphraſin Modlitwy Páńſkiey / ku Ludowi ſie obroćiwßy ma przeczytáć / y potym ſpiewáć Verba conſecrationis, Náko to iuż wyżey oznaymiono / Tylko áby poſwiecony Chleb rozdawał Communicantom / pierwey niżli Kielich álbo Wino poſwieći / iáko áż do tego cżáſu ten zwyczay był trzyman / ná tych mieyſcách / gdźie tylko ſam Pleban przy ſwym Kościele ieſt / á nie ma żadnego Wikáriyego ꝛć.

O Kazániu przypołudnim/

O Kazániu Przy-

południm/ w Niedźiele y w Dźień Swiety.

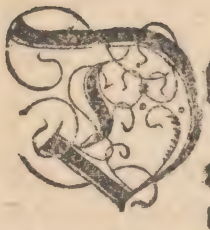

Dla prostego vbogiego Ludu y Czeládźi/ bywa ráno świety Catechiſm/ iáko iuż wyżey oznaymiono ieſt/ náuczan/ ktory naylepßa y náyznámienitßa nauká ieſt/ miedzy wßyſtkimi naukámi ná źiemi/ ktorey ſię żaden Człowiek nigdy w tym żywoćie náuczyć nie może.

A wßákoż iednák ieſt rzecz bárzo dobra/ áby też Czeládźi zwyczáyne poſpolite Euangelia Niedźielne y Vroczyſtych Swiąt były wykłádáne y náuczáne/ áby w tym czyśćie obaczyć y náuczyć ſię mogłá/ iáko y ná ktorym mieyſcu w Piſmie/ á zwłaßcza w Nowym Teſtámencie káżda cześć Catechiſmu/ ſwoy grunt/ y yáſne okazánie ma.

Agdyż

A gdyż czásu wielkiey Mßy przed Południem musi w domu Czeladź Kuchniey y Piwnice przyźrzeć / iáko iuż wyżey oznaymiono iest / á dla tegoż ná Południe po Obiedźie o dwánaśtey godźinie dla nich też Kazánie postánowiono iest / tedy nie może tey godźiny lepiey strawić / iedno áby Wikárŭ ten czás wźiął przed śie ku kazániu Euangelium de tempore, á w tym áby tey pilności przydał / áby każde Euangelium ku ktorey części Catechismu obrocił / á to iśte áby łatwie á prosto wykłádał / iáko to łatwie vczynić może / ieśli przy pospolitym postánowieniu á porzadku Nauki Chrześćiáńskiey zostánie. Bo niektore Kazánia náuczáią o Zakonie álbo o Przykazániu Bożym. Niektore o Euangeliey / krore náuczáią o Członkách wiáry náßey. Niektore o Modlitwie Páńskiey / álbo o chwálebnych Swiątośćiách. A niektore też o Stanniech y dobrych Vczynkách / iáko każdy przez nie Pánu Bogu ku czći powinien służyć / y práwie á dobrze y pobożnie śie záchować ma w żywocie swoym.

Co śie tycze śpiewánia / ma być przed Kazániem śpiewano po Niemiecku álbo po Polsku /

Te DEVM laudamus, iáko iest z dawną obyczay. Zátym / Duchu nayswiętszy knam záwitay etc. Po Kazániu / Broń / álbo Rządź nas Pánie przy twym słowie &c. A w tym idźie zás Lud z Kościołá.

Oſtátecznie gdyż w Krolewcu Czeládźi nie máła cześć iest / ktora po Niemiecku nie vmie / á dla tey iſtey iednák ná roznych mieyſcách Polſki / y Litewſki Káznodźieiá z dawną bywa chowan. Tedy też ći iśći przy wykłádániu Euangeliey máią Słuchácżow swoich w Nauce Catechiſmu náuczáć / y ony pilnie iáko powinni ſą ku práwemu rozmyſlániu á rozważániu Słowá Bożego / y ku pobożnośći wieść / pobudzáć y nápomináć / áby też wiedźieć mogli / iáko máią być zbáwieni / y iáko Chrześćiáńſkim obyczáiem mogą y máią żyć ná tym Swięćie.

O Nauczaniu Catechismu.

WYżey powiedzieliśmy nieco o tym / iáko ná Nutrzniách dla Czeládźi / y w Niedźiele ná Nieszporzech po Kazániu przez Zaki ma być náuczan.

W Krolewcu we wszystkich trzech Miástách po Południu / máią Plebani w osobliwych Lekciách á Kazániach swych / wiernie y pilnie Dźiatki w nim náuczáć / zwłaszcza w Stárym mieśćie we Srode / w Thumie we Czwartek / w Lebniku w Piątek / iáko iuż iednák początek w tym vczyniony iest. Tákowe Lectie Dźiatkam bárzo vżyteczne sa / gdyż Pan Bog ná nie iáko ná nayprzednieyszą cześć Zebránia Chrześćiáńskiego chce pilny wzgląd mieć od Plebanow y Rodźicow / y Oycow Czeládnych / y owszem od káżdego Chrześćiáńskiego

Cżłowieká

Cżłowieká / áby ty iſte we wßelkiey poboznośći wychowáne y náuczáne były. A iżeby ſie ſtáły ſedem á naczyniem ku czći Pánu Bogu wßechmogącemu / ktorychby on mogł vżywáć ku chwale y ſławie Jmienia ſwego świętego / iákoż iśćie nie omylna rzecz ieſt w tym / iże gdy Dziatki w Catechiſmie z młodu wyuczone y w nim wyćwiczone beda / niech potym przyidą ku ktoremukolwiek Vrzędowi / tedy z nich beda czyśći y známienići Ludźie / ktorzy ſłowo Boże beda miłowáć / poki iedno beda żywi. A o nim beda nadobnie y známienićie á pobożnie mowić / y też áby ſie ono ßerzyło y mnożyło pilnie pomágáć weſpołek ze wßyſtkiemi inßemi wolnemi naukámi. To czyni známienity y dobrze opátrzony Kośćioł álbo Zbor Chrześćiáński / czyni dobry Rząd / że Poddáni y Przełożeni á Vrząd / Páná Bogá ſie boyi / y wßyſcy weſpołek ſtawáią ſie iego miłemi Dziatkámi / y Dźiedźicmi żywotá wiecznego.

W tym porządku náuczánia Catechiſmu / máią też inße Miáſtá / wedle przemożenia y podobności náśládowáć / áby Káznodźieie ná Jutrzniách y ná nießporzech / w Niedźiele onego

pilnie

pilnie náuczáli / y ieden dźień w Tygodniu ku temu też wźieli á poſtánowili / áby w nim Dźiatki były náuczáne / Tym zwłaſzcza ſpoſobem y obyczáyem. Naprzod máią Dźiatek pytáć proſto o tych pieci cześciách Catechiſmu / iáſnym głoſem / áby ſie też drudzy ktorzy go nie vmieią / Textu proſtego łatwie náuczyć mogli. A gdy ſie to ſtanie / tedy Pleban ma wźiąć iedno Przykazánie po drugim. Niechay iedno Páchole z Szkoły Text z wykładem czyta / iáko w máłym Catechiſmie nápiſány ieſt / przytym oznaymi też czyśćie á łatwie / iáko ma być wyrozumiane zmyſł tych ſłow / ktore w wykładźie ſą położone / áby też Dźiatki náuczyły ſie tego rozumieć. A gdy ná káżdy Tydźień będźie iedno Przykazánie Boże wyłożono / y wſzyſtki Przykazánia potym będą odpráwione. Tedy zátym weźmi káżdy Artikuł á członek wiáry Chrześciáńſkiey. Potym káżda Prozbe w Modlitwie Páńſkiey / y káżde oſobliwe pytánia o Chrzćie ſwietym / y o Wieczerzi Páńſkiey iedno po drugim przed ſie áż do końcá. A gdy dokończyß tedy záś poczni Dźieſięcioro Przykazánie Boże / áby ſie Dźiatki záwżdy w tym ćwiczyły / y w tym vmocnione y vpewnione były.

O náuczániu Catechiſmu.

Máią też Plebani Rodźice wiernie vpominać / áby Dźiatki ſwe y Czeladź ná ten czás do Kośćioła poſłáli / y ku temu ye przymuſzáli / dawáiąc im to znać y ná pámieć przywodząc / iże w tym nie Chrześćiáńſkim obyczáiem poſtępuią / y ćieżko á ſtráſzliwie przećiwko Pánu Bogu grzeſzą: Gdy Czeladź y Dźiátki ſwe w tym omieſzkawáią á im ná przekáźie ſą / á onych ze wſzelką pilnośćią ku temu nie pobudźáią.

Tudźież też iże tákowym żádney Swiątośći / áni gdy zdrowi bedą / áni przy ich ſmierći podawáć y vdźieláć nie mogą / ktorzy ſie Catechiſmu nie náuczyli / áni ſie przy tákowym náuczániu y ćwiczeniu w nim / vczyć nie chcą. A w tym ſie ſtáwa pewne y ſtráſzliwe skowá Bożego wzgárdzenie y duſznego zbáwienia ich zámieſzkánie.

Tákowy vczynek potrzebuie też oſobliwego wſpomożenia / áby Dźiatki w ſzkole pirwey ſie Textu proſtego Catechiſmu weſpołek y z wykłádem iego náuczyły. Ták iednák nayprzednieyſza tá praca w Szkole być ma / áby

mk, dź

młodż byłá pilnie w nim náuczana/ iáko o tym w porządku Diſitaciey oznaymiono ieſt.

Porządek náuczánia Catechiſmu we Wſiách.

TAK po wykładániu Ewangeliey w Niedźiele ma być Catechiſm náuczan/ iáko wyżey iuż rzeczono/ y do tąd zwyczay w tym był trzyman.

Po Południu/ ma Pleban zás iedne godźine wźiąć ná Nieſpor/ á tám we Wśi w ktorey mieſzka Catechiſmu ták náuczáć/ iáko iuż ieſt oznaymiono/ ták iáko y w Mieśćie iednego dniá w Tydźien bywa czyniono.

A iżeby Lud ku tákowey Lectiey á czytániu y náuczániu Catechiſmu/ tym pilniey był przywiedźion/ Ma Pleban káżdą Wieś zoſobná iednego Tygodniá po drugim/ ktore iedno w iego Párochiey ſą/ ná káżdy Kwártał/ álbo czwierć roku/ y kiedy iedno być może/ co pięć álbo ſześć Niedźiel/ w Niedźiele álbo ktorego

inßego słußnego dniá / czegoby sie z tych wyżey pomienionych czesći nauki Chrześciáńskiey ludźie náuczyli / káżdey osoby / ták Mężá iáko y Niewiásty / (A gdźieby Kościoła w oney wsi nie było / tedy v woytá / álbo w inßym poczćiwym y godnym domu) osobliwie słuchác y pytác. A ktorzyby byli náleżieni / żeby tákowe Lectie y Kazánia Catechismu wzgardzáli / y nic z niego nie vmieli / ty ma skowy státecznie skárác / y ku polepßeniu nápominác. A co sie dotycze inßego prostego Ludu á ku nabożeństwu sie iednák máiącego / czego by nie vmiał y ktoryby niedostátek w nim był / tedy ma go wiernie y z wielką pilnośćią náuczác. Ták w tym káżdy Pleban wedle vrzędu y nauki swey / będzie wiedźiał dobrą miárę y postęp á sposob / iáko sie w tym spráwowác ma / áby vbogie proste ludźie mogł w tym náuczyć.

Krotko mowiąc / káżdy Plebán wedle przemoženia vrzędu swoiego / powinien naywiętßą pilnośćią krom przestánia w Kościele / y kiedy iedno iego słuchácze chwálebnych Swiątości pożywác chcą / ku Modlitwam y ku náuczániu sie Catechismu / (okázaiąc im to / iże ku ich

Dußnemu

Duſznemu zbáwieniu wiele w tym zależy) táko może być naywierniey y naypilniey nápominác/ y ku temu ie wieść ma. Ani im też pirwey/ ieśliby przed tym Catechiſmu/ álbo naypotrzebnieyſzych cżeśći y cżłonkow Wiáry Chrześćiáńſkiey (A zwłaſzczá w mieśćiech) nie vmieli/ áni rozumieli/ do Swiątośći Wieczerzy Páńſkiey iść/ áni przyſtąpić dopuſzczáć ma. A ieśliby po cżeſtym náponinániu/ żadne polepſzenie w nich nienáśládowáło/ tedy tákowych/ áni w Kmotry/ (wedle przednieyſzego porządku wydánego) ſtáć/ nie ma dopuſzczáć. Ale ie oddalić ma tego ták długo/ ážby ſię tych cześći náuczyli. A przytym iednák wſzyſtki powinien vpominác y ná pámięć im to przywodźić/ áby tákowego ich niedopuſzczánia ku prziymowániu Swiątośći/ y inſzych rzeczy/ nie lekce ſobie ważyli/ gdyżwiec tákowe oddalenie y odłączenie od chwálebnych Swiątośći/ podobne ieſt ku Chrześćiáńſkiey kłątwie/ cżego ſię słuſznie káżdy dobry Chrześćiánin wyſtrzegáć y bronić ma ꝛc.

O Swiećiech.

WSzyſtki Swietá Páná y Odkupićielá náſzego/ Zwłaſzcza: Natiuitatis Chriſti, Circumciſionis, Epiphaniæ, Purificationis, Conceptionis, ktore bywa názywano Annuntiationis, Cœnæ Domini, & Paraſceues, Paſchæ, Aſcenſionis, Penthecoſtes, máią/ być porządnie/ vczćiwie z wielką vprzeymośćią y poczćiwośćią/ ná pámiątkę ku vpominániu náſzemu trzymáne. A oſobliwie Swieto Národzenia Chryſtuſowego/ Wielkąnoc/ y Swiątki/ trzy dni weſpołek/ z Kazániem y zwyczáynemi Pieśniámi máią być ſwiecone/ ták żeby tych Dni iáko y inſzych Swiąt Hiſtorie/ pilnie były przekłádáne/ y Ludowi kazáne/ y o pożytkách z Słowá Bożego wiernie byliby ludźie náuczeni. A niema żaden Pleban nic oſobliwego tego czáſu vczynić/ wedle ſwego domniemánia/ Ale ma zoſtáć przy poſpolitym zgodliwym poſtánowieniu.

Co

Co ma być osobliwie we dni Swiete kázano.

SWiete dni dla tego są postánowione/ áby były ku przywiedzieniu nam ná pámięć niektorych Historyi/ w ktorych nayprzednieysze Artykuły á członki nauki Chrześciánskiey y wiáry/ vgruntowáne y vmocnione są.

Vo Conceptionis, pokázuye nam pewny dowod/ iáko Pan Christus odkupiciel náß/ z Duchá świętego w żywocie czystey Pánny Máriey poczęty iest.

Natiuitatis, Ják y dla czego ná ten Swiát národził sie wedle Pismá świętego. A iże iest prawdźiwym Bogiem y Człowiekiem.

Circumcisionis, Ják posłuszeństwo Zakonowi zá nás czynić począł/ y dobrowolnie sie pod zakon poddał.

Epiphaniæ, Ják do Krolestwá swego/ nie tylko Zydy/ ále też y Pogány wezwáć dopuścił/ áby był Zbáwicielem wßego świátá/ yáko o nim Simeon Purificationis spiewa.

Cœnæ

Cœnæ Domini, á O chwálebney Swiątośći / iáko Pan Chriſtus przed ſkonániem ſwoim / gdy zá nas miał śmierć podiąć / łáſkáwie o nas pieczą miał / ſwe dáry nam polecił / y onych miłośćiwie vżyczył / Zwłaßcza: Odpußczenie Grzechow / y wieczne Zbáwienie wſpołek y z vpominkiem zbáwienia náßego / to ieſt / Ciáłá y Krwie iego / w ktorym to wßyſtko doſić drogo pozyſkano y doſtąpiono ieſt záć.

W Wielki piątek / iáko zá nas gorſką śmierć cierpiał / y od Páná Bogá ku temu zrządzony á poſłány / y od wßego Swiátá opußczony był.

Wielkanoc / iáko zás w własney Boſkiey mocy ſwoiey zmartwychwſtał / y ſwoie zmartwychwſtánie widomym okazániem Anyelſkim / y ſwym własnym iáſnie okazał / y pocießenie z tego przepowiedał / y przepowiedáć á kázáć dopuścił y przykazał / ku zbáwieniu náßemu.

Aſcenſionis, Yáko wſtąpił ná Niebioſá / nie iżeby ſie tám w niebie dał zámknąć / y od nas odłączyć miał. Ale iżeby tym też wedle ſwego przyrodzenia

przyrodzenia człowieczego nád wßyſtki Nieboſá y Stworzenie był podnieſion / A iż ieſt możnym Pánem nád wßemi rzeczámi / ktore iedno mogą być pomienione / nie tylko ná tym Swiecie / ále też y w przyßłym żywocie / Eph. 1.

Pentecoſtes. Dla tego / iże Duchá świetego zeßłáć raczył / y Káznodźieyſki Vrzad poſtánowił / przez ktory on záwżdy zgromadza ſwe świete Zebránie Chrześćiáńſkie / ktore ieſt poſpolitowánie wßyſtkich Swietych / w ktorym ieſt odpußczenie Grzechow / y weſołe poćießenie o Zmartwychwſtániu ćiáłá náßego / ku otrzymániu żywotá wiecznego.

A ták w tych Swieciech / Wtory / y Trzeći Artykuł wiáry náßey Chrześćiáńſkiey o Odkupieniu y Poświeceniu / czyśćie / gruntownie y ſtátecznie z tych Hiſtoriy we wßyſtkich czaſtkách od iedney do drugiey bywa iáſnie wykożon y okazan. O czym lud poſpolity w Kazániu / iáko iedno nayproſtćiey y naykatwiey być może / ma być náuczon.

A iżeby oſobliwie o Mece y Smierći Chriſtuſowey / Lud poſpolity dobrą wiádomość

miał, y práwą wiáre otrzymał / tedy káżdy Pleban ma Historią y Passią z známienitych Xiąg Doctorá Pomeraná o męce / śmierći / y zmartwywstániu Christusowym / w wielki piątek czyśćie z włoká / yáśnie / á wyrozumiále przeczytáć / począć ma od tego mieyscá / iáko Pan Christus ná oliwną gorę wstępował / áż do Pogrzebu iego.

Zá słuszną y pożyteczną rzecz widźiáło się też nam być / áby przytym dźień S. Janá Chrzćićielá. Item / Náwiedzenia Pánny Mariey / Visitationis názwány / y dźień S. Micháłá był świecony / dla bárzo známienitey Euangeliey y Historiey / y wiela potrzebnech częśći / ktore tych czásow słusznie ku poćieszeniu Zebránia Chrześćiáńskiego máią być rozbieráne y náuczáne. Bo ácz też tego czásu tenże Text niektorego dniá w tydźień był kazan / wszákoż iednák tego czásu máło Ludu do Kośćiołá się schodźiło. Mamy tu iśćie naycudnieysze Pieśni / iáko Zácháriaszowe na dźień S. Janá / y ná dźień czystey Pánny Máriey Mátki Christusowey / dniá Visitationis rzeczoney. W ktorych wszystká Głowna summá á zámknienie Chrześćiáńskiey nauki

zámkniona

zámkniona iest / czemubyśmy tedy tych dni nie mieli rádźi świecić / ábyśmy tákowych pięknych Psalmow / wespołek y známienitych Przykłádow tych Swiętych á zacnych ludźi / nie mieli rozważáć y onych śie náuczyć.

Rest też miedźy inßemi dobrodźieyśtwy Chrystusowemi bárzo znamienita pociecha / iże on swe świete Anyoły ku temu postánowić raczył / áby nas záchowáli y bronili od rozmáitych / śtráßliwych y okrutnych złych Duchow / ktorzyby we wßelkim Regimencie / Rządzeniu / y we wßyśtkich Staniech / rádźi zámießánie / zwády / rozterki y rozerwánie vczynili / y ty iśte radźiby zepśowali / zburzyli / śkáźili y w niwecz obrocili. Gdyby Pan Bog obrony Swiętych Anyołow swoich przeciwko im nie postánowił / o czymby iście y cáły dźień mogł niekto mieć kazánia y powiedánia názbyt.

A przetoż ten dźień S. Michálá ma być od tego czásu świecon / y zá pośpolite dźiękowánie dźierżan / ábyśmy Páná Bogá wßechmogącego y miłośiernego zá wßyśtke niewyliczone dobroć / y dobrodźieyśtwo iego / ták cielesne iáko y dußne / ktoregośmy nie záśłużyli onego chwalić /

czćić/ sławić/ y iemu dźiękowáć mogli. A osobliwie zá ßczodrobliwe/ niewymowne/ y wielkie dobrodźieystwo Boże/ Iże on Anyoły swe święte/ nam vbogim/ mdłym y vłomnym Ludźiam/ łáskáwie ku obronie náßey postánowić raczył/ iże oni niewidomym sposobem o nas się pieczołuią/ nas opátrzáią/ y náßemi opiekunámi/ wodzámi y opátrzyćielmi/ y z námi mießkáiącemi są/ wedle woley y postánowienia Páná Bogá wßechmogącego. A osobliwie też mamy dźiękowáć zá ßczodrobliwe dáry Boże/ iże nam ku pożywieniu náßemu/ wßelákie owoce dáne są/ y sstáło się przytym dokończenie żniwá/ y zgromádzenia zbozá ku pożywieniu náßemu ꝛć.

Przetoż po czytániu Epistoły/ ma Pleban álbo Wikáryj Ludowi ná pámięć przywieść tákowe dobrodźieystwá Boże/ ktore od niego otrzymał/ y ku serdecznemu dźiękowániu zá to vpomináć/ y zátym ze wßystkim Zebrániem Chrześćiáńskim śpiewáć/ Te DEVM laudamus.

Gdy się tráfi dźień Conceptionis Christi, Annunciationis Mariæ ná Kwietną Niedźielę/

áblo

álbo w tym Tygodniu przed Wielkanocą. Tedy ma być trzyman pirwßey Niedźiele po Wielkiey nocy / y wedle pirwßego Kościelnego Porządku / ná ten czás ma być przekożon. Aby tego cżáſu o wiechániu Páná Chriſtuſowym do Hieruſalem / y iego ſwietym vmeczeniu / weſpołek y Hiſtoria o Zmartwych wſtániu iego / krom przekáżenia / iáko potrzebá bedźie vkázowáká / mogłá być kazána / y o tym wßyſtkim áby nauká wydána byłá.

Euangelium Mariæ Magdalenæ, Luc. 7. ma być ordinarie y potym káżdego Roku Dominica ſeptima poſt Trinitatis cżytáne y kazáne / weſpołek y z Epiſtołą / 1. Tim: 1. Tá iſta ieſt prawdá ꝛc. áż do końcá tego Párágráphu. Gdyż ono drugie Euangelium Marc: 8. O ſiedmiorgu Chlebá / co ſie dotycze Argumentu á gruntowney nauki / w purpoſtu o tymże bywa kazano.

Apoſtolſkie Dni máia też potym być ſwiecone / ále tylko przed Południem / y ma być Słuchácżom ná pámieć przywiedźiono / y oni

náuczáni być máią / o stárey práwey Apostolskiey nauce / w postánowionych Euangeliách. Też ma być przypominano o wierze / y dobrych vczynkách świetych Apostołow / Zwłaszczá iże niczego inszego nie náuczáli / tylko słowá Bożego / Zadney nowey Sekti á nauki błędliwey / y żadnego Porządku nowego nie zákłádáli / áni postánowiáli. Ale że tylko prosto z drugiemi Chrześćiánmi wedle przykazánia Bożego / á nie z własney / y wymyśloney / od przykritcow wźiętey świątobliwości / żyli / y dla tegoż też żywot swoy ná to odważyli.

Z ktorych słow nászych wszystkich / iásno y iáwno to káżdy obaczyć y vznáć może / Iże my práwą Apostolską naukę y stárą wiárę mamy / y vczynkiem y prawdą tego dokázáć y dowieść możemy / że iesteśmy práwym Zborem / Zebrániem Chrześćiáńskim / y Náśládownikámi świetych Apostołow Chrystusowych.

A gdy będźie po Kazániu / y świeta Wieczerza Páńska (yeśli zwłaszcza Communicantowie będą) spráwowána y dźierżána. Tedy káżdemu tych dni po południu robotá ma być wolna á żadnemu nie zápowiedźiána.

Aby

A ty iste Apostolskie Swietá máyą Plebani záwżdy w Niedźiele przed tym zápowiedźieć y ludowi oznaymić / ná ktory dźień w tygodniu máią być swiecone / á iżeby Apostolskie swieto á dźień ich / nie był dłużey swiecon / tylko przed Południem / áby káżdy Gospodarz wiedźiał / iáko sie ma w tym spráwowáć y rządźić / ꝛc.

O Interpretach álbo Tłumáczách.

WArzo to ćieszka y trudna rzecz yest / iże w tym Xięstwie niektorzy Plebani przez Tłumácze muszą kázáć / y wszystki spráwy z Słucháczámi przes nie spráwowáć. Przetoż wielka pilność w tym ma być przydána / áby Tłumácze ku temu byli postánowieni / y ku temu wźięći tákowi ludźie / o ktorychby dobra

powieść

powieść y sławá byłá / y byli státecznemi y dobremi ludźmi / ktorzyby poczćiwy żywot wiedli y dobrze się záchowáli. Bo Niestáteczni ludźie / y wzgárdźiciele słowá Bożego / nie mogą Plebanowi áni Zebrániu Chrześciáńskiemu / dobrze w tym posłużyć.

A iżeby potym czásu swego bez tych Tłumáczow być mogło (gdyżwiec przez tákowe kazáć y Lud náuczáć bárzo ciężka y trudna rzecz iest) tedy Jego Miłość Xiąże Pruskie &c. dwálebney y swietey pámieci &c. z dawná o to stáło y pilności przydawáło / áby tych Ludźi ktorzy Niemieckiego yezyká nie vmieią. A osobliwie Polskie / Litewskie / Sudáwskie / y Pruskie Dźiatki / ná nauke też były dáne / żeby czásu swego ku Vrzędowi Káznodźieyskiemu mogły być vżywáne / y ku niemu obrocone. A przetoż tákowa młodź X. X. M. naprzod / tákowym osobliwym Przywileyem á prawem obdárzyć / Zwłaszcza / iże ktorzykolwiek się ná nauke vdádzą / y przy niey zostáną / żeby potym mogli Kościołowi służyć / y w nim pracey zażywáć / że máią być wolnemi vczynieni / ktorzy iednák wedle Pru-

skiego

ſtiego Práwá / y Státutu tey Ziemie / tákowey niewoley poddáni ſą. Też y w Succeſſiach / álbo w Dziedzictwie we wßem z inßemi / ktorzy ſie nie Pruſmi rodzą / zárowno máią być trzymáni. Ktore to obdárzenie z dawná vczynione / X. Æ. M. tu powtarza y vmocnia / mocą tego Artykułu / ktory ná tym mieſcu tey to Vſtáwy Kościelney wkłożyć y w cielić X. Æ. M. rozkazáłá.

Powtore / gdyż wyżey pomienione świetey y wieczney pámieci X. M. Xiąże Pruſkie ić. Pan náß miłośćiwy / w Collegium Krolewieckim z łáſki ſwey poſtánowił y fundował. Iże vſtáwicznie dwádźieśćiá y czterzey Studentow z Stipendium álbo Náłkádu / X. Æ. M. vczac ſie máią mieć wychowánie y wſpomożenie. Tedy też ná to ma być pilny wzgłąd vczyniony / áby tákowy Náłkład Xiążęcy dla tego Ludu poddánych X. Æ. M. ktory Niemieckiego yezyká nie vmie / ku oſobliwemu pożytkowi y pomnożeniu mogł być obrocony. A przetoż poſtánowiono ieſt / áby w tey przerzeczoney liczbie Stipendiatow / álbo Studentow / ná ktore tákowy náłkład bywa czynion / ßeść Polakow / Item ßeść

Litwinow/ y ßeść Prusow álbo Sudáwow/ (yesli ich yedno ták wiele dostáć może) záwżdy było.

Przetoż słußnaby iśćie rzecz byłá/ áby też ći iśći Ludźie/ ktorzy Niemieckiego yezyká nie vmieyą/ sámi sie w tym nie omießkawáli. Ale Syny swoie/ ktorzyby do nauki godni byli/ z pilnośćią ku temu nápomináli y ony pobudzáli. W ktorych iśćie áż do tego czásu wielki niedostátek był. Máyą też Plebani/ Hetmánowie álbo Stárostowie/ y Sláchtá/ ty iste Rodźice/ ktorym Pan Bog rozumne dźiatki dáć raczył/ pilnie nápomináć y pobudzáć/ áby ie dáli ná naukę/ áby potym im sámym/ y ich dźiećiom y Potomkom ku lepßemu było/ A osobliwie ku rozmnożeniu czći y sławy Bożey/ y ku zbudowániu y rozßyrzeniu iego Kośćiołá á Zebránia Chrześćiáńskiego/ służyć mogły. A iżeby tákowego Xiążecego obdárzenia y wspomożenia ze wßelką wdźiecznośćią vżywáć nie przestawáli ꝛc.

O Chrzćie

O Chrzćie swietym.

CHrzest swiety ma być w onym Kościele spráwowan / do ktorego Rodzice dźieciątká przyskuchaią / á nie w inßey Párochiey / z zwyczáynemi Exorciſmámi / y Modlitwámi / Niemieckim álbo Polſkim y inßym znáyomym yezykiem y mową / wedle ſtárey Kościelney Vſtáwy álbo Porządku. Nie iżebyſmy tym tákowy Chrzest odrzucić chćieli / ktoryby bez Exorciſmu odpráwowan był. Gdyż to dobrze wiemy z łáſki Bożey / iże ku Chrztu ſwietemu wodá / y tylko ty słowá naypotrzebnieyßе ſą wedle vſtáwy Chriſtuſowey. Ja ćiebie chrzce w Imie Bogá Oycá / y Synā / y Duchá swietego. Lecz iże w Kościelech tego Xięſtwá / rádźibyſmy ſie z ſtárym Witteberſkim Kościelnym Porząd-

kiem porownáli / y z nim dźierżeli / iáko przed tym zá czásu Lutherowego y potym ták było trzymano / ále krom potrzeby y przyczyny w tey źiemi práwie czásu niepogodnego to odmieniono iest / ku ktorey zgodzie krom wszelkiego wątpienia Plebani dádzą sie rádźi náwieść / gdyż też przyczyny tego są z strony Nowochrczeńcow / y Bluźnierzow przećiwko Sacramentowi / ktorzy Grzech wrodzony y strászliwy niewymowny vpádek Rodzáyu ludzkiego / lekce sobie ważą / y przećiwko Słowu Bożemu zá mało pokłádáią. O czym in Corpore Doctrinæ, gruntownie y dostákecznie oznaymiono iest.

Gdyby ále osobliwie potrzebne przyczyny były / iáko mdłość Dźiećiećiá / álbo w niebytnośći Plebaná / y insze tym podobne / ták żeby dla tego Dźiećiątko do inszey Párochiey do Chrztu swietego musiáło być niesione / czego my nie bronimy. Tedy to iednák nie ma być inaczey vczyniono / áni od inszego Plebaná nie ma być przyięte. Aż będźie miał dostáteczną wiádomość / iże to Dźiećie przed tym nie było ochrzczone / á iż nie dla żadney vpornośći álbo wzgárdzenia /

dzenia / álbo ktorey inßey przyczyny / do cudzey Párochiey przyniesione iest.

Chrzest też iednákim sposobem od wßystkich Plebanow álbo Służebnikow Kościelnych / ma być dzierżan. A żaden nie ma nic osobliwego przytym kázác álbo nápominác / y nie ma nic osobliwego przytym czynić / iáko niektorzy nád inße w tym chcą być widźiáni / áni też wysokiego subtilnego y misternego pytánia ku Kmotrom nie máią vżywác.

Kázdy Oćiec ma yednák sam osobą swoią przy Chrzćie być / álbo iesliby sam dla niemákych spraw / álbo inßych przyczyn słußnych nie mogł być: Tedy iednák przez drugie známienite Ludźie / miásto siebie sámego ma od Plebaná żądác y prosić / áby iego miłe Dźiećiątko było ochrzczone. A nie z táką niedbáłością y pogárdzeniem to ma czynić / żeby niedbáiąc nic ná Służebniká słowá Bożego / áni ná Chrzest S. chciał przez podłą á wzgárdzoną osobę Chrztu S. żądác / y onego sie domagác.

Dźiatki nie máią też być kilká dni bez Chrztu chowáne / bo to rzecz niebezpieczna iest / y ku-

ſzenie iśćie Páná Bogá. Przetoż chrzczenie Dźiatek nie ma być ná niektory pewny dźień poſtánowione / wedle woley á podobánia Káplaná / álbo Przyiaćiok. Gdyż to w niektorych bywa obaczono / iákoby iáki znák czći á ſławy pożądáiących / y nád inſze ſie wynoſzących / álbo też łákomſtwá pátrzących. K temu też ſą pewne doświádczenia oznaymuiące y poświadczaiące / niektore ſtráſzliwe dźieye / ktore ſie w tym eſtáły y dźiáły.

Gdy wiecey Dźiatek niźli iedno do Chrztu beda przyniesione / tedy wſzyſtki / ácz rożne Imioná ich przy Modlitwie y Exorciſmách weſpołek máią być poſtánowione. Ale do Chrzćilnice káżde z oſobná ma być przyniesione / y oſobliwie ochrzczone.

Przytym też do Chrztu ſwiętego / żaden zá Kmotrá álbo Oycá y Mátke Chrzeſna nie wiádomie nie ma być przypuſzczon / áżby był vczeſnikiem náſzey práwey Chrześćiáńſkiey Religiey á nabożeńſtwá / y też członki Wiáry Chrześćiáńſkiey / y Modlitwe Páńſką wyznawał.

O Formie

O Formie á Sposobie Chrztu swiętego.

BYż się z powszechnego doświadczania to pokázuie/ iże bárzo niedbále przy Chrzćie S. wiele się ich spráwuie/ á máło ludźi rozważáią/ iák ważne rzeczy tu bywáya/ y przez kogo ty iste bywáya spráwowáne. Przetoż ku Chrześciáńskiey nauce y nápominániu / to iste náśláduiące niżey nápisáne Nápominánie/ kázdego czásu skutecznie y státecznie ná początku / niż się Chrzest pocznie ma być vżywáne.

Nápominánie ku tym ktorzy Dźieciątko do Chrztu S. przynoszą.

MAmileyszy Chrześćiáni / Słyszymy powszechnie z Słowá Bożego / y doświádczamy się tego / w żywocie / y przy śmierći nászey / iże rázem od

od Adámá / wszyscy sie w grzechu poczynamy y ná ten nedzny świát rodzimy / y z soba przynośimy / z pirwszego przyrodzenia nászego / yad y skażenie rodzáiu nászego / dla ktorego od Páná Bogá odłączeni bywamy y ostawamy sie Nieprzyiaciołmi Bożemi / y dźiećmi gniewu Bożego / w ktorymbysmy wiecznie vmrzeć y potępieni być musieli / gdyby nam z tego przez iednorodzonego Synā Bożego Páná nászego Jesu Christā / pomoc nie była vczyniona.

A gdyż też to przytomne Dźieciątko / (álbo Dźiacki) z przyrodzenia swego / tákowym Grzechem żarownie iáko y my zárażone / y nieczyste iest / álbo

(álbo są) dla ktorego grzechu z przyrodzenia iego w wieczney śmierći y potępieniu zostáćby musiáło (álbo musiáły.)

Ale Pan Bog Gćiec Niebieski wszelkiey łáski y miłosierdzia pełny/ Synā swego Pāná Jesu Christusá/ wszemu Swiátu obiecāc y zesłāć raczył/nie tylko wrosłym á stārym Ludźiom/ále też y Dźiatkam. Ktoryſz też wszystkiego Swiātá grzechy ná sobie nośił/y ubogie Dźiatki/ták dobrze iáko y wrosłe od wszystkich Grzechow/od śmierći/y wiecznego potępienia wykupił/ y zbāwił/ ieśli im to wedle postánowienia iego przez słowo

Boże y Chrzest swięty applikowano/ y przywłaszczono będzie w ktorym słowie swym przykazał / aby ku niemu były przyniesione / iżeby przeżeń były pożegnane y błogosławione.

A przetoż ya was wszystkich ktorzyście się tu zeszli z Chrześciańskiey miłości y wiernosci/ upominam y proszę/ abyście to naprzod w sercu swoim rozważali/pilnie rozmysláli y obaczyli/ w yáki wielkiey nędzy y upadku to dzieciątko iest/ dla skażonego przyrodzenia swego. Zwłaszcza iże iest dzieciećiem grzechu / y gniewu Bożego y niełáski yego. A iże yemu żadnym sposobem

pomożono

pomożono być niemoże/tylko áby przez Chrzest swiętey z Bogá nowonárodzone/y od niego zá Dźiedźicá Bożego dla Páná nászego Jesu Christá przyięte było.

A przetoż zá to vbogie przytomne dźiećiątko (álbo dźiatki) vprzeymie vdayćie się ku Pánu Bogu / y ono (álbo ony) Pánu Christusowi wedle iego własnego postánowienia przez Chrzest swięty ofieruyćie/ y prośćie. Aby ye wláskę swoię przyiąć/ y ono (álbo ony) od wszystkich grzechow iego (álbo ich) omyć/ y ony iemu (álbo im) odpuśćić raczył. Tudźiesz áby ie zá społudźiedźicá (álbo społudźiedźiczkę)

wiekuistego Krolestwá niebieskiego vznáć y przyiąć raczył. A iżeby ye nie tylko z mocy Szátáńskiey / ktoremu dla Grzechu poddáne / y w iego Krolestwie poymane iest (álbo są) miłośćiwie wybáwił. Ale też / áby ye ták przez Duchá swego swiętego vmocnić y potwirdźić raczył / áby Nieprzyiaćielowi Dusznemu w żywoćie swoim / y przy śmierći stale się sprzećiwiáć y walczyć / y nád niem zwyćięstwo otrzymáć mogło (álbo mogły) Amen.

Po tákowym Nápominániu ma się Kápłan ku Dźiećięćiu obroćić / mowiąc:

Wynidź nieczysty Duchu / á day mieysce Duchowi swiętemu.

Potym

Potym ma iemu vczynić Krzyż ná czele y pierśiách/ mowiąc:

Przyymi známie Krzyżá swiętego ták ná czele/ iáko ná pierśiách.

Modlmy sie.

O Wszechmogący wieczny Páńie Boże Gycże Páná nászego Jesu Christá/ wzywamy cie nád tym N. służebnikiem twoim/ (álbo nád tą służebnicą twoią) ktory (álbo ktora) dáru Chrztu twego swiętego prośi/ y łáski twey wieczney przez to Duchowne z nowu národzenie żąda y potrzebuie. Przyymi go (álbo ią) Páńie/ á iákoś ty rzekł/ Prośćie á wezmiećie: Szu-

kayćie/ ā naydźiećie/ Kołāććie/ ā będźie wam otworzono. Vżycz że teraz dāru y łāski twey temu ktory (ālbo tey ktora) ćie prośi/ y otworz drzwi temu ktory (ālbo tey/ ktora) ku tobie kołāce/ āby to wieczne pożegnānie/ tego Niebieskiego omyćia/ odźierżał/ (ālbo odźierżáłā) y obiecāne Krolewstwo Dārow twoich przyiął/ (ālbo przyiełā) przes Jesu Christā Pānā nāszego/ Amen.

Modlmy sie.

WSzechmogący y wieczny Pānie BOże/ ktoryś przes Potop

sprāwie-

spráwiedliwym Sądem twym niewierny Swiát potępił / á Noego wiernego sámoosmego / wedle wielkiego miłosierdźia twego záchował / y zátwárdźiáłego Pháráoná z iego wszistkiemi w Morzu Czerwonym potopił / á Lud twoy Jsráelski suchemi nogámi przes nie przewieść raczył / á w tym omyćie to przyszłego Chrztu twego swiętego náznáczył y náznámionował: Y przes Chrzest Syná twego miłego Páná nászego JEsu Christá Jordan y wszystki insze wody ku zbáwiennemu Potopu / y okfitemu omyćiu grzechow poswięćił y vstáwił. Prosiemy ćię przes toż niezmierne y nieskoñ-

nieskończone miłosierdzie twoie/ ábyś łáskáwie ná tego (álbo tę) N. wezrzeć raczył/ y práwą wiárą w Duchu iego (álbo iey) obdárzić y vmocnić/ áby przez ten zbáwienny Potop w niem (álbo w niey) zátonęło y záginęło/ wszystko co mu (álbo iey) od Adáma wrodzono iest. Aby z liczby niewiernich był wykłączony (álbo była wykłączona) á w swiętym Korabiu Zboru Chrześciáńskiego/ czysty bezpieczny był záchowány (álbo czysta y bespieczna była záchowána) záwżdy w Duchu goráiącym (álbo goráiącą) wesoły (álbo wesołą) w nádzieyi imieniu twoiemu swiętemu służił (álbo służyłá) áby

ták że wszystkiemi wierzącemi godnym był/(álbo godną byłá)obiećány żywot wieczny otrzymáć/przes Jesu Christá Páná nászego/Amen.

Záklinam ćię nieczysty Duchu w Jmię Oycá/ + y Syná/ + y Duchá swiętego / + ábyś wystąpił / y odszedł od tego N. służebniká Jesu Christusowego / (álbo tey służebnice JEsu Christusowey) Amen.

Posłuchaymy swiętey Euangeliey S. Márká.

WOn czás/ Przynieśli Dźiatki ku Jesusowi/áby się ich dotykał/ Ale Vczniowie ofuknęli ty/ ktorzy ie

przynośili. To gdy vźrzał Jesus, nie miło mu było/ Y rzekł im: puśćczayćie Dźiatki do mnie/ á nie brońćie im: bo tákowych iest Krolewstwo BOże. W prawdźie mowię wam: Ktoby kolwiek nie przyiął Krolewstwá Bożego iáko Dźiećie/ nie wnidźie do niego/ y obłápiał ie/ y kłádąc ręce ná nie/ błogosłáwił im.

Zátym ma Káplan rękę swą włożyć ná Głowę Dźiećięcą/ y ma mowić Modlitwę Páńską wespołek z Kmotrámi poklęknąwszy.

OYcze náś ktory iesteś w Niebiesiech/ Swięć się Imię twe.

Przyd

Przyydź Krolewstwo twe. Bądź wola twa / táko w Niebie / ták y ná Ziemi. Chleb náß powßedni day nam dźiś. Y odpuść nam náßze winy / iáko y my odpußczamy náßym winowáyćom. Y nie wodź nas w pokußenie. Ale nás wybaw od złego / Amen.

Potym ma być Dźiećie prowádzono do Krzćilnice / á Káplan ma mowić.

Pan Bog strzeß weśćia y wyśćia twego / od tego czásu áż ná wieki / Amen.

Potym Káplan ma Dźiećiećiu przes Kmotry dáć ßię odrzec Diabłá / mowiąc:

O Chrzćie swiętym.

N. Odrzekaſz ſię Diabłá?

Odpowiedź.

Odrzekam.

Y wſzyſtkich vczynkow iego?

Odpowiedź.

Odrzekam.

Y wſzyſtkiego obcowánia á poſpolitowániá iego?

Odpowiedź.

Odrzekam.

Potym ma pytáć.

N. Wierzyſz w Bogá Oycá wſzechmogącego/ Stworzyćielá Niebá y Ziemie?

Odpo-

Odpowiedź.

Wierze.

Wierzysz w Jesu Chrystá Syná iego iedynego Páná nászego / ktory się począł z Duchá swiętego / národził się z Máriey Dźiewice: Vmęczon pod Poñskim Piłatem / vkrzyżowan / vmárł / y pogrzebion. Z stąpił do Piekłá / trzećiego dniá z martwych wstał: Wstąpił ná Niebiosá / siedźi ná práwicy Bogá Oycá wszechmogącego: Z támtąd przydźie sędźić żywe y martwe.

Odpowiedź.

Wierzę.

O Chrćie swiętym.

Wierzysz w Ducha Swiętego: Swięte Zebrānie Chrześćiāńskie: Swiętych Pospolitowānie: Grzechow odpuszczenie: Ciāłá z martwych wstānie: Y Zywot wieczny?

Odpowiedź.

Wierzę.

N. Chcesz być ochrzczony (álbo ochrzczona.)

Odpowiedź.

Chcę.

Zátym Kápłan ma wźiąć Dźiećie do Chrzćielnice/ y ma ye trzy kroć Wodą polewáć/ mowiąc:

N. Ja

N. Ya ćiebie chrzcze w Imię Oycá y Syná/ y Duchá swiętego.

Potym Kmotrowie máią Dźiećie dźierżeć w Chrzćielnicy / á Kápłan ma mowić.

Wszechmogący Bog y Oćiec Páná nászego Jesu Christá/ ktory ćię z nowu odrodźił przes Wodę y Duchá swiętego / y odpuśćił tobie wszystkie grzechy twoie/ ten ćię niech potwierdźi łáską swoią / do żywotá wiecznego/ Amen.

Pokoy Boży bądź záwżdy stobą.

Odpowiedź.

A M E N.

O Nagłym

O Nagłym Chrzćie

czásu potrzeby / álbo o miánowániu Dźiećięćiá mdłego.

WLebani máyą Ludźie ná Kazániu náuczáć / áby nie łatwie śie do Nagłego Chrztu á miánowánia dźiatek kwápili. Ale máią czekáć/ áż śie Dźiećie práwie do ßczątku z żywotá Mátki swoiey/ ná Swiát národźi/ yáko o tym niżey pißąc o Stárych Pániách/ álbo Bábách/ ktore przy porodzeniu Dźiatek bywáią/ wietßą spráwę y náukę damy.

A naprzod ty iste Pánie ktore przy porodzeniu Dźiatek w tákiey potrzebie bywáyą / gdy śie iuż boleść ku porodzeniu przybliża / máią ná koláná swe vpáść / y Páná Bogá wßechmogącego w Modlitwie swoiey wiernie prośić/

y ku

y ku niemu ſie modlić zá Mátke / weſpołek y z Płodem yey / ktoreßto oboye weſpołek krom wßelkiego wątpienia rad on przyymie y wſpomoże / iáko ſłużebniká onego Setniká Mat. 8. y oney vbogiey Kánáneyſkiey Niewiáſty Corke przyiął / Matth. 15. y żadnego nigdy / ktorzy mu iedno w modlitwách tákowych / poleceni byli / nie odepchnął / áni od ſiebie odpadźić / áni odrzućić chce / iáko ſámże Pan Chriſtus mowi / Johan. 6. Kto przydźie do mnie / tego ya nie wypchne precz od ſiebie.

A yeſliby Pan Bog wedle ſwey táyemney porády / y woley ſwoiey ſwietey ták mieć raczył / żeby ono Dźiecie vmárło / pierwey niżliby ſie národźiło y ochrzczone było. Tedy iednák dobrych y pobożnych ludźi ſercá / nie máią rozpáczáć / iże naymileyßy Syn Boży Modlitwy ich wyſłuchał / y chce ich táſkáwym Oycem być. Gdyż Chrzeſt ſwiety w tym nie omießkány ieſt ku nim / ze wzgárdzenia álbo z zámießkánia / ále iże nam w tákowey przygodźie chrzćić zápowiedźiano ieſt. Gdyżwiec nie máyą / áni mogą dźiatki przez Chrzeſt z nowu národzone

być / ktore ſię ießcze nigdy z żywotá Máłki ſwoiey nie národźiły / álbo pierwey mżli ſie národźiły / vmárły.

Przetoż tákowe nieochrzczone Dźiatki / máią być ná skußnym mieyſcu / gdźie drudzy Chrześćiáni w Pánu Chriſtuſie odpoczywáią y ſpią / pochowáne / wßákoż iednák to ma być krom ſpiewánia vczyniono.

A ieśliby ſie ſtáło / żeby ſię Dźiećie doſkonále vrodźiło. Tedy ty iſte Panie nie máią ſie też iednák kwápić do Nagłego Chrztu á miánowánia Dźiećiećiá. Ażby tego naywietßa przygodá / y mdłość dźiećiećiá potrzebowáłá. A ieśliby też skużebniká słowá Bożego / álbo też ktorego inßego Mężá Chrześćiáńſkiego / kwápiąc ſie ná pretce mogły doſtáć / tedy tego máią wezwáć / y iemu ono dźiećie dáć ochrzćić. A ieśliby to dla mdłości Dźiećiećia nie mogło być / Tuż dopiero ſtára Páni / álbo Bábá / álbo ktoraby Chrześćiáńſka inßa Páni / przy tym bedąca podiełá ſie chrzćić / ma ku temu dwie álbo trzy Oſoby / ktoreby przy tym były / ná

świáde-

świádectwo tego wezwáć y żądáć. Aby co tám czyniono y iáko tá rzecz byłá spráwowána/ przed Zebrániem Chrześćiáńskim mogło być potwirdzono. A ieśliby nie bárzo mdłe Dźiećie było/ tedy może być pierwey przy tym Modlitwá Páńska mowiona. A potym Dźiećie ma być wodą ochrzczone/ mowiąc:

Ja ćiebie chrzczę/ w Imie Bogá Oycá/ y Synā/ y Duchá świętego.

A ieśliby Dźiećie bárzo mdłe było/ á iuż konáć chćiáło/ tedy naprzod tym obyczáyem iáko iuż rzeczono co narychley ma być ochrzczone/ á potym ma być Modlitwá Páńska mowiona. A z tym Pánu BOgu wßyßká rzecz ma być polecona.

A ktoby tym sposobem/ iáko iuż rzeczono iest/ ták nagle ochrzczon był/ ten niema wątpić/ ále pewnie wierzyć/ że iest práwie od sámego Páná Bogá ochrzczony. A przetoż nie ma też być indźie znowu chrzczony. Ale ma przy tym chrzćie/ ktory iuż przyiął/ zostáć.

A wßákoż ieśliby ono Dźiećie żywo zostáło / tedy ma być do Kośćiołá przynieśione / á potym Służebnik słowá Bożego ma śie tym sposobem / ktory niżey wypisan iest / z nim obchodźić y spráwowáć.

Naprzod ma spytáć Stárey Páni / álbo Báby / ktora przy porodzeniu dźiećiećiá byłá / Ráko y ktoremi słowy to dźiećie ochrzczone iest / y kto przy tym był.

Potym ma wysłucháć y drugich / ktore przy tym były / ktorym obyczáyem to dźiećie iest ochrzczone ꝛć. A ieśli też Jmie ma.

A ieśli śie w prawdźie naydźie / iże iest práwie w Jmie Bogá Oycá / y Syná / y Duchá świętego wodą ochrzczone / tedy ma Kápłan ku Zgromádzeniu álbo Zebrániu Chrześćiáńskiemu ták mowić.

NAmileyßi Chrześćiáni / to dźiećiątko ktore tu nam przynieśiono / iest

ieſt w domu dla niebeſpieczney mdłoſći iego / w Imie BOGā Oycā / y Synā y Duchā ſwietego / wedle vſtāwy Chriſtuſowey / ochrzczone / Dla tegoż āby tā chwalebna ſwiętoſć Chrztu ſwietego / nie bykā zelżona / y Słowo Boże / ktore przytym bywa mowione / ku poſmiewāniu nie było vżywāne / tedy ma zoſtāć przy pierwszym Chrzćie / á niema być z nowu ochrzczone.

A gdyż ieſzcze żadnego imienia niema / tedy ma być N. nāzywano. A przetoż mamy y chcemy á powinniſmy ſie zā tego (ālbo te) N. iāko to

práwy członek Páná nászego JEsu Christá / y zá iego swiete Zebránie Chrześćiáńskie práwie wziąć / y vsłyszymy też swiete Euangelium / w ktorym Pan nász Jesus Christus / Dźiatki naykáskáwszemi słowy swemi przymuie. Abysmy to sobie przypomnieli / co o tákich dźiatkách ma być trzymáno.

Ták pisze S. Márek w dźiesiątym Rozdźieleniu.

W ON czás / Przynieśli Dźiatki ku Pánu Jesusowi áby sie ich dotykał / Ale Vczniowie ofukneli ty / ktorzy ie przynośili. To gdy vźrzał

vźrzał JEsus / nie miło mu było / y rzekł im: Dopuśćie áby Dźiatki do mnie przyszły / á nie brońćie im: bo tákowych iest Krolestwo BOże / W prawdźie mowie wam / kożbykolwiek nie przyiął Krolestwá Bożego táko dźiećie / nie wnidźie do niego / y obłápiał ie / y kłádąc ręce ná nie / dobrorzecził im.

A gdyż tedy z tych słow Páná nászego Jesu Chrystá / ktoreśmy tu słyszeli pewni y bezpieczni iesteśmy / że też to dźiećie do Krolestwá łáski Bożey przyiete iest. Przetoż bedźiemy sie zá nie modlić / áby w tey łásce Bożey ku wiecznemu Zbáwieniu stale záchowáne było. A przetoż sie ták zá nie modlmy.

Wszech-

O Nagłym Chrzćie/

WSzechmogący Boże/ y Oycze Páná nászego Jesu Christá/ ktoryś to dźiećie przes Wodę y Duchá swiętego z nowu odrodźił/ y iemu wszystki grzechy iego odpuśćił/ Rácżysz ie teraz łáską twoią vmocnić: Pomnoż w nim Duchá twego swiętego/ áby ná Ciele y ná Duszy zbáwiennie rosło/ y w nowym pobożnym żywoćie/ ku ktoremuś ie z nowu národźił/ mnożyło się. A rácz dáć Rodźicom iego/ y nam wszystkim/ ábysmy tobie przy tym Dźiecięćiu wiernie y zbáwiennie służyli/ áby też przez nie/ y nas wszystkich/ Boskie Jmię twoie záwżdy było poswięcone/ y Krolestwo,

ſtwo twe rozmnożone / Przez Jeſu Chriſtá Páná náſzego / Amen.

A zámykáyąc ma mowić.

Pokoy Boży bądź záwżdy z tobą / y ze wſzyſtkiemi námi / Amen.

A ieśliby ći Ludźie / ktorzy Dźiećiątko do Kośćiołá przynoſzą / ná pytánie służebniká słowá Bożego nie pewną odpowiedź dáli / y rzekliby / żeby nie wiedźieli co w tákowey doległośći / niebeſpiecznośći / y w ſtráchu / myślili / y owſzem (yáko ſię to czeſtokroć ſſtawa) że też nie wiedźieli co mowili / álbo czynili. Tedy nie trzebá o tym wiele gadáć / ále tylko proſto chrzćić / krom wſpominánia wſzelkich Condiciy / wedle wyżey opiſánego Porządku / iáko y inſze niechrzczone Dźiatki / bywáyą ochrzczone.

O Stárych Pániách/

O Stárych Pa-

niách/álbo Bábiech/ ktore przy-porodzeniu Dźiatek bywáią.

WRZy tych częstokroć bárzo wielki niedoſtátek y vkomość ſie naydnie/ iże niektore bywáią/ ktore ſie bárzo vpiyáią/ álbo w zabobony á guſłá wierzące ſą/ w czym wiec wiele dobrych y zacnych Pań/ zámießkáne y zániedbawáne bywáią/ y niektore bárzo nedznie w młodości ſwoiey ku śmierći przychodzą. Albo też że Pan Bog wßechmogący bywa ku gniewu pobudzony/ gdy Bálwochwálſtwo y guſłá bywáią czynione/ y Jmie iego świete bywa zelżone y przeciwko niemu bywa bluźniono.

Przetoż káżdy Pleban/ ma mieć ná to wzgląd/ gdyż to ná duſzne Opiekany/ y ná náß

Vrząd

Vrząd zależy/ áby tákowe Stáre Pánie niekiedy przed ſie wźiął/ y ony nápominał ná ten ſpoſob niżey nápiſány.

Naprzod/ áby ná Vrząd ſwoy dobrą y pilną báczność miáły/ y ku Pánu Bogu ſie w Modlitwách ſwych vdawáły/ áby im ſwe świete pożegnánie dáć raczył/ przez ktore on płod/ ktory ſam ſtworzył/ z żywotá Mátek ná ten nędzny Swiát dáye. A iż ten vczynek prawdźiwie świety y Boſki ieſt/ ktory ku ſtworzeniu Bożemu przyſłucha/ wedle pierwßego cżłonká wiáry náßey Chrześćiáńſkiey.

Po wtore/ áby ſie dla tego/ Páná Bogá wßechmogącego bały/ y onego przed oczymá ſwoyemi miáły/ á nie były bluźniącemi (przećiwko Imieniu BOżemu) áni opiyáyącemi ſie. Bo tákowych grzechow Pan Bog nie náwidźi/ y ieſt im niepryiacielem/ y cżeſtokroć dla tego oddała ſwe świete pożegnánie/ y dopußcza/ że tákowe Niewiáſty wiele wiec omießkáwáya/ á w tym ſie wiec/ w wielu poczćiwych Pań/ w ich zdrowiu/ żywoćie/ y śmierći/

winnemi ostawáią / zá co dniá sądnego ciężką iśćie liczbe Pánu BOgu oddáć muszą / gdzie wiec nic tylko tákowe Pánie / ktore przez zámieszkánie y niedbáłość stárych Pań álbo Bab/ o vtrácenie zdrowia / y o żywot przyszły: Ale też y ich mili Mężowie / y owszem y vbogie Sieroty / przed Pánem Bogiem nárzekáć / skárżyć y wołáć będą.

Po trzecie / gdyż wszelkie pożegnánie w tey spráwie á vczynku tych Pań / tylko w mocy Bożey położone iest / á nie w mocy czystey Pánny Máriey / áni w żadnego Swietego w Niebie. Przetoż też tákowe powierne á błędliwe / niechrześciáńskie y niepobożne modlitwy w wzywániu Swietych / máią być oddalone / y máią się też wystrzegáć od osobliwego żegnánia y zámowienia / y tym podobnego Dyabelskiego przedsięwzięcia. Ktorych wszech rzeczy wespołek Pan Bog zákazał / w wtorym Przykazániu swoim. Wzyway mie / mowi Pan Bog / Psal. 50. Ja ćiebie wspomoge / wszákże też to on sam vczynić może / iáko ten ktory sam iest wszechmogący / przeto też sam o to chce być proszon / iáko też iemu sámemu tá cześć przyslucha.

Po czwarte / Przetoż Stáre Pánie / ſkoro beda ku rodzącym Dziatki wezwáne / máyą ſwoy vczynek począć w Modlitwie ku Pánu Bogu / y drugie Pánie ku temu nápominać / y Páná BOgá ſerdecznie wzywać / mowiąc Modlitwę Páńſką / iáko wyżey oznaymiono ieſt / á ku temu mogą też te krotką Modlitwę mowić.

Modlitwá przy rodzą-cych Dziatki.

Dziękuiemy tobie Pánie Boże Oycże Niebieski / iżeś te Pánią owocem á płodem żywotá obdárzić raczył / y proſiemy wielkiego / niezmiernego / y niewymownego miłoſierdzia twoiego / ábyś one w opiekę ſwoię / iáko Oćiec łáskáwy miłoćciwie przyiął / y one od tego brzemieniá pło-

du łáskáwie rozwiązał / y potey boleśći wesela vżyczyć raczył / ták iáko to im Syn twoy namileyszy vćiesznie obiecał. Ofieruiemy też tobie Pánie miły Iesu Christe w nászey vbogiey á poniżoney modlitwie / to nierodzone dźiećiątko / wedle słowá twoiego / ktory mowić raczysz: Dopuśćie áby dźiatki domnie przyszły / Y prosiemy ćie serdecznie / áby tobie ofierowáne było / A iesli też ku temu przydźie / iże ie też w ręce násze dáć raczysz / iákoż my iednák wszystkę dufność w tobie pokłádamy / y pewnie się tego spodźiewamy. Tedy też ono ćielesnie w zbáwiennym chrzćie świętym wedle przykazánia twego /

tobie

tobie ofierowáć chcemy/ ktory ieſteś wiecznym Zbáwicielem wßech ludźi/ y z Oycem twym y z Duchem ſwietym pochwalony/ práwy Bog ná wieki wiekow/ Amen.

Po piąte/ Po tákowey modlitwie/ máią ty iſte ſtáre Pánie ku Brzemiennym Pániam pocießáyąc ye mowić/ áby wßyſtke nádźieie ſwoie z weſołym ſercem w Pánu Bogu ſwym pokłádáli/ ktory ich iáko naczynia ſwego (iáko ſwiety Piotr Pánie zowie 1. Cap. 3.) nie opuści/ á ácz też nieiáko moke ſą/ áby w nym dufność miały/ ktory tám posilenie y moc ſam dáie/ gdźie iey niemaß. A we mokych ſam wſpomożycielem ieſt.

Po ßoſte/ Nagle chrzćić álbo miánowáć ſtáre Pánie żádnego dźiecięcia nie máią/ ázby ſie dźiecie pierwey práwie á doſkonále ná świát národźiło. Bo Chrzeſt ieſt znowu národzenie/ á gdy ſie dźiecie ießcze pirwßy kroć doſkonále ná Swiát nie národźi/ y iáko ſie może z nowu národźić?

Po ſiodme/

Po ſiodme/ Ku nagkemu Chrztu/ álbo Miánowániu/ máią wźiąć to co do Chrztu świętego należy: Zwkaßcza Wode y Słowo Boże. A nie máią nic więcey czynić wedle swego álbo inßych ludźi mniemánia/ coby ſie im dobrze być widźiáło. Ale tylko máią záchować Porządek od Páná Chryſtuſá poſtánowiony. Bo inaczey tedy nie ieſt żaden Chrześć/ iáko to káżdy może dobrze rozumieć.

Po oſme/ Nie máią nagle chrzćić álbo miánować żadnego Dźiećiećiá/ ázby przynamniey dwie álbo trzy Pánie przy tym były: W vśćiech dwu álbo trzech ſwádkow (mowi Pan Bog Deut. 19. pewna będźie wſzelka ſpráwá. Przetoż tákowego Dźiećiećiá Zebránie Chrześćiáńſkie zá ochrzczone nie może inaczey ku ſobie przyiąć/ á przyłączyć/ tylko ták iáko iuż rzeczono ieſt.

Zámykáiąc ma Pleban ty iſte Stáre Pánie tym ćießyć/ gdy ſie Páná Bogá boią/ y wiernie ſie przy tym ſpráwuią/ iże im to Pan

Bog

Bog sam okśćie odpłáći/ iáko też onym Stárym Pániam á Bábam/ ktore przy porodzeniu Dźiatek bywáły/ w Egypćie okśćie dobrze czyniły y zápłácił/ Exodi 1. &c.

Poćieszenie dla Brzemiennych Pań/ y przy porodzeniu Dźiatek.

PAnie z przyrodzenia śą mdłe y lekkiwe á boyáźliwe/ A osobliwie gdy owocem żywotá á płodem od Páná Bogá pożegnáne/ y obdárzone bywáią/ to śie tedy záwżdy kłopocą/ boiąc śie y mniemáiąc/ żeby w niebezpieczność przyść y do czystá zniścżeć á vmrzeć miáły. A iżeby przeciwko tákowemu vbogiemu/ mdłemu/ y boyáźliwemu przyrodzeniu swemu/ y przeciwko pokuśzeniu Szatáńskiemu/ poćieszenie miáły. Tedy każdego czásu ty iśte cześci á nauki/ ktore niżey położone śą/ máią pilnie mieć ná bácznośći.

I.

Że to iest pożegnánie Boskie y iego własny vczynek/ iże owocem żywotá á płodem obdá-

rzone ſą. Gdźie Pan Bog dla záchowánia narodu Ludzkiego/ przez nie ludźie ná ten świát dáć y ſtworzyć chce/ ktorzyby go ná źiemi práwie vznawáli/ y w przyßłym żywocie iego chwalili ná wieki wiekow. Ku tákowemu známienitemu vczinkowi byłá náßá miłá Mátká/ to ieſt Ziemiá/ Pánu Bogu náßemu naczyniem/ wedle pirwßego ſtworzenia Swiátá/ Gen. 1. Zá co ty iſte miłe Pánie máyą wiecznego wßechmogącego Páná Bogá chwalić/ ktory onych ku tákowemu známienitemu vczynkowi/ ku ſtworzeniu y záchowániu Narodu ludzkiego teraz vżywáć raczy.

II.

Bolęść ná pámieć ma im przywieść ſtráßliwą ßkodę á vpadek náß/ w ktoryſmy przez przeklety y potepiony Grzech wpádli/ Gen. 3. Przetoż ſwoye dufność máyą pokłádáć w yedynym JEſu Chriſtuſie Poſrzedniku náßym/ ktory nam ku pocießeniu przeciwko Grzechowi poſtánowiony ieſt. Y máią w tym Pánu Bogu wßechmogącemu ſwoie poskußeńſtwo dobrowolnie okázáć/ ktory ye ták karze á náwie-

náwiedza ku ich lepßemu / yáko Oćiec miłe Dźiatki swoye / Prouer. 3. y w tym vczą ſię ćierpliwości.

III.

Przyiąć też máią to pocießenie / gdźie ye owßem ſam Pan Chriſtus ták ćießy / Johan. 16. iże po tym ſmutku y bolesći / máią mieć weſele / y w tym wßech przeßłych bolesći z wielką rádością máią zápámietáć / y posilone być. A iż tákowego łáſkáwego pocießenia oczekáwáią też ony w ſtałey y pewney wierze y duſności.

IIII.

A áczby ye też miły Pan Bog w tym z tego Swiátá wźiąć raczył / tedy ſię iednák máią ćießyć przez wiárę w Chriſtuſá Zbáwićielá swoiego / y to máią wiedźieć y ná bácznośći mieć / iże w Boſkim ſtanie / y swietym vczynku náwiedzone y záchowycone ſą / o czym iáſne Słowo Boże máią / Jże Niewiáſty máią być zbáwione przez rodzenie Dźiatek / ieśli zoſtáną

w Wierze/ w Miłości/ y w Poświęceniu wespołek z poczciwością/ 1. Timot. 2. Są w opiece Bożey/ chociá żywą/ chociá vmieráią/ Rom. 14.

O Oddawániu w Małżeństwo wstępuiących.

PRzod ći ktorzyby się w Małżeństwo wdáć chćieli/ tedy wczás dobrze przed tym czásem niżliby się chćieli oddáć/ máyą się swemu Plebanowi oblicznie oznaymić/ y potym żadna pará w Małżeństwo wstępuiących zápowiedźiána/ áni oddána być nie ma. Aż przyidźie sam Oblubieniec álbo Nowożenia z swoim/ y z Oblubienice swey Oycem/ álbo z inszemi dwiema poczćiwemi Mężmi/ ktorzy wespołek y przy zmowie Małżeńskiey y Slubinách byli/ álbo iednák o tym dobrą wiádomość mieli/ y

potymby

potymby żądáli / áby z swoią Oblubienicą mogł być zápowiedźian y oddan ż.

Powtore / Od tych osob / ma sie Pleban pilnie dowiedźieć / iesli tákowa zmowá Małżeńska á ślubiny z wiedzeniem y z wolą Rodźicow ich z obudwu stron sie stáły / álbo iesliby ći pomárli / z wiedzeniem y z wolą co nayblisszych Przyiaciol y Opiekunow ich to było vczyniono / Y iesli też obiedwie osobie Młodźieniec y Pánná sobie wespołek przyrzekli / y z soba wespołek w Małżeństwie mieszkáć przyzwolili.

Po trzećie / Ma sie pilnie dowiedźieć / Gdyż obiedwie Osobie / Oblubieniec y Oblubienicá pospolitey Chrześćiáńskiey Modlitwy pożądáią. Ieśli też sámi Chrześćiánmi są. Y głowne czesći Nauki Chrześćiáńskiey / swietego Cátechismu vmieią. Bo gdyż my Káznodźieie y Służebnicy Christusowi y Zebránia iego swietego iesteśmy / á iesliby tákowi ludźie byli / ktorzy Káznodźieyski Vrzad wzgardzáią / y w chrześćiáńskiey nauce nic nie vmieią / y owszem dáleko mniey wierzyć / áni sie modlić vmieią. Przetoż też nie są práwemi członkámi / práwego Zboru

Chrześciáńskiego. Ani my też tym błogosłáwić możemy / ktore Pan potępia y przeklina / Zwłaszcza : Niewierzące. Dla tegoż też nie możemy tákowym ludźiom służyć / áni ich oddáwáć / Ażby sie pirwey iednák tego náuczyli / y náuczyć dáli.

Po czwarte / Ma sie też Pleban pilnie wywiedowáć / ieśliby ty zmowione á poślubione osoby / nie były sobie bliskością w przyiaćielstwie / álbo krewnośći złączone. Albo ieśliby z inszemi osobámi przed czásem zmowiny y ślubi nie vczyniły. A gdyby to ták sie náłázło / tedy ye ma do Biskupá odeśłáć y opisáć / A z támtąd ma zás odprawy y odpowiedźi czekáć / áby wiedźiał co w tym práwie czynić / álbo opuścić ma.

Po piąte / Gdyby Osoby nam nieznáome były / iákoż to pospolićie sie stáwa / miedzy służebnikámi y służebnicámi / Tedy ma Pleban nie tylko ich Imion y Przezwisk pytáć. Ale też y o ich Rodźice / y z ktorey Ziemie á kráiny sa / y o Gospodarze domowe v ktorych oni

oni służą / y w zápowiedániu / właśnie z Kazálnice miánowićie ye miánować y zápowiedzieć.

Po Szoste / To iste zwyczáyne zápowiedánie / przynaimniey być ma czternaśćie álbo ośm dni przed oddawániem álbo weselim / áby czás miał ten isty / ktoryby snadź odezwáć / y o to mowić / chćiał.

Po Siodme / yeśliby Oblubieniec á Nowożenia w iedney / á Oblubienicá w drugiey Párochiey byli mießkáiący. Tedy w obudwu Kośćielech / tám gdźie káżda osobá do Kośćioła przyskucha / ma być zápowiedána / y wßystkim ma być oznaymiono.

Po Ośme / Plebáni máią w tym opátrzni być / áby obcych nieznáiomych ludźi / ktorzy do ich Párochiey nie przyskuchaią / żadnym obyczáyem nie oddawáli. Ażby pirwey ći iśći ludźie od swoiego postánowionego Plebaná dozwolenie y świádectwo mieli / y wazną á skáteczną przyczynę tego.

Po dźie-

O oddawániu w Małżeństwo

Po Dziewiąte / ma też Nowożenia y Oblubienicá z swoiemi Przyiaciołmy / y zá prosżonemi gośćmi / w Mieśćiech o dźieśiątey godźinie w Kośćiele być. Bo ktorzyby nadáley w pułyedennaśtey godźiny w Kośćiele nie byli / Ci od Plebaná / álbo Diacona / nie máią tego czásu być oddáni / lecz bez copulácyiey / máią zás z Kośćioká iść.

Częstokroć iuż przypominano / y pospolita Nauká iest we wszystkich zwirzchnych Ceremoniách á obrzędách Kośćielnych miedzy Chrześćiány / że wszystko porządnie ma być postáno wiono y spráwowano. Przetoż Plebani tákowego porządku wpoczćiwośći / wedle powinowáctwá Vrzędu swoiego / máią pilnie przystrzegáć. A dobrzy y wierni Chrześćiáni máią też rádźi ku temu pomágáć A komu sie tákowy Porządek nie podoba / ále tylko chęć y podobánie w tym ma / żeby wszystko wespołek dźiwno sie dźiało á zmieszáło / á iżeby káżdy czynił wedle woley swoiey / ten vczynkiem sámym wyznawa / iże nic niedba ná Páná Bogá / áni przyrodzony rozum.

A gdy /

A gdy wszystko wedle porządku wyżey wypisánego będźie spráwowano y trzymano / tedy zapowiedź ná Kazálnicy ma być niżey nápisánym sposobem vczyniona/tymi słowy.

N. y N. vmyślili y chcą w swiety Małżeński stan wstąpić / wedle postánowienia Bożego. Przetoż żądáią áby w tym pospolita Chrześciáńska modlitwá zá nie byłá vczyniona/ áby to w Jmie Boże zápoczęli / á iżeby się im szczęśliwie powodźiło. A ieśliby niekto miał co náprzeciw temu mowić / áby to wczás vczynił / álbo potym milczał á ná przekázie im niebył. Pánie Boże ráczy im dáć swe świete pożegnánie/ Amen.

A gdy do Kościołá przydą.

Tedy Kápłan przed wszystkim Zborem / á Zebránim Chrześciáńskim ma tákowe przypomináńie vczynić.

PRzyiaćiele mili / Ty przytomne osoby / zwiádomością obudwu

O oddawániu w Małżeństwo

stron (Rodzicow) krewnych przyiaćioł/ álbo Opiekunow/ (owa záwsze osoby te/ ktorych by potrzebá/ tu miánowane być máią) w Stan swięty Małżenski wstępuiąc porządnie się zápowiedźieć dáły/ y Kośćielney Modlitwy ktemu żądáły. Poniewaź ále do tąd im nikt ná przekáźie niebył/ ktorą by to ich przed się wźięte Małżeństwo zátrudnione było/ álbo też ieszcze zátrudnione być mogło/ iákoż też żadna przekazká iuż nie ma być dozwolona áni dopuszczona. Przetoż my/ iáko ktemu záproszeni Przyiaćiele dobrzy/ z Chrześćiáńskiey á serdeczney miłośći/ ktemu Stanu ich/ szczęśćia y błogosłáwieństwá od Páná Bogá im sprzyiáiąc y życząc/ ták

się zá

Uczciwy panie
~~Andrzeju~~, Stoicie tu na tym Swiętym Miescu przed
uczciwa panna
oblicznoscią Bozą, przed Ajołami Swiętemi y przedemną
Sługą Boga wszechmogącego, jako tez przed tym
zebraniem Chrzescianskim, pytam was, iesli chcecie
mieć za Małzonkę przytomną Pannę Elżbietę, onę
ani w krzyżu, utrapieniu, prześladowaniu, nieszcies
ciu, chorobie, ani przy Smierci opuscic, ale oney
wszelaką miłosc, szczyrosc, wiernosc, y dobroć oka
zowac, tak długo, aż was Smierc doczesna ro
złączy. Jezeli to chcecie czynic a potym wierni
trzymac, tedy to słowem waszym potwierdcie.
Bcę.

Jezli tedy w Imieniu Bozkim chcecie się teraz w Stan Malzensky poddac, tedy przysięgaycie iedno drugiemu nasladuiącym Sposobem.

Ja. N. N. żądam y bierze Sobie Was {Uczywą Pana Panny / Uczywego Pana} według Ustanowienia Bozego za Malzonke. /: Ka) y obiecuie Wam Malziensky Wiernosc y Powinosc trzymac, Was nigdy nie opuścic ani w dobrych ani w złych dniach Tak prawdziwie, iako maie Pan Bog y Słowo iego Swięte pomoze.

Daycie Sobie pierscienie y prawe Ręce

Adam Falkowski — Elżbieta Stalowa.

Uczciwy P. Janie
Uczciwa {Panni, Panna} Coll. } stoicie tu na tym swiętym miescu

przed oblicznością Bożą, przed Anjolami swiętemi, y przedemną
sługą Boga wszechmogącego, jako też przed tym zebraniem
Chrześciańskim, pytam was jeśli chcecie miec za {małżonkę, małżonka}

{przytomną, przytomnego} {Pannę, Pannę, Panna} Catharzinę, Jana {oną, onego} ani w krzyżu,

utrapieniu, prześladowaniu, nieszcześciu, chorobie, ani przy
śmierci opuścić, ale {oney, onemu} wszelaką miłość, szczyrość,
wierność, y dobroć okazować, tak długo, aż was śmierć
doczesna rozłączy. Jeżeli to chcecie czynić a potym wier:
nie trzymać, tedy to słowem waszym potwierdźcie. Chcę.

Johann Zakrzewski
Maryą Tchnichowne.

się zá nie modlmy nabożnie / y mowmy:

Oycze nász ktory iesteś w Niebiesiech ꝛc.

+. Zátym ma mowić Kápłan do obudwu Osob.

Ieśli tedy w Imię Boże chcećie się teraz w Małżeński Stan podáć / Tedy przystąpćie sám.

+. Ták ma potym pytáć Kápłan Nowożeni.

N. Chcesz N. mieć zá oddáną Małżonkę?

Dicat. Chce.

+. Tákież y Oblubienice ma pytáć.

N. Chcesz N. mieć zá oddánego Małżonká?

Dicat. Chce.

+ Tedy niechay sobie wespołek dádzą oddawne / álbo ślubne Pierśćienie / y złoż ich oboiu práwe rece wespołek / y zwirschu obyąwszy ie práwą ręką swoią / mow:

Co Pan Bog złączył / tego żaden Człowiek nie ma rozłączyć.

Gdyż tedy przytomne osoby N. y N. wespołek w Małżeństwo świete wstępuią / y to iáwnie tu przed Pánem Bogiem / y tym Chrześćiáńskim Zebrániem iák świádkámi do dniá sadnego wyznawáią. Ná co też sobie rece / y oddáwne Pierśćienie dáli. Przetoż ya ie iáko Służebnik Páná nászego Jesu Christá zwiezuie / y wespołek w małżeństwo oddawam: W Imię Bogá Oycá / y Syná / y Duchá świętego / Amen.

+ Potym kazawszy im vklęknąć przed Ołtarzem ma ták Kápłan mowić:

Abyśćie ále prawdźiwą y dobrą naukę mieli / iáko Pan Bog ten Stan małżeński vstáwił y zrządźił /

zrządził / á iżebyście tym więtßą boyáźnią Bożą / y dobrym ſumnienim w nim pośpołu żyć mogli / gdyż iuż rozumiećie / iże to właſne Boże poſtánowienie ieſt / ktore ſie iemu bárzo podoba / w ktorym ſie wielce kocha / y onego bronić chce. Tedy posłuchayćie o tym słowá Bożego / Bo ták piße Moyżeß / Geneſis / álbo w Xiegách Rodzáiu / w wtorym Rozdźieleniu.

Y Rzekł Pan Bog / Nie dobrże być Człowiekowi ſámemu / vczyńimy iemu pomocnice ktora by przynim byłá. Tedy Pan Bog przepuścił wielki á twárdy ſen ná Adámá / (álbo człeká) iże záſnął / y wźiął iedno żebro z niego / á mieyſce ono ciáłem záwárł. Y vczynił Pan Bog Niewiáſte z żebrá onego / ktore z Człeká wźiął / y przywiodł ią przeden. Tedy rzekł Adam:

Táć iest kość z kośći moich/ y ćiáło z ćiáłá moiego. A dla tegoż będźie názwána Mężátką/ iże z Mężá wźięta iest.

Przetoż opuśći Człowiek Oycá swego/ y Mátkę swą/ y będźie przy Żenie swey/ y będą dwoie iednoż ćiáło.

Potym sie ma do oboygá obroćić/ y ku nim ták mowić.

Gdyżeśćie sie oboye w Imie Boże w ten Stan Małżeński podáli/ tedy posłuchayćie naypierwey Przykazánia Bożego/ ktore ná ten Stan Małżeński wydáć raczył.

Ták mowi Swięty Páwek.

Tu sie ma obroćić ku nowożeni.

MEżowie miłuyćie Żony swe/ iáko y Pan Christus vmiłowáł Zebránie

bránie swoie / y siebie sámego zá nie wydał / áby ie poświęćił / y oczyśćił y przez omyćie wody w słowie / áby ie sobie przypráwił y Zebrániem Chrześćiáńskim vczynił / nie máiącym żádney zmázy / zmárski / álbo co tákowego / ále áby było swięte / y krom przygány.

Ták też Mężowie máią miłowáć Zony swoie / iáko swe własne ćiáłá / Kto miłuie Zonę swoię / ten sam siebie miłuie. Bo nigdy żaden ćiáłá swego w nienawiśći nie miał / ále ie żywi y opátrza / iáko y Chrystus Zebránie swoie.

Zony

Tu sie ma obroćić ku oblubienicy.

Zony bądźćie poddáne Mężom swoim/ iáko Pánu. Bo Mąż iest głową żoney swoiey/ iáko y Christus iest głową Zebránia swoiego/ y ten iest ćiáłá swego Zbáwićiełem/ yáko tedy Zebránie poddáne iest Chrystusowi/ ták też Zony Mężom swoim we wszytkim máią być poddáne.

Po wtore.

Poskuchayćie też o Krzyżu/ ktory Pan Bog ná ten Stan włożyć raczył. Ták Pan Bog rzekł ku Niewieśćie/ Gen. 3.

Záś ma sie obroćić ku Oblubienicy.

Rozmnożę boleśći twoie/ gdy brzemienną będźiesz/ z boleśćią Dźiatki twe rodźić masz/ y wola twoiá ma być

być poddāna Mężowi twoiemu / ā on ma być Pānem twoim.

A ku Mężowi rzekł Pan Bog.

Iżeś posłuchał głosu Żony twoiey / iadłeś z drzewā z ktoregom ia tobie zākazał / y rzekłem: Nie będźiesz iadł z niego. Przeklęta będźie Ziemiā dla ciebie / w pracey żywić się będziesz nā niey / po wszystki dni żywotā twoiego / Gset y Cirnie będźie tobie płodzić / y będziesz pożywał ziół polnych. W pocie czołā twoiego / masz ieść Chleb twoy / āż się w ziemię obrocisz z ktorey iesteś wzięt / Bo ziemiā iesteś / y ziemią się stāć musisz. Żeś obrocić się ma ku Mężowi.

O oddawániu w Małżeństwo

Po Trzecie.

Jednák to wáſſá pociechá ieſt / iż wiecie y wierzycie / iáko ten waß Stan Pánu Bogu przyiemny / y od niego sámego pożegnány ieſt. Bo ták ſtoyi nápiſano / Gen. 1.

Y Stworzył Pan Bog Człowieká / ná wyobráżenie ſwoie / y owżeki ná wyobráżenie Boże ſtworzył go / Y ſtworzył ie Mężá y Niewiáſte / Y błogoſłáwił im Pan BOG / y rzekł do nich: Bądźcie płodnemi y mnożćie ſie / y nápełniayćie Ziemie / y podbiyćie ią pod moc ſwoie / y pánuyćie nád Rybámi Morſkiemi / y nád Ptaki pod Niebioſámi / y nád wſzemi Zwierzęty / ktore żyią ná ziemi.

Ziemi. Y widział (Pan) Bog że to wszystko co vczinył, było bárzo dobre.

Przetożteż mowi Salomon, Kto Małżonkę sobie naydźie, ten naydźie rzecz dobrą, y bierze błogosłáwieństwo od Páná Bogá.

+. Zátym Kápłan ma rece swoie ná głowy ich włożyć, y modlić się zá nie, mowiąc:

PAnie Boże wszechmogący, ktoryś Męzá y Zonę stworzyć raczył, y ku Stanu małżeńskiemu zrządźił y sposobił, ku temu owocem żywotá á płodem pożegnáć, y wielką táiemnicę Syná twego miłego Páná nászego

G oddawāniu w Dalżeńſtwo Jeſu Chriſtá / y ſwietego Zebrānia Oblubienicę iego / w tym nāznāczyć y nāznāmionowāć raczył. Proſiemy twey niezmierżoney y niewymowney dobroći / Aby to twoie ſtworżenie / zrżądżenie y błogoſławienie nie było nigdy zruſżone āni ſkāżone / ále miłoſćiwie w nās żachowāne / Przez Jeſu Chriſtā Pānā nāſżego / Amen.

+ A zátym nāſtāpuie Pożegnānie / Num. 6.

PAnie Boże rācz ćie pożegnāć y obronić. Pānie Boże rācz oświećić oblicże ſwoie nād tobą / y rācz ći być miłoſćiwym.

Pānie

Pánie Boże rácz podnieść oblicze swoie nád tobą/ y rácżći vżyczić pokoiu swego/ Amen.

O Klątfie y iáwney Pokućie.

WAN Christus obiedwie rzeczy w vrzędźie káznodźieyskim postánowić raczył/ áby w nim nie tylko práwie było náuczano/ y od fáłszywey nauki broniono. Ale też áby ty ludźie/ ktorzy szczyrą á prawdźiwą/ naukę przyieli/ y fáłszywey nauce z práwego sercá nieprzyiaćielmi są/ y oney się wáruią y wystrzegáią/ absolwowano/ á odpuszczenie Grzechow w Imię yego im obiáwiono było. Y oni iáko Chrześćiáni prziymowáni/ y ku pewnemu zbáwieniu ich/

pilnie pocießeni byli. A drudzy záś / ktorzy o żadną naukę y kazánie słowá Bożego nie dbáią / y przećiwko temu niewstidliwie y brzidko grzeßą / y niepobożnie krom boiaźney Bożey pogorßenie z siebie dáią / że ći nie máią / być absolwowáni á rozgrzeßeni / ále w klatfę wkłożeni / ku ich vznániu á náwroceniu / y ku polepßeniu / y inßym ná dobry przykład / Aby się tego wystrzegáli y bronili. Ják swiety Páwek mowi / 1. Corint. 5. y 1. Timoth. 5. Ty dwie części bywáią rzeczone álbo názywáne Moc kluczow / y rozne imioná máią / wedle słowá Bożego. Ták że pirwßa część ku náuczániu bywa názywána / Poteſtas ordinis, Klucz álbo Moc náuczániá / álbo Klucz wyznánia / yáko yi Pan Chriſtus miánuye / Luc. 11. Druga część bywa názywána Poteſtas Iurisdictionis, gdy iáwni Grzeßnicy y iáwni Złoczyńce od pospolſtwá bywáią odłączeni / áż záś pokutę vczynią / 1. Corint. 5. y 2. Theſſal. 3. ć.

A gdyż tákowey mocy Kluczow / to ieſt / zátrzymánia y odpußczenia grzechow / y poſtánowienia Chriſtuſowego / żaden nie może áni ma rozerwáć / áni oddalić / y w Kośćielech tego

tego Xieſtwá w niektorych przygodách y vpadkách áż do tego czáſu było trzymano/ iże niektore Oſoby krom iáwney Pokuty nie były przyymowáne. Tedy też takież potym trzymáć chcemy/ iáko niżey nápiſano ieſt.

Pirwſza przygodá á vpadek/ o Rodźicách/ ktorzy Dźiatki ſwe ſpiąc vdłabiáią.

BOy Niewiáſty Dźiatki ſpiąc vdłabiáią/ co ſie w tey Ziemi/ (czego ſie Pánie Boże rozal/) bárzo czeſto/ y wiecey niźli gdzie indźie ſtáwa y naydzie. W prawdźie to ſtráßliwy y cießki Grzech ieſt/ á ácz ſie to krom woley y nieumyſlnie przygadza/ wßákoż to/ gdy dźiatki z nieopátrznośći/ y przeciwko wydánemu Mandatowi y wyrokowi Xiążęcia iego iáſnośći/ do ſiebie ná łoże biorą/ krom wielkiey nieopátrznośći/ álbo Piyaństwá być nie może. A przetoż też nigdy krom znácznego przewinienia á wyſtępu/ y cießkiego Grzechu

mátek/

Mátek / to ſie nie może przygodźić áni ſtáć. Gdy ony ſwą własną krew y ćiáło / ktore im ieſt od Páná Bogá wſzechmogącego vprzeymie y pilnie polecone / Nie tylko áby ie żywiły / Ale też áby onego ſtrzegły y od wſzego złego broniły / ták nedznie vtracáią. A owßem ſámy zábiyáią. Dla tych tedy przyczyn Zebránie Chrześćiáńſkie ſłußnie przećiwko tákim iáwnym wielkim wyſtępom / Chrześćiáńſkiego karánia á klątfy vżywáć ma / y tákiey oſoby nie ma zá. członek Chrześćiáńſki vznáwáć áni przyimowáć / ázby pirwey w yáwney Pokućie / iże iey zá ten Grzech żal ieſt / á iże ſerdecznie łáſki pożąda / przed Zebránim Chrześćiáńſkim mieyſcá onego / doſtátecznie okazáłá / A zwłaſzcza / áby trzy / álbo cztery Niedźiele / wedle okoliczności rzeczy álbo wyſtępu / ná oſobliwym / widomym y iáwnym mieſcu w Kośćiele przez cále kazánie ſtáłá / z vniżeniem y płáczliwym obyczáyem / y żáłowániem zá to. A iżeby też ludźiom od Kázńodźieie byłá obyáwiona. A po Kazániu áby záś przez Cuſtoſá / álbo Dźwonniká z Kośćiołá byłá wykazána y wyprowádzona. Ták długo áż ſie doſtátecznie z Zebránim.

z Zebránim Chrześćiáńſkim ziedna / vgodźi / y rozgrzeſzona bedźie. A ieśliby też oboye z Rodźicow / to ieſt / Oćiec y Mátká / w tákowym vdłabieniu dźiećiećiá ſwego winni byli / tedy też oboye weſpołek / wedle wyżey oznaymionego obyczáiu pokutowáć máią.

Formá álbo ſpoſob Ziednánia y Rozgrzeſzenia.

NAMIleyſzy Bráćia w Pánie Chriſtuſie / wſzyſtkim wam to bez wątpienia ieſt wiádomo / iáko tá (náſzá Sioſtrá) N. z niedbáłośći y z nieopátrznośći / przećiwko włáſnemu ćiáłu y krwi ſwoiey ꝛc. áczkolwiek nie chcąc zgrzeſziłá / y Páná Bogá wſzechmogącego ćieſzko rozgniewáłá / ktory iey wyſtęp / gdyż iáwny y rozsławiony

ieſt miedzy námi/ dla ktorego náſze Zebránie Chrześćiáńskie nie máłe iśćie pogorſzenie wźięło. A wſzákoż gdyż tá oſobá zá to iáwne popełnione obráżenie/ wyſtęp y pogorſzenie ſerdecznie żáłuie/ łáski y miłoſierdźia v Bogá Oycá przez Páná Jeſu Chriſtá/ iedynego Przyczyńcę y iednaczá náſzego/ pokornie żąda y prośi/ ktorego miłoſierdźia krom wſzelkiego wątpienia Pan Bog iey[mu] z Nieba vżyczić raczy. Tudźieſz też tákową żáłość przes yáwną Pokutę okazáłá/ przes ktorą nas wſzyſtkich ktorzſymy vczynkiem iey[o] obráżeni y pogorſzeni byli/ pokornie żąda/ ábyſmy iey[mu] odpuśćili/ y z nią[em] ziednáni

dnāni byli. A przetoż my wedle nauki Christusowey / y iego S. Apostołow rādźi y serdecznie iey ten wystep dla Pāna Bogā odpuścić mamy. Y Pāna Bogā wiernie prosić / y zā nie sie modlić / Aby sie nād nie smiłowāć raczył / y potym one y nas wszystkich od tākowey y wszelākiey inszey złey przygody łāskāwie bronił y zāchował.

A przetoż modlmy sie wszyscy / mowiąc nabożnie Modlitwe Pāńską.

Potym ma Pleban czytāć / ālbo śpiewāć Psalm 67. Boże smiłuy sie nād nāmi / á day nam swe pożegnānie.

Albo Psalm 51. Smiłuy sie nāde mną Pānie / prze wielkie twe smiłowānie.

O Klątfie y iáwney pokućie.

Zátym Pleban ma mowić ku osobie pokutuiącey / tymi słowy.

MIła N. Siostro w Pánie Christusie / gdyżeś żáłość sercá twoiego / zá popełniony występ á grzech twoy / ták iáwnie pokutuiąc okazáłá / z czego my iáwnie też vznawamy pokorę y skruchę twoię / á iże zá grzech twoy prawdźiwie y serdecznie záłuiesz. A gdysz Pan Bog naymiłośćiwszy Oćiec nász niebieski / obiecał nam / przez Páná Jesu Christá zbáwićielá nászego w swey swiętey Euangeliey / iż gdźiekolwiekby się ná swiećie dwá z was zezwolili / o co kolwiekby prośili Oycá moiego niebieskiego / wszystko

otrzy-

otrzymáią. Bo gdźiekolwiekby dwāy álbo trzey zgromádzeni byli w Jmię moie/ia iestem w pośrzodku ich. Jtem/ Cożkolwiekbyśćie rozwiązáli nā źieni/ będźie rozwiązano y w niebie. A przetoż ia tu będąc ná mieyscu Christusowym / w Jmię iego / vpominam ćie ábyś była dobrey wiáry y nádźieye? Bądź pocieszona miła Corko/grzechy twoye są tobie odpuszczone. A my ćiebie záś przyimuiemy w społeczność nászę / zá członek duchownego Ciáłá Christusowego / to iest / swiętego Zebrānia Chrześćiáńskiego/ od ktoregoś ćiáłá przez Grzech twoy była odpādłá/ y od niegoś sie sámá była odłączyłá/

że záś ku niemu iesteś przyłączoná/ w Imię Bogá Oycá/ y Syná/ y Duchá świętego/ Amen.

Wtora przygodá álbo vpádek o Mężoboycách álbo Głownikách.

GDyż Pan Bog wszechmogący zábiyáć bárzo z wielką vprzeymośćią zakazał/ y przeláná Krew człowiecza do Niebá/ iáko Ablowa/ ku Pánu Bogu o pomstę woła/ Tedy ten ktoryby vmyślnie álbo z gniewu/ z podusczenia Szátáńskiego pobudzony Mężoboystwo popełnił/ ostawa się/ iáko bywa mowiono/ Ipso facto excommunicatus. A Przetoż słuszna rzecz iest/ áby złoczyńcá wnet po wypełnieniu Mężoboystwá/ w teyże Párochiey z Stolcá Káznodźieyskiego w Klątfę Chrześćiáńską włożon był. Wedle nauki y obyczáiu Swiętego Páwłá/ 1. Corinth. 5. A gdyby tákowy potym przez vgodę/ sądu

y káránia

y karánia Swieckiego wßedł / á byłoby mu od Vrzędu álbo Zwierschności á Państwá tám záś mießkáć dozwolono / tedy wnet dla tego y co nayrychley przez ony Przełożone / do Consistorium do Krolewcá ma być z listem / álbo świádectwem odesłan / od ktorego on z naywiętßą pokorą żądáć y prośić ma Absoluciey á rozgrzeßenia / á iżeby sie z Zebránim Chrześćiáńskim / ktoremu złośćiámi y występy swoiemi wielkie y ćießkie pogorßenie z siebie dał / vgodźić y ziednáć mogł. A po dostátecznym wysłuchániu y vznániu wßech okoliczności vpadku tego / álbo mężoboystwá / ma záś od Consistorium do Plebaná oney Párochiey z listem być odesłan / w ktorymby Pleban náuczon był / iáko y ktorym sposobem iáwna pokutá / w klątfie włożonemu / wedle rozności vpadku / y inßych circumstancey á okoliczności / włożona być miáłá. Ták żeby w oney Parochiey / gdźie tákie pogorßenie z siebie dał / záś iáwna Pokuta vczynił / y z Zebrániem Chrześćiáńskim sie ziednał y vgodźił / y támże Rozgrzeßenie przyiął. Ktore tymże obyczáiem y sposobem / iáko wyżey o Niewiástách ktore

Dźiatki

Dźiatki swoie vdkabiły / oznaymiono iest / vczynione być ma. Wßákoż mutatis y mutandis. Ná co Plebani pilną bácznośc máią mieć / gdyby im sposob Absoluciey w liśćie z Consistorium przysłánym / nie dostátecznie we wßem wyrázon y wypisan był.

Przytym pilna tu bácznośc ma być przykożona / wedle pirwßego náßego porządku kośćielnego / że tákowa Pokutá / nie tym vmysłem vstáwiona iest / iákoby dosyć vczynieniem zá grzechy przed Pánem Bogiem byłá. Bo tá cześć dosyć vczynienia y záplácenia zá grzechy náße / przysłucha tylko ku gorskiey mece / y przelaniu przenaydroßßey Krwie iedynego iednaczá Páná náßego Jesu Christá. Ale tylko ma być okazániem y swiádectwem / pokutuiącego / skrußonego y łáski żądáiącego vmysku / á iże sie też z Zebránim Chrześćiánskim / ktore ćießko przez zły vczynek iego pogorßone y obrázone iest / ziednáć y zgodźić żąda.

Po wtore / przy wkłádániu tákowey iáwney Pokuty / nie ma być roznośc czyniona / dla

dla osoby ktoraby Mężoboyſtwo popełniłá/ áni ma być wzgląd ná przyiaźń/ álbo ná nieprzyiaźń/ áni ná dáry/ bogáctwá/ álbo vboſtwo/ álbo iákiekolwiek Przyiacielſtwo. Gdyż Pan Bog nie máiąc wzgląd ná oſoby/ álbo ktorey roznośći miedzy oſobáni/ wßyſtkim y káżdemu z oſobná przykazał/ mowiąc: Nie zábyiay. Dla tegoż też żadny Mężoboycá od iáwney pokuty nie ma być wyiet áni wolnym vczyniony. Krotko mowiąc/ żadnym obyczáyem nie ma być w tym wkaſny pożytek ßukan/ iáko wiec niekiedy Pokutá nie máło pożytku przynośiłá.

Trzećia przygodá álbo vpádek o tych ktorzy czáruią/ álbo wrożą/ Wießczkámi ſą/ y guśla: álbo o tych ktorzy ſię ku niem vćiekáią/ z niemi dźierżą/ y porády v nich ßukáią.

O Klątſie y iáwney pokućie.

A Gdyż też czáry ſtráſzliwy grzech ieſt przećiw pirwſzemu y naywyſzſzemu przykazániu Bożemu / á dla tego też ſam Pan Bog Czárowniki y Wieſzczki ták Męſkie / iáko y Niewieśćie oſoby / zábiyáć roſkazał / Leuit. 20. Exod. 22. Yáko też y Swieckie poſpolite práwá / A oſobliwie tego Xieſtwá Pruſkiego / tákowe ná gárdle karzą. A wſzákoż iednák potáyemnie y tám y ſám / wiele ich ieſt (iáko ſie ſpodźiewamy) ktorzy to iednák w tey Ziemi broyą y pacháyą. Przetoż Káznodźieye z wielką pilnośćią y vprzeymośćią przećiwko tákowym Grzechom y złośćiam á wyſtępom / iáko Czárom / Wrożbam / Wieſzczbie / Gusłam / Czárnokśieſtwu / Záklinániu Dyabłá / Poprzyſiegániu / w Kryſtał pátrzániu / Weſpołek y przećiw wſzyſtkiemu Bákwochwálſkiemu żegnániu / Modleniu / y Znákow czynieniu álbo ich známionowániu / y tym podobnym Zabobonom / máią kázáć / y od nich Lud oſtrzegáć. Y wielki Gniew Boży przećiwko tákowym Grzechom / weſpołek y z zwirſchną niebezpiecznośćią y vpadkiem Ciáłá y też

ká y też Duße/ w ktory vpádek przez tákowe rzeczy ludźie niewierni wpadáią/ pilnie ludowi ná pámięć przywodźić/ y to w pomysły iego wpoić.

A ieśliby nád to niekto był náleźion/ ktoryby w tym zgrzeßył/ álbo samby czárował álbo wrożył y wießczkiem był/ álbo z tymi ktorzy to spráwuią/ dźierżał y z nimi nákłádał/ y pomocy á porády v nich ßukał/ álbo prawdy o rzeczy zgubioney/ álbo ktorey inßey táyemney/ álbo przyßłey rzeczy/ v nich sie dowiedowáć y bádáć ważył/ á toby ná nie dostátecznie dowiedźiono było/ álbo żeby sie sámi ku temu przyználi/ á iednákby Swiecki vrząd onych ná gárdle nie skárał/ álbo z źiemie nie wykazał/ Tedy tákowi przed Consistorium przez Plebany oznaymieni/ y wedle vznánia ich/ áby yáwną Pokutę vczynili/ ku temu przymußeni być máią.

A iżeby niekto z prostośći álbo z niewiádomośći przećiwko Pánu Bogu w tym nie zgrzeßył. Tedy ludźie iásnie máią być náuczeni/ iże też y ći iśći/ ktorzyby posługi y wspomo-

żenia od Czárownic álbo Wießczk ßukáli y ich vżywáli/ przeciwko ſrogiemu Bożemu Przykazániu ćießko y ſtráßliwie grzeßą/ iáko Leuit. 19. nápiſano ieſt/ iże Pan Bog oblicze ſwoie náprzeciw tym obrocić chce/ ktorzy ſie ku wießczkom/ y Guſlnikom vdawáią/ y ty iſte chce z Ludu ſwoiego wykorzenić. Ztąd tedy káżdy wiedźieć y zámknąć to v ſiebie ma/ że ieſliby niekto do Czárownic álbo Wießczek vćieczkę miał/ iáko to ktoryby ſam ſiebie/ álbo ty ktorzyby ku niemu przyskucháli/ y Bydło ſwoie/ álbo cokolwiek inßego żegnáć dopuśćił/ álbo ſie nád tym niechrześćiáńſkim obyczáyem modlić y mruczeć dozwolił/ álbo inßym obyczáiem wſpomożenia y porády v nich ßukał/ tedy ten iſty ipſo facto, álbo vczynkiem ſámym od Páná Bogá odpadł/ y od niego ſie odłączył/ y krom práwey ſerdeczney ſkruchy álbo náwrocenia/ w łáſkę od Páná Bogá nie będźie przyiety.

A przetoż też tákowy człowiek/ ieśli iego wyſtęp y złość ludźiom wiádoma y iáwna ieſt/ nie może/ áni ma być zá członek Zebránia

Chrześći-

Chrześćiáńſkiego poczytan / ázby ſie przez iáwną Pokutę / z nim ziednał / y onemu záś wćielon był / y ku niemu przyłączon.

Czwarta przygodá álbo vpadek / o Wzgárdzićielách Kazánia Słowá Bożego / y chwálebnych á dostoynych Swiątośći.

Ale gdyż doznano y doświádczono ieſt / iże wiele wyſokiego y niſkiego Stanu Ludźi ieſt / ktorzy ſie od przyimowánia chwálebney Swiątośći powśćiągáią / y niekiedy w rok / we dwá / álbo we trzy / y wiecey ku dostoyney Wieczerzy Páńſkiey ćiáłá y Krwie Páná Jeſu Chriſtuſowey / nie idą. Ma káżdy Pleban w ſwoiey Párochiey / ná ſwe Owieczki / bądź ze Stanu wyſokiego / álbo niſkiego / ktorzy ſie od przyimowánia Swiątośći powśćiągáią / pilną y dobrą bácznoſć y wzgląd

mieć / y ony pirwey potáiemnie / potym nie miánuiąc osob w pospolitośći z Káznodźieyskiego stolcá nápomináć / Ták iáko iuż wyżey o tym w nauce o Spowiedźi / oznaymiono iest.

A gdźieby ná potym żadne odmienienie álbo polepszenie nie było doznano áni obaczono / gdyż sie sámi od Społecznośći y Communicowánia Ciáłá y Krwie Páná Christusowey / iáko S. Páwel mowi / odłączáią / y Przykazánie Christusowe / gdy mowi: To czyńćie ná moye pámiątkę / zá máło sobie ważą / álbo do szczątku zápámiętáć chcą. Tedy Plebani będą powinni to przed Consistorium oznaymić y obyáwić / á to vczynić nie obyczáyem skárgi / ále tylko dawáiąc znáć / y porády szukáiąc / coby w tym dáley czynić mieli.

A Consistorium też tákowe Osoby ma przed sie wezwáć / y wypytawszy wszystki okolicznośći y przyczyny / y vczyniwszy dostáteczną Chrześćiáńską naukę ku niem / ma ie pilnie y vprzeymie nápomináć / y ku temu przy

wodźić /

wodźić / áby tym rychley od tákowego nie-chrześćiáńſkiego przedſiewźięćia y żywotá przeſtáli / y pogorſzenia z ſiebie nie dawáli. A ná to mieyſce / áby ſwietych á chwálebnych Swiątośći / iáko Abſoluciey á Rozgrzeſzenia / y Wieczerzy Páńſkiey chrześćiáńſkim obyczáyem vżywáli. A ieśli wiec / áni żadney ſłuſznej obietnice vczynią / álbo vczyniwſzy obietnicę y przyrzeczenie / iednák żadne odmienienie y polepſzenie ſie w nich nie ſtánie / tedy ći iśći máią być w klatſe włożeni / A potym Plebanowi onego mieyſcá / gdźie ty oſoby mieſzkáią ma być piſano / y przykázano / áby to iáwnie w Kośćiele Ludowi oznaymił / áby z niemi we wſzyſtkich rzeczách żádnych ſpraw nie miano / ále ſie ich wyſtrzegano y broniono / ták długo áżby ſie polepſzyli. Bo gdyż vmową y ſwiádectwem / o odpuſzczeniu grzechow wzgardzáią / y znák vmowy Páná Chriſtuſowey / y Pieczeć yego / (to ieſt / Swiątość Ciáłá y Krwie iego /) odrzucáią / y ſmiech z tego ſtroią. Tedy też ſłuſzna rzecz ieſt / áby też tákowey oſoby / ták Mężá / y Młodźieńcá / iáko y Páníey álbo Pánny ſie chroniono y wyſtrzegano ić.

Pięta

O Klatfie y iáwney pokúcie.

Piata przygodá álbo vpadek o yáwnych Bluźnierzách / Cudzołożnikách / y o inych / ludźiách tym podobnych / ktorzy pogorßenie z ſiebie dawáyą.

TEż Plebani / iáko iuż w przeßłym Artikule o Spowiedźi oznaymiono ieſt / wiernie y z wielką pilnośćią ná Spowiedźi / álbo gdyby czás ku temu skußny być obaczyli w táiemnośći / á gdźieby polepßenie nie náslá-dowáło / też w pospolitośći iáwnie w Kośćiele nápominác máią / áby ſie káżdy od ſproſnych niecnotliwych / y ßkarádych iáwnych złośći y grzechow wyſtrzegał / iáko ſą / Bluźnierſtwo / Cudzołoſtwo / Nieczyſtość / Kurewſtwo / Lichſá / Piyaństwo / y tym podobne złośći / áby ći ktorzyby nimi pokaláni byli od nich przeſtáli. Bo ieśliby w nich polepßenie nie było / tedy przyczyne dádzą ku temu / że iáwna klatfá przećiwko nim wydána y vżywána być muśi.

Przetoż

Przetoż Plebani gdybyśie w tákowey przygodźie Klątfá przygodźiłá / y potrzebna śie być widźiáłá / tedy tákież do Consistorium w Krolewcu / tymże sposobem / iáko o przeßłych przygodách rzeczono iest / oznaymić / y tám porády / y nauki / iákoby śie w tym spráwować mieli / ßukáć máią. Aby wiec z dobrą y doskonáłą ráda / o tym rozważano y rádzono było / áni żaden bez przyczyny vkwápliwie nie był obćiążon / Ani też żadnemu / ktoryby karánia był godźien / nie było przepußczono.

A wßákoż w tákowych wßystkich wespołek przygodách á vpádkách / zostáwuyemy to w moc y ku karániu Swieckiemu Vrzędowi / Y życzymy mu serdecznie / áby to z więtßą vprzeymośćią exequował / y tákowe złośći karał / y ná nie pilny wzgląd miał / iáko to iemu Pan Bog polećił raczył / y on też bárzo ćießką liczbę dniá sądnego iemu z tego dáć musi. Ale gdyż w tym niedbáły y gnuśny á leniwy Vrząd iest / tedy też więtße śie złośći mnożą. A wielkie Złośći y Grzechy / przynoßą y pobudzáią też wielkie karánie Bośkie. A ták Lud

y Ziemiá ku vpadkowi wielkiemu przychodźi/ dla niedbáłości Vrzędu / iáko Dauid o tym mowi/ Pſalm. 81.

Yáko niemocni Ludźie náuczáni y pocieſzeni być máią.

GDy Służebnik słowá Bożego do Niemocnego wezwány bedzie / tedy naprzod ma obaczyć / co niemocnego naywiecey dolega á trapi / zwłaſzcza / ieśli tylko dla cieleſney boleśći vdrecżenie cierpi / álbo ieśli dla Grzechow y ſkáżenia przyrodzenia ſwego obcigżenie ma: Yáko tedy Sługá słowá Bożego po niem obaczy / ták też náukę y pocieſzeniem / oznáymuiąc mu Gniew Boży / y łáſkę iego / z słowá Bożego / z nim poſtępowáć y ſpráwowáć ſię ma.

A gdy

A gdy sie niekiedy swowolni / y niepobożni ludźie tráfią / ktorzy przez nie máły czás / o Swiątość niedbáli / y od przyimowánia yey sie powśćiągáli / y ku słuchániu kazánia nieprzychodźili / á snać też áni Modlitwy Páńskiey / áni członkow wiáry Chrześćiáńskiey / áni Dźiesięćiorá Przykazánia Bożego vmieią. Tedy Kápłan tákowych ludźi / gdyby w Niemocy Swiątośći żądáli / dla ich swowolnego y Niepobożnego żywotá / nie ma krom karánia puśćić. Ale srogie státecznie y vprzeymie słowem Bożym ma ye nápomináć / áby żałośći y skruchy dla grzechow swoich dostąpili / A potym ma ye o nauce Chrześćiáńskiey / á osobliwie o práwym y dostoynym á godnym pożywániu Wieczerzy Páńskiey / z naywiętszą pilnośćią náuczáć.

Przytym gdyby niektorzy byli / ktorzyby w yáwnych złośćiách / yáko w Báłwochwálstwie / Bluźnieniu / Cudzołostwie / Kurewstwie / w długim Gniewie / Nienawiśći / Zazdrośći ꝛc. leżeli / y w tym náleźieni byli. Ci iáko naywięcey być może / máią być nápomináni /

áby gdy ye Pan Bog niemocą náwiedza y karze/ áby słuſznie pokutę czynili / zwłaſzczá zá tákowe popełnione grzechy ktorych ſię dopuśćili/ yáwną ſkruchę y żáłość ſerdeczną pokazáli y onych przeſtáli/ á więcey ſię nie dopuſzczáli. Aby ták w ćieſzſzy y w wieczny gniew Boży nie wpádli.

A ktorzyby tákowego Chrześćiáńſkiego karánia/ y nauki nie przyięli / áleby nád to przed ſię zátwárdźiáłemi y vpornemi zoſtáli / tákowych áczkolwiek Służebnik słowá Bożego nie wnet opuśćić ma / ále wſzelákich przyiaćielſkich y vprzeymych środkow przy nich ma vżywáć/ áby ye ná práwą drogę przywieść mogł: A wſzákoż gdyby wſzego ſkoſztował/ á przedſię by nic nie ſpráwił/ tedy ye ma ták zoſtáwić y opuśćić. Bo Pan náſz Jeſus Chriſtus ſrogo zákázuye/ áby Perły nie były miotáne przed Swinie. Ale ktorzyby tákowego Chrześćiáńſkiego náuczánia y nápominánia nie chćieli przyiąć / áby zá Pogány byli miáni y poczytáni.

A ktorzyby ſię náuczyć y náwieść dáli/ y polepſzyć ſię chćieli / y potymby Wiárę ſwoię

też wy-

też wyznawáli / y swietey Absoluciey á Rozgrzeszenia żądáią. Tedy Służebnik Słowá Bożego krom wszelkiey odwłoki / wedle żądánia ich ma temu dosyć vczynić. A wszákoż to przyrzeczenie w oblicznośći dwu dobrych Mężow ma dáć niemocnemu vczynić / iż iesliby mu Pan Bog od niemocy tey pomoc raczył y ku zdrowiu go przywrocił / że potym chce żywotá swego polepszyć / y lepszim być.

A drudzy zás / ktorzyby sámi ná sumnieniu swoim przed tym zásmuceni / y strapieni á vdreczeni byli / á dla tegoby tákowego vprzeymego nápominánia nie potrzebowáli. Tedy ye Służebnik Słowá Bożego ma wnet przez swietą Euangelią cieszyć / á ku cirpliwośći y posłuszeństwu nápominać.

Dáley co sie dotycze osobliwey Absolucyey á Rozgrzeszenia niemocnych / tedy tákież ma być záchowána / iáko y z zdrowemi bywa czyniono / iáko wyżey nápisano iest w Tytule á Napisie o Spowiedzi / y Absoluciey.

Iáko niemocni ludźie náuczáni

A gdyż świątość Wieczerzy Páńskiey od Páná Chriſtuſá ku temu zrządzona y poſtánowiona ieſt / áby przez tákowe pożywánie / bożáźliwe / ſmutne / wątpliwe y obćiążone ſumnienie / w práwey wierze pocieſzone y vmocnione było / á człowiek chory / gdy ieſt niemocą cieleſną obćiążony / tedy też y ku mdłości y náruſzeniu wiáry tym więcey pobudzony / y we wſzelákie pokuſzenia przywiedźiony bywa / gdźie więc wſpomożenia y vmocnienia w wierze bárzo potrzebuie. Tedy też káżdy ſłużebnik ſłowá Bożego / powinien tákowego Niemocnego / wedle ſkruſznego Chrześćiáńſkiego pożądánia / y wyznánia grzechow iego / (ktoreby ſam od niego ſłyſzał) y ku potwirdzeniu wiáry iego w Páná Jeſu Chriſtuſá Swiątośćia Wieczerzy Páńſkiey potwirdźić / wedle niżey nápiſáney formy á ſpoſobu.

Naprzod ma wezwáć Pleban inſzych ludźi ktorzyby w tym domu byli / do tego gmáchu / gdźie niemocny leży / á ma vczynić krotką y łátwią náuke o pocieſzeniu / ktore ſie w chwálebney Swiątośći zámyka / y ma nápomináć ku ſerdecznemu nabożeńſtwu y modlitwie.

Zátym

Zátym ma vklęknąć przy niemocnym / y ma z nim czyście y wyrozumiále głosem mowić Modlitwę Páńską.

Potym ma przed Stoł przystąpić / ktory ma być przykryty czystą y chędogą chustą álbo Obrusem dla communiey czyście y poczćiwie ku temu przygotowánym / ná ktorym Hostia álbo Chleb y Wino położone być ma / A zátym ma mowić ty słowá Páná nászego Jesu Christá czyście y wyrozumiále / głosem / przy káżdym osobliwie / iáko tu niżey nápisano iest.

Pan nāsz Jesus Christus / tey nocy ktorey wydan był / wźiął Chleb / ā gdyż podźiękował / łamał y dał Vczniom swoim / mowiąc: Bierzćie ā pożywayćie / Toć iest Ciáło moie ktore zā was wydano będźie / To czyńćie nā moię pāmiątkę.

Wymo-

Náko niemocni ludźie náuczáni

Wymowiwßy ty słowá ma mu podáć Chleb / y mowić:

Przyimi á pożyway / toć iest Ciáło Jesu Christusowe / ktore zá Grzechy twoie wydáne iest / to cię niechay potwirdźi łáská swoiá ku otrzymániu żywotá wiecznego / Amen.

Potym ma záś przed Stoł przystąpić y dáley mowić.

Tymże obyczáyem gdy odwieczerzał / wźiáwßy Kielich gdyż dźieki vczynił dał im / mowiąc: Bierzćie á piyćie z tego wßyscy / Ten Kielich iest Nowy Testament we Krwi moiey / ktora zá was rozlana bedźie ná odpußczenie

czenie Grzechow. To czynćie ilekroć pić będźiećie ná moie pámiątkę.

Zá tymi słowy ma podáć Niemocnemu Kielich/ mowiąc:

Bierz á piy/ táć iest Krew Páná nászego JESV Christá/ ktorá zá Grzechy twoye rozlaná iest/ cá ćię niechay potwierdźi Łáská swoiá/ ku otrzymániu żywotá wiecznego/ Amen.

A gdy ták Niemocny Swiątośćią opátrzony y potwirdzony będźie/ tedy go Służebnik słowá Bożego ma nápominać ku Modlitwie/ mowiąc:

Podźiękuymyż iuż Pánu Bogu zá ty dobrodźieystwá iego/ y mow zá mną:

Yáko niemocni ludźie náuczáni

Dziękuię tobie Wszechmogący Pánie Boże/ iżeś mię tymi zbáwiennemi dáry twoiemi / Ciáłem y Krwią Syná twego Páná nászego Jesu Christá potwirdźił/ y proszę miłosierdźia twego/ábyś ie we mnie spráwne vczynić raczył / ábych zupełnie y mocno w ćię vwierzył/ y ná miłosierdźie twoie śmiele się spuszczał/ y przez wspomożenie Syná twoiego y Duchá świętego wszystko przewyćiężyć/ y wedle przyrzeczenia á obietnice twoiey wiecznie żyć mogł / Amen.

A ieśliby się przygodźiło / żeby niekto dla niemocy świątośći pożywáć/ álbo iey otrzymáć nie mogł / tedy tám Służebnik słowá Bożego tym pilniey y więcey słowem Bożym ma niemocnego

mocnego náuczáć/ nápominác/ y onego cieszyć/ ázby sie brzydliwość oná vspokoiłá/ áby Niemocny potym mogł Swiątości pożywáć. Táż gdyby kto w niemocy rozum y pámięć vtráćił. Tedy Sługá słowá Bożego/ gdyby do niego był wezwány/ ma w żelkiey pilności przydáć/ żeby wedle naywyższey możności swoiey słowem Bożym iego vpominał y cieszył. A osobliwie czyniąc zań modlitwę ku Pánu Bogu. Ale Swiątości/ gdy sie ták z nim dźieye/ niema yemu dawáć.

Przygadza sie czásem/ iże iuż wiec niektorzy ludźie konác chcą/ álbo że iuż nie są wiecey przy rozumie. Tám gdy Służebnik słowá Bożego ku nim wezwány bedźie/ może sie zá tákowe pilnie ku Pánu Bogu modlić/ áby im ich grzechy odpuścić raczył/ y ony przez Páná Chrystusá zbáwione vczynił. Ale świątość/ gdy sie ták z niemi dźieie/ nie ma im być dána. A osobliwie ieśli swowolni y niepobożni ludźie byli/ ktorzy o słowo Boże nic nie dbáli. Wżáko ż iednák máiąc w zgląd ná wielki vpádek ich/ o to pilnie vsilowáć ma/ żeby ye przez

Máko niemocni ludźie náuczáni modlitwy w tym wspomoc / y v Páná Bogá miłosierdźia im vprosić mogł.

Też Służebnik słowá Bożego z tákowego strášliwego przykłádu / ma wźiąć słuszną przyczynę / áby ludźie nápominał / żeby pożądánia y przyimowánia Swiątości / nie odkłádáli sobie áż się zámiemogą / álbo áż konáć máią / ále áby się wczás ku temu przygotowáli y tego vżywáli.

A yeśliby się ostáło / iżeby niemocny przyrozumie y pámięci był / y chwalebną Swiątość przyiął / á potymby wnet / pokiby ieszcze Służebnik słowá Bożego przy nim był / począł konáć / tedy tám nie potrzebá iest / áby tákowym ludźiom / gdy przed tym dobrze náuczeni y w tym nápomináni są / długo y wiele w vszy ich wołáć miano / iáko to więc pospolicie od niektorych bywa czyniono. Ale Służebnik słowá Bożego ma vklęknąć / y drugie przytym ku Modlitwie nápomináć. Naprzod ma mowić głosem Modlitwę Páńską / y drugim też ono zá sobą kazáć mowić: A potym też tymi słowy ma zámknąć / Mowiąc:

Pánie

PAnie Boże Oycze Niebieski/ ktoryś przez Syná twego miłego Páná nászego Jesu Christá obiecał y przyrzekł/ Iż gdziekolwiekby się dwá z was zezwolili/ o cokolwiekby prosili Oycá moiego Niebieskiego/ to wszystko otrzymaią. Ná tákowe tedy przyrzeczenie twoie Pánie się spuszczáiąc/ prosiemy cię pokornie zá tym przytomnym N. Służebnikiem twoim/ (álbo Służebnicą twoią.) Ktory (álbo ktora/) w Imie Páná Jesu Chrystusowe ochrzczony (álbo ochrzczona) iest/ y ciebie wieczny Pánie Boże Oycze y Synā twego Páná Jesu Christá/ y Bogá Duchá

ſwietego przed nāmi iāwnie wyznał (álbo wyznāłá.) Rāczyſz go (álbo ią) miłośćiwie przyiąć / y iemu (álbo iey) iego Grzechy odpuśćić / y we wſzech pokuſzeniach iego (álbo iey) łāskāwie obronić / y wiecznie zbāwić. Przez tegoż Jeſu Chriſtá Synā twego miłego / Pāná y Zbāwićielá nāſzego / Amen.

O Pogrzebie.

SAprawdę tym ludźiom ktorzy w Pánu nāſzym JEſu Chriſtuſie zbāwiennie záſneli y z tym ſie czeſnym żywotem rozłączyli / ſłużby náſze ná tym ſwiećie żadnego iuż pożytku vczynić nie mogą.

mogą. Bo gdyż Pan Christus mowi: Ya iestem zmartwychwstánie y żywot. Kto wierzy w mię, áczby vmárł będźie żyw. A kto żywie y wierzy w mię, ten nigdy nie vmrze. Joh. 5. y 11. A ták iesteśmy z tych słow dodrze á dostátecznie náuczeni y vpewnieni / iże ći ktorzy w wierze y w dufnośći w Pánu Jesu Christusie Zbáwićielu swoyim / z tym się świátem rozłączyli / że ći iuż máią odpoczynienie zbáwiennego żywotá wiecznego / y z weselem á rádośćią / też wedlug ćiáłá posiegną sławę przyszłego Krolestwá Niebieskiego / czásu dniá sądnego / przez Páná nászego Jesu Christá. Ktory ćiáło ácż by było skáżone w źiemi / álbo w wodźie / álbo w powietrzu / álbo w ogniu / álbo iákożkolwiek bądź / wszákoż iednák ono Pan Christus wskrześi y wzbudźi / y podobne vczyni ćiáłu swoiemu vwielbionemu / wedle mocy y śił / ktoremi też może wszystki rzeczy poddáć pod moc swoię. Philip. 3.

A wszákoż iednák powinniśmy násze vmárłe poczćiwie pochowáć / y do grobu dla teyże przyczyny słusznie doprowádźić / ábyśmy to

wesołe

weſołe pocieſzenie o przyſzłym Zmartwych-
wſtániu ciał náſzych / tym vczynkiem poſwiád-
czyli / y młode Ludźie ku temu wiedli / y w ſer-
cá ich wpoyili / áby też o tym wiedźieli / y z námi
ſię też weſelić mogli / przeciwko ſrogiey y ſtráſzli-
wey śmierći / iże ty ciáłá w ziemi nie máią
zoſtáć. Ale záś dniá ſądnego nieſkázone máią
z Ziemie powſtáć / y wielkiey yáſnośći y ſkawie
z Pánem Chriſtuſem y ze wſzyſtkiemi wybrá-
nemi máią żyć / w wieczney rádośći y zbá-
wieniu.

Przytym też to wiemy y pewni w tym ie-
ſteſmy / iże ciáłá vmárłych ludźi w ziemi odpo-
czywáią / iáko w łożnicy / Jeſ. 26.

Przetoż ty mieyſcá pięknie / ochędożnie /
czyśćie y vczćiwie máią być trzymáne y záchо-
wáne / y żadnym obyczáyem nie ma być do-
puſzczono / áby bydło ná nie miáło być pędzone
álbo tám chowáne / álbo inſze plugáwſtwo miá-
łoby być ná nie noſzone.

A iżeby tedy wſzyſtko czyśćie y porządnie
przy pogrzebie było ſpráwowáno / tedy na-
przod ma być pewny czás y godźiná / á zwłaſz-
cza

czá w Mieśćiech / postánowiona / á iżeby żacy y Pácholetá / ktorzy sie vczą w szkole w ich Lekćiách á nauce tym mniey zámieszkáne były tedy Pogrzeb ieśliby to słuszno być mogło / á nie było nie ná przekáźie / ma być postánowion y dźierżan przed południem o dźiewiątey godźinie / á po południu o trzećiey / álbo owszem o dwunastey / áby dla żakow / y Dźiatek ktore sie w szkole vczą / w tym iáko iedno być może / folgowano było / á czásu sobie nie zmieszkáły. Bo w tym wiec puł dniá dźiećiom zginie / ták że Lekcyie á nauki swoye omieszkawáyą / á nic sie nie vczą.

Po wtore / Zadne vmárłe ćiáło / nie ma dłużey leżeć nie pogrzebione / nád dwádźieśćiá y cztery godźiny / Ale wczás ma być pochowáne / y do grobu doprowádzone. A ieśliby tego były słuszne á nie máłe przyczyny / żeby to ná dálszy czás odłożono być musiáło. Yáko sie to wiec sstawa v wielkich Pánow y Sláchty / y v inszych zacnych ludźi / dla Przyiaćioł / ktorzy dáleko mieszkáyacy są. Tedy to iednák ma być z wiedzenim y przyzwolenim Przełożonych y Vrzedu / y Plebaná onegoż Kośćiołá.

O Pogrzebie.

Po trzecie / Nie ma być żaden pochowan / áż pierwey Plebanowi álbo Wikáriyemu to ma być oznaymiono / y o Pogrzeb żądano. Ktorzy też máią ſie pilnie dowiedować / iáko tá oſobá vmárłá / y iáko ſie w żywocie ſwoim záchowáłá / y iáko dokonáłá żywotá ſwoiego / ieſli Chrześćiáńſkim álbo niechrześćiáńſkim obyczáyem. Aby potym było wiedźiano / iákoby ſie z tym pogrzebem ſpráwowáć y záchowáć było potrzebá. Bo ktorzyby niepobożnemi / vpornemi / y niechrześćiáńſkiemi ludźmi byli / ktorzyby áni o Páná Bogá / áni o ſłowo iego dbáli / y żywot ſwoy w grzechách y niecnotliwym niepobożnym záchowániu / áż do ſwey śmierći krom pokuty z żádnego polepßenia / niechrześćiáńſkim obyczáyem ſtráwili / y ták z tego Swiátá poßli / iáko Dawid mowi / nieináczey iáko nieme Bydle. Tedy tákowi máią też być krom ſpiewánia y dzwonienia / do grobu nieſieni / y pogrzebieni / yáko y inna Beßtyia / álbo nieme bydle &c.

Po czwarte / nie dobra y niechrześćiáńſka rzecz ieſt / że niektorzy Chrześćiáni chociaż powietrza morowego nie máß / krom ſpiewánia

y ná-

y nápominánia / dzwonieniem tylko vmárłe swe/ nie inaczey iákoby nieme Bydło do grobu wloką. Przetoż záwżdy ku temu ieśli nie wßyſtká ßkołá / to ieſt / wßyſcy w Szkole ſie vczący / tedy pokowicá / álbo cześć ich / ku temu żądáni y poſłáni być máią / á przynamniey w máły dzwon ma być zádzwoniono / áby lud ku temu nápominion był. Kto ma co dáć / niechay da. A gdźie też vboſtwo wiemy / tám słußna rzecz ieſt / áby krom zápłáty / ieden drugiemu z powinowátey Bráterſkiey miłośći / poſłużył.

Po pięte / Od tego domu z ktorego Ciáło vmárłe bywa wynoßone / ma być ſpiewána Pieśń / Teraz Pánie ſługę ſwego &c. Zátym łácińſkim iezykiem: Si bona ſuſcepimus. Álbo Media vita. Potym / Z głębokośći wołam k tobie / Álbo / Posrzod żywotá náßego &c.

Po Szoſte / Ieſliby kto chćiał mieć Kazánie / tedy to ma wczás ſobie v Plebaná / álbo v Wikáriyego ziednáć / wßákoż to nie ma być więcey nád puł godźiny.

O Pogrzebie.

We Wsiách ma być niekiedy od Plebaná álbo Wikáriyego Text / 1. Theſſal. 4. A zátym Lectia álbo naukà / ktorá tu ná końcu położona ieſt / dla vbogiego proſtego Ludu przeczytána / Aby ſie też Lud tego członku Wiáry Chrześćiáńſkiey o Zmartwychwſtániu / náuczyć mogł.

Po ſiodme / Gdy ćiáło vmárłe do Grobu bywa włożone / ma być ſpiewano / Pogrzebmyß to ćiáło w ziemi. A zátym Collectá ić.

Zámykáiąc / chcemy to mieć / áby wßelkie obżerſtwo y opiłſtwo przy pogrzebie wiecey nie było trzymáne / ále od tego czásu doczyſtá zániechàne. A gdźie Chrześćiáńſkie Oſoby ſą / ktoreby w Pánu záſnęły / tedy Pleban y ßkolny Miſtrz / iesliby ku temu byli proßeni / máya też do Pogrzebu iść.

Lectia

Lectia á nauká/ ktora ma być przy pogrzebie/ ná Text Epistoły/ 1. Thessal. 4.

Brāćia/ Nie chcemy ābyśćie nie mieli wiedźieć ꝛc. co się tycze tych ktorzy zasneli, iżbyście się nie smucili yko y drudzy ktorzy nádzieię nie maią.

NAmileyszy Brāćia/ w tych słowiech náuczá nas S. Páwel/ iáko z nászymi vmárłymi postępowáć y náprzećiw im się záchowáć mamy/ Zwłaszcza iże się nie mamy ták smućić iáko Pogáni czynią/ Ale że prawdźiwą á żywą nádźieyą/ ktorą mamy w Pánie Christusie zbáwićielu nászym/ wszystki násze smutki vlżyć/ vśmierzyć/ y oddalić mamy.

Owa tu ná bácznośći mamy mieć/ iże dwoiácy Ludźie są/ ktorzy swe vmárłe opłákawáią. Pierwszi są Pogáni y Niewierni/ ći się smucą krom nádźieiey/ Bo nie máią żadnego práwego

vznánia Bożego / áni żádnego pewnego gruntu á vtwirdzenia o zmartwychwstániu vmárłych. Przetoż też ták sobie rozumieią / iż gdy ich Przyiaciel ktory vmrze / że iuż práwie zginął / á iżego iuż do ßczątku vtráćili / y wßyſtká przyiaźn / weſele y pociechy znim zginęły / y przez śmierć ich doßczątku wniwecz ſie obrocíły. Tákowy ſmutek ieſt Pogáński / ktorego S. Páwel v Chrześćiánow mieć nie chce.

Przećiwko tym á tákowym ſą Chrześćiáni / ktorzy też vmárłych ſwoich żáłuią y płácza / iáko Syrách náucza Cap. zz. y 38. Ale ich ſmutek trzyma y záchowawa pocießną nádźieię / ktorą boleść vſmierzáią y vſpokoiáią.

Ktoraż tedy ieſt tákowa nádźieiá y pocießenie? Te tu S. Páwel z skową Bożego pokázuie / gdyż rozum o tym naymniey nic nie wie / mowiąc:

A Bo ieśli wierzymy iże Pan Jeſus vmárł ieſt / y záś zmartwych wstał / ták

O Pogrzebie.

ták też Pan Bog ty ktorzy záſneli / w Jeſuſie przywiedźie z nim ꝛc.

Pátrzćie y rozważćie to moyi mili Przyiaćiele / iákowe to ieſt poćieſzenie / iże iáko Pan Bog Oćiec náſz niebieſki / Syná ſwego Páná náſzego Jeſu Chriſtá w śmierći nie zoſtáwił. Ale go záś wſkrzeſił y wzbudźił / y do wiecznego żywotá przywiodł. Tákież też y nas (ktorzy wierzymy) w śmierći nie zoſtáwi. Ale z niey przywiedźie do żywotá wiecznego / Rom. 8. y 2. Corint 4.

Y ktoby ſie z tákowego poćieſzenia nie weſelił / y wſzelkiego prożnego niepożytecznego ſmutku dla tákowego nieprzemiennego á niewymownego weſela / ná ſtrone nie oddalił / y dáleko ſie wiecey śmierći ſwoiey nie rádował / gdyż w Pánu Bogu tákowi żywą? Przetoż też nas S. Páweł dáley ćieſzy mowiąc: że nie vmárli ſą / ále ſpią. Ty iśćie słowá poćieſzne niechay nam będą ná bácznośći / że nie vmárli ſą / ále ſpią.

W praw-

W prawdzie kto śpi / ten nie iest vmárłym / ále od swey przeßłey roboty odpoczywa / áby tym czerſtwieyßy / w posileniu czásu swego mogł záś ocknąć. Ták bo Piſmo świete zowie vmárłych przyiaćioł náßych dokonánie / ſnem álbo spániem / z ktorego z weſelim máią ſie záś ocućić.

A to ich spánie nic inßego nie ieſt / tylko to że iuż od wielkiego kłopotu y pracey przeſtáli / á iż ze wßyſtkimi ſiłámi y przemożenim swym / w Pánu Bogu odpoczywáią / y vmartwione / y vſpokoyone ſą / nie ináczey iákoby piękne kwiatki / ktore zimie w korzenie ze wßyſtką swoią mocą / wonią / y pięknośćią wſtępuią / y vmartwione bywáią / y leżą Zimie y ſpią á odpoczywáią / áż ye záś weſoły Máyowy czás wzbudzi / ktorego ze wßyſtką swą ochędożnośćią / pięknośćią / wonią / y ſiłámi / záś wychodzą.

Tákież y wy też nie maćie ták myſlić / álbo ſie o to kłopotáć / żeby wáßi vmárli boleść álbo ſmutek / y kłopot ktory mieli / iáko my mamy.

Ale że

Ale że bárzo skodko/ leguchno/ y wdźięcznо odpoczywáią w Chriſtuſie Jeſuſie/ y śiły ich vmartwione y vſpokoyone ſą/ y w Pánu Bogu/ y z Pánem Bogiem/ ktory ie ná początku dáć y ſtworzyć raczył/ leżą y ſwiecą áż do weſołego dniá ſądnego/ ktorego wzbudzone á wſkrzeßone beda/ y beda ſwiecić á yáſnieć/ iáko yáſne Gwiazdy/ y owßem: iáko ſámo ſkońco ná Niebie/ w wiecznym Kroleſtwie Páná náßego Jeſu Chriſtá/ przy ktorym záwżdy bedźiemy/ mowy S. Páweł/ y z nim bedźiemy żyć/ ná wieki wiekow/ Amen.

Tákowe tedy poćießenie ſłußnie mamy przyiáć/ y ono ná pilney bácznośći mieć/ y ku temu ſie też gotowáć/ gdyż wßyſcy taż drogą iść muśimy/ ábyſmy ná káżdą godźine gotowi byli/ á iżeby káżdy ná to pámietał y myſlił/ iákoby ſie też ku temu gotował/ w Chriſtu Jeſuſie Zbáwićielu náßym. Przetoż Słowá Bożego pilnie y rad słuchay/ chwálebnych Swiątośći czeſto vżyway/ y w Chrześćiáńſkim pobożnym żywocie Pánu Bogu/ dobrze służ/ áby gdy przyđźie Pan Bog/ á bedźie nas

chciał wźiąć z tego Swiátá / żebyſmy w tákowey pocießney y dobrey nádźieyi / mogli też zbáwiennie záſnąć y otrzymáć żywot wieczny / Amen.

Zámknienie.

WIernie y vprzeymie wſzyſtkich wiernych Chrześćiánow prosimy / y Oycowſkim obyczáyem á życzliwie nápominamy. Abyśćie tego náßego Porządku Kośćielnego / yáko ſkußney y potrzebney nauki / w Kazániu / y w Słowie Bożym / ku wáßemu lepßemu pilnie vżywáli. A gdyż ießcze práwą á ßczyrą náuke mamy / zależy ábyſmy ſie z tákowego czáſu łáſki Bożey y miłośćiwego látá weſelili / y żywotá náßego polepßáli. Bo w tym nie trzebá nic wątpić / że pewnie ſie to ſtánie / iż Pan Bog słowo ſwoie z tego niewdźięcznego Swiátá przez rozmáyite Sekty á błędliwe nauki / záś wezmie / y ono od nas odeymie.

Przetoż

Przetoż náucz ſie / kto ſie náuczyć może / yá-
koż ku temu doſyć ßeroko y okſićie przyſłepkow
y drogmamy. Pánie Boże rácz nam wßyſt-
kim dáć ſwe pożegnánie / y Duchá ſwego ſwie-
tego / ábyſmy ten máły á krotki czás pielgrzy-
mowánia á przemießkawánia náßego ná tym-
to ſwiećie / práwie vználi / á iżebyſmy ſie ow-
ßem z práwego ſercá ták przygotowáli / że-
byſmy z weſelem do przyßkey wieczney
Oyczyzny náßey przyść mogli /
w Chriſtu Jeſuſie Zbá-
wićielu náßym /
Amen.

Collecty / álbo pospolite Modlitwy / wespołek z Wierszykámi / ná czásy / y ná Swietá przez wszystek Rok / ktore máią być vżywáne ná Mszey / ná Jutrzni / y ná Nieszporze / yáko wyżey oznayminiono iest.

W Adwent.

Verſicul:

Miniſter. Gotuyćie droge Pánu náßemu.

Chor. Czyncie proſte ßćieſki Jego.

WSzechmogący y miłoſierny Páńie Boże / proſiemy ćie / rácz nas ſam wzbudźić / ábyſmy záwżdy gotowi byli / y z weſelem przyśćia Synā twego miłego

łego oczekawáli / z rádośćią go przyieli / y tobie z szczerym y vprzeymym sercem służyć mogli. Przez tegoż Syná twego miłego Jesu Christá Páná nászego / Amen.

Ná Gody / albo na Boże Národzenie / o Národzeniu Páná Christusowym.

Dźiećiątko się nam národźiło Alleluia.
Syn nan iest dány Alleluia.

Modlmy Zie

WSzechmogący y miłosierny Pánie Boże / rácz że nam sam ná pomocy być / ábyśmy tego nowego ćielesnego Národzenia Syná twego miłego vczesnikámi się ostáli / y od nászego

stárego á grzeſznego národzenia po-
zbáwieni byli. Przez tegoż Syná
twego miłego Jeſu Chriſtá Páná
náſzego/Amen.

W Dzien Oczyśćie-
nia Pánny Máriey / ktory
Gromnicámi bywa rzeczon.

Już teraz Pánie niechay ſługá twoy idźie w pokoiu.
Bo iuż widźiáły oczy moie Zbáwićielá twego.

WSzechmogący y wieczny Pánie
Boże/ Proſiemy ćię ſerdecznie/
raczyś nam łáskáwie dáć/ábyſmy Sy-
ná twego miłego vználi y sławili/
iáko y on ſwięty Symeon ćieleſnie go
ná ręce ſwoie wźiąwſzy obłápiał / y
Ducho-

Duchownie go też widźiał y vznał. Przez tegoż Syná twego miłego Jesu Christá Páná nászego/ Amen.

W Dzien Zwiástowánia Pánny Máriey.

Oto Pánná pocznie y porodźi Syná.
Y názowieß Jmie iego Immanuel/ to iest Bog (známi.

O Pánie Boże ktoryś ták chćiáł/ áby iedyny Syn twoy z żywotá błogosłáwioney czystey Pánny Máriey / przez Zwiástowánie Anyołá swiętego/ człowieczeństwo ná sie przyiał/ Rácz to nam miłośćiwie dáć/ ábysmy práwie wierząc / że oná iest

Mátką

Collecty álbo Modlitwy.

Máłka Boża / owoc á pożytek człowieczeńſtwá iego otrzymáć mogli. Przez tegoż Synā twego miłego Jeſu Chriſtā Páná náſzego / Ktory z tobą y z Duchem ſwiętym żyie y kroluie od wieku do wieku wiekow / Amen.

O Męce Pana Chriſtuſowey.

Chriſtus dla złości náſzych ieſt zrániony. Y dla grzechow náſzych ieſt vbity.

WSzechmogący y miłoſierny Páne Boże / ktoryś Synā ſwego miłego nie vlutował / Aleś go zá nas wſzyſtki wydáć raczył / áby grzechy náſze.

náſze ná krzyżu nośił. Rácz nam miłośćiwie tego vżyczyć / áby ſerce náſze w tákowey wierze nigdy ſię nie lękáło / áni rozpaczáło. Przez tegoż Syná twego miłego Jeſu Chriſtá Páná náſzego / Amen.

Na Wielką noc o Zmartwych wſtániu Chriſtuſowym.

Chriſtus wſkrzeſzony od vmárłych iuż więcy (nigdy nieumrze Alleluia.
Smierć nád nim więcy pánowáć nie będźie Al:

Wſzechmogący y miłoſierny Pánie Boże / ktoryś przez śmierć Syná twego miłego / Grzech y śmierć

zwyćiężił y w niwecz obrocił / á przez Zmartwychwstánie iego / niewinność y żywot wieczny nam przywrocił / ábysmy wybáwieni będąc z mocy Szátáńskiey w twoim Krolestwie wiecznie żyli. Rácz łáskáwie tego vżyczyć / Abysmy temu ze wszystkiego sercá nászego práwie wierzyli / y w tey Wierze stáli będąc / ćiebie záwżdy chwalili / y tobie dźiękowáli. Przez tegoż Synā twego miłego Jesu Chrystā Páná nászego / AMEN.

Ná Dzień Wniebo wstąpienia Páná Christusowego.

W stąpił Pan Christus do Niebá Alleluiá.

A siedźi ná práwicy v Bogá Oycá Alleluia.

WSzechmogący y wieczny Páńie Boże / Rácz nam vżyczić ktorzy wierzymy / że iedyny Syn twoy Zbáwićiel náss dźisieyszego dniá do Niebá wstąpił / ábyśmy też z nim duchownie w bytności y godności Duchowney przebywáli / y wniey mieszkáli / Przez tegoż Synā twego miłego JEZV Christā Páná nászego / Amen.

Collecty álbo Modlitwy.

Na Swiatki.

Pánie spraw w nas serce czyste Alleluia.
A day nam istnego Duchá nowego Alleluia.

PAnie Boże Oycze náß niebieski/ ktoryś (dniá dźisieyßego) sercá twych wiernych/ przez Duchá twego swiętego oswiećił/ y náuczył/ Rácz nam dáć ábyśmy też przez tegoż Duchá swiętego oświeceni byli y práwe wyrozumienie mieli/ y ná káżdy czás z mocy y pocießenia iego sie weselili y rádowáli. Przez tegoż Synά twego miłego Jesu Christá Páná náßego/ Amen.

Tá Modlitwá może też być y w inße pospolite Niedźiele dzierżána y vżywána/ proßąc o oświecenie Duchá S. tylko ty słowá (dniá dzisieyßego) maią być opuszczone.

W dźień

W dzień Troyce Swiętey.

Chwalemy Bogá Oycá/ Synà y Duchá świętego Alleluia.

Y wielbiemy go od tąd áż ná wieki Alleluia.

WSzechmogący y wieczny Pánie Boże/ktoryś nas náuczył w práwey wierze wiedzieć y wyznawáć/ że ty iesteś we trzech osobách/ rowney mocy y sławy/ iedyny wieczny Pan Bog w Istnośći/ y raczyłeś to nam dáć/ że cię ták prawdźiwego Bogá práwie chwalimy. Prosiemy cię pokornie/ ábyś nas przy tey wierze záwżdy stale záchowáć raczył/ ná przećiw temu wszystkiemu/ coby nas potkáć y

nam ná przekáźie á przećiwnośći być mogło/ Ktory żywieſz y kroluieſz przez wſzyſtki wieki wiekow/ Amen.

O Anyołach.

Anyołom ſwoim roſkazał o tobie Alleluia.

By ćię ſtrzegli po wſzytkich drogách twoich All.

Wſzechmogący Pánie Boże Oycze niebieski/ ktoryś twe ſwięte Anyoły ku obronie y ſtrażey ludźiom/ przećiwko okrućieńſtwu Szátáńſkiemu y złośći świátá tego zrządźić y poſtánowić raczył. Proſiemy ćię, ábyś nas w tákowey obronie miłośćiwie záchował/ y przez Duchá twego ſwiętego

nas

nas wspomagał/ áby wola twoiá miedzy námi ludźmi ná Ziemi/ iáko od Anyołow twoich w Niebie/ vczyniona bywa/ stawáłá się./ Abyśmy wedle woley twoiey żyli/ y w onym żywoćie wiecznie ćię chwálić mogli/ Przez Jesu Christá Syná twego miłego Páná nászego ꝛc. Ktory z tobą żywie y krolu że w jednosci Ducha Swiętego iedyny Bog przez wszystkie wieki wie kow.

Na pospolite Niedźiele.

O dobre á wierne Káznodźieie y Służebniki Słowá Bożego.

Ná wszystko

Ná wszystkę ziemie wyszło prawidło ich Allelu: A ná kray swiátá wymowy ich Alleluia.

O Wszechmogący y dobrotliwy Pánie Boże Oycze Páná nászego JEsu Christá/ ktoryś nam v przeymie przykazał/ ábysmy sie modlili o Robotniki ná żniwo twoie/ to iest/ o prawdźiwe y wierne Káznodźieie słowá twego swietego/ Ráczysz nam prawdźiwe náuczyciele Boskiego słowá twoiego zesłáć/ y onym zbáwiennego słowá twoiego w serce y w vstá ich vłyczyć/ ábysmy przykazánie y posełstwo twoie wiernie spráwowáli/ y nic nie kazáli/ áni náuczáli/ coby słowu twoiemu swietemu przeciwno było/ ábysmy

ábyſmy przez niebieskie y wieczne słowo twoie nápominieni/ náuczeni/ náſyceni/ poćieſzeni y vmocnieni będący/ czynili to coby ſię tobie podobáło/ y nam pożyteczno było. Przez JEſu Chriſtá Syná twego miłego Páná náſzego ꝛc.

O rozmnożenie Słowá Bożego.

Pánie niech słowo twoie będźie ſwiecą nogam (moim.
Y Swiátkem po śćieſzkách moich.

O Wſzechmogący Pánie Boże/ Proſiemy ćię pokornie ábyś poſpolſtwu á Zebrániu twemu Chrześćiáńskiemu Duchá twego ſwiętego/ y

Boskiey mądrośći twey vżyczyć raczył / áby słowo twoie swięte miedzy námi rozszyrzone y rozmnożone / y ze wszelákim weselym á rádośćią / iáko się godźi przepowiedáne y náuczáne było / y twe swięte Chrześćiáńskie Zebránie przez nie polepszenie w sobie czyniło. Abysmy w stáłey wierze tobie służyć / y w wyznawániu Imienia twego swiętego áż do skonánia nászego przy tobie trwáć mogli. Przez Jesu Christá Syná twego miłego Páná nászego / AMEN.

O pobożne

O pobożne Obco-
wánie y pospolitowánie.

Okaż nam Pánie miłosierdźie twoie Alleluia.
A day nam zbáwienie twoie Alleluia.

O Wszechmogący Pánie Boże/ ktoryś sam iest obrońcá wszystkich w cie dufáiących/ krom ktorego łáski nic nikt nie przepomoże/ áni co przed obliczności á twoią ważno iest. Rácz nas szczodrobliwie miłosierdźiem twoym obdárzyć/ ábysmy przez nádchnienie twoie/ o dobrych rzeczách myślili/ y przez moc á wspomożenie twoie/ ony wypełnili. Dla Jesu Christá Synā twego miłego Pānā nászego/ Amen.

Druga.

O Pánie Boże Oycze nász Niebieski/ prosiemy ćię serdecznie ábyś nas Duchem swym swiętym miłośćiwie záwżdy obdárzyć raczył/ ábysmy myślić y vczynić mogli/ to co dobrego y pobożnego iest/ á iżebysmy ktorzy bez ćiebie być nie możemy/ po twey swiętey woley tu żyć mogli. Przez Páná nászego JEsu Christá Syná twego miłego/ ktory z tobą żywie y kroluie w iedynośći Duchá swiętego/ iedyny Bog przez wszystki wieki wiekow/ Amen.

Zá

Zá Przełożone Swieckie.

Okaz nam Pánie miłosierdźie twoie etc.

A ten Wierß może przykázdey náśláduiący Modlitwie vżywány być.

O Miłosierny Oycze náß Niebieski/ w ktorego ręku wßelka moc ludzka/ y ßczęsliwy postęp pobożnych ludźi zámkniony y postánowiony iest/ y w ktorego ręku stoią wßystki práwá y vstáwy/ wßech Krolestw ná źiemi. Prosiemy ćię ábyś ná wierne Sługi twoie/ náße miłośćiwe Xiążę y wßystki porządne Przełożone/ łáskáwie weyrzeć raczył/ áby Miecz Swiecki ktory im od ćiebie sámego polecony

ieſt / wedle rozkazánia twoiego wieść y prowádźić mogli / Oświeć y záchowáy ie przy Bożkim Imieniu twoim. Rácz im dáć miły Pánie Boże mądrość / rozum dobry / y ſpokoyne pánowánie: ábyy poddáne ſwoie w pokoiu / y wiedności bronili y rządźili. Przedkuż im też Pánie Boże dni żywotá ich / ábyſmy pod ich pánowániem Bożkie Imię twoie weſpołek z niemi świećić y ſławić mogli. Przez Jeſu Chriſtá Synā twego miłego / ktory z tobą y z Duchem ſwiecym żyie y krolule od wieku do wieku wiekow / Amen.

O Pokoy.

O Pánie Boże wszechmogący / ktory sam pokoy miedzy námy zákładasz y sprawuiesz / y miłosnikiem iedności á miłości iesteś / kto ciebie vznawa ten żywie / á kto tobie służy ten kroluie. Obron pokorne twoie / y vchoway nas od wszelákiego nábiegánia y nágábánia wszech Nieprzyiaciół nászych. Abysmy sie żadney bronicy Nieprzyiacielskiey nie bali / ktorzy sie ná obrone twoie spuszczamy.

Przez Jesu Christá Synā twego miłego / Amen.

Druga

Druga.

O Pánie Boże Gycze Niebieski/ ktory pomysły swiete/ rády dobre/ y vczynki práwe sam sprawuiesz. Rácz vżyczyć Służebnikom twoim pokoiu/ ktorego Swiát dáć nie może: Aby Serce nász przykazániam twoim posłuszne było/ y przy nich záwżdy trwáło y zostawáło. A iżebysmy káżdego czásu przez obrone twoie spokoynie y bezpiecznie od wszech Nieprzyiaćioł nászych żyć mogli. Przez Jesu Christá Synā twego miłego Pánā nászego/ Amen.

Zá

Zá Nieprzyiaćioły.

O Wszechmogący y wieczny Pánie Boże/ ktoryś nam przez Syná twego miłego Páná nászego Jesu Christá przykazał/ ábyśmy Nieprzyiaćioły násze miłowáli/ y tym ktorzy nas krzywdzą y obrażáią dobrze czynili/ y zá przenásládowniki násze się modlili. Wołamy vprzeymie ku tobie/ ábyś wszystki nieprzyiaćioły násze łáskáwie náwiedźić/ y onym práwey skruchy dla grzechow ich vżyczić y dáć raczył. Aby z námi y ze wszemi chrześćiány/ przyiaćielski/ bogoboyny/ y

zgodliwy pomysł y serce mieli. Przez Jesu Christá syná twego miłego/ ꝛc. ktory z tobą żywie y krolwie w jedności Ducha Swiętego iedyny Bog przez wszystkie wieki wiekow.

O Pomnożenie / y Obronienie Zboża od szkody / y o wszelákie Pożegnánie Boskie.

O Wszechmogący Pánie Boże Oycze wiekuisty / ktoryś przez wieczne Boskie słowo twoye/ wszystki rzeczy stworzył / y ony pożegnawasz y záchowywasz. Prosiemy ćię pokornie ábyś to słowo twe wieczne Páná nászego Jesu Christá nam obiáwić / y w Sercá násze wszczepić á dáć raczył. Abysmy wedle łáski twoiey godnemi

byli/

byli / twoie Boskie Pożegnánie ná wszystki Zboża ná Ziemi / y nā wszystko co służy ku potrzebie y záchowāniu cielesnemu otrzymáć. Y tych dárow ku czćy ā sławie Imienia twego Boskiego / y ku pożytku Bliźniego nászego używáć mogli. Przez tegoż Páná nászego Jesu Christā Synā twego miłego / Ktory z tobą żywie y krolule wiedyności Duchā swietego / iedyny Bog / przez wszystki wieki wiekow / Amen.

O deszcz / albo o Pogodę.

Collecty álbo Modlitwy.

Wszechmogący Pánie Boże Oycze niebieski / ktory dobrotliwy y miłosierny iesteś / y nameś przez Syná twego miłego obiecał / że we wszelkich potrzebách nászych nas nie chcesz opuśćić. Prosiemy ćie pokornie / ábyś nie raczył mieć względu ná Złośći y Niepráwośći násze: Ale więcey (miey wzgląd) ná potrzeby násze / y miłosierdzie twoie. Rácżże teraz miły Pánie nam łáskáwie vżyczyc dżdżu miłego (álbo / pogody dobry / y iásnośći słonieczny.) Abysmy przez twoie dobroć / Chleb nász powszedny mieli / y ćiebie łáskáwego Páná Bogá vznáć y chwalić mogli. Przez tegoż Páná nászego Jesu Christá ꝛc. Syna twego mi[illegible] ktory [illegible] w jedności Ducha S. [illegible] przez wszystkie wieki wiekow

O odpusz-

O odpuszczenie grzechow y wybáwienie od zásłużonego Karánia.

Okaż nam Panie miłosierdzie twoje Alel.

O Wszechmogący Pánie Boże Gycze niebieski/ktory sie nie kochasz w śmierći vbogiego Grzesznego człowieká / y nie rad dopuszczasz ábyktory miał záginác: Ale chcesz żeby sie ku tobie náwrocił y żyw był. Prosiemy cie serdecznie/ábyś kárę grzechámi nászemi zásłużone miłośćiwie od nas oddalić / y nam potym ku polepszeniu żywotá miłosierdzia twoiego szczodrze y okśićie vżyczyć raczył. Dla Pána

 nászego

nászego Jesu Christá Synà twego miłego / ktory stoba y z Duchem Swietym żyie y krolule wiekuiśćie/ Amen.

Druga.

O Wszechmogący y Miłosierny Pánie Boże Oycze niebieski/ ktorego miłosierdzia końcá nie mász/ tyś cierpliwy á długo czekaiący / łáskáwy / wielice dobrotliwy / y wierny iesteś / y odpuszczasz złośći / niepráwośći / występki / y grzechy ludzkie. Zgrzeszyliśmy / y byliśmy niepobożnemi / ciebieśmy często gniewáli. Tobieśmy

miły

miły Pánie sámemu zgrzeszyli y złość przed tobą vczynili. A wszákoż Pánie / nie rácz wspominác ná przeszłe Złości y Niepráwości nászе : Niech sie wiecsze Miłosierdzie twoie nád námi okaże / niżli sa grzechy nászе. Bo my do szczątku bárzo nedznemi iesteśmy. Wspomoż nas Pánie Zbáwicielu nász / wybaw nas / y odpuśc nam Grzechy nászе / Dla czci y sławy Imienia twego swietego / y dla JEsu Christá / Synа twego miłego Páná y Zbáwicielá nászego / ktory z tobą żywie y krolule w iedności Duchá swietego iedyny Bog / przez wszystki wieki wiekow / Amen.

O wspo-

O Wspomożenie y Rácunek w Przenágábániu y Pokuszeniu.

Wszechmogący y miłosierny Páńie Boże / ktory wzdychánia nędznych ludźi nie odrzucasz / y oczekawánia serc smutnych nie wzgardzasz. Rácz weyźrzeć łáskáwie ná modlitwy nász / ktorec w potrzebie y doległości nászey ofiáruiemy / y wysłuchay nas miłośćiwie / áby wszytko co od Diabłá y od złych ludźi náprzećiw nam powstáie / wedle Boskiey rády y dobroći twoiey odmieniono / oddalono / y w niwecz obroczono było / Abysmy od wszego pokuszenia

kuſzenia záchowáni y nienáruſzeni będący / tobie w poſpolſtwie á Zebrániu twym ſwiętym Chrześćiáńskim dźiękowáli y záwżdy ćię chwalili. Przez JEſu Chriſtá Syná twego miłego Páná náſzego ꝛc. ktory z tobą Sywie y Krolu[illegible]

O vznánie y wdźięczne przymowánie Pożegnánia y Błogosłáwieńſtwá Bożego y wſzech dárow iego.

WSzechmogący Pánie Boże Oycze niebieski / od ktorego bez przeſtánia wſzelákie dobrodźieyſtwá / bárzo okfićie bierzymy y przymuiemy / y káż-

dego dźiá od wszego złego łáskáwie bronieni bywamy. Prosiemy cie pokornie / rácz to nam dáć przez Duchá twego swietego / ábysmy to wszystko cálym y zupełnym Sercem nászym w práwey wierze vználi / á iżebysmy zá te okfitą y niewymowną dobroć á miłosierdźie twoie / tu y w onym żywocie wiecznie tobie dźiękowáli / y ciebie práwie chwalili. Przez JEsu Christá Synā twego miłego Páná nászego / Amen.

Zá wszystko pospolite Chrześciáństwo.

Wszech-

WSzechmogący y wieczny Pánie Boże / ktory przez Duchá twego swiętego / wszystko Chrześćiáństwo poswięcasz y spráwuiesz / wysłuchay násze Prozby / á vżycz y day miłośćiwie / áby ze wszystkiemi członkámi swemi / w práwey wierze przez łáskę twoię tobie służyło. Przez Jesu Christá Syná twego miłego Páná nászego / AMEN.

Wyznánie Wiáry.

Násladuia Symbolá álbo Wyznánia Wiáry.

Symbolum albo Wyznánie Apostolskie.

Wierzę w Bogá Gycá Wszechmogącego/ stworzyćielá Niebá y Ziemie.

Y w Jesu Christá Synā iego iedynego Páná naszego. Ktory sie począł z Duchá swiętego. Národźył sie z Páriey

z Máriey Dziewice. Vmeczon pod Poñciuszem Piłatem / vkrzyżowan / vmárł y pogrzebion / Zstąpił do piekłá / Trzećiego dniá Zmártwych wstał. Wstąpił ná Niebiosá / Siedzi ná Práwicy Bogá Oycá Wszechmogącego. Ztámtąd przydzie sądzić żywe y martwe.

Wierzę w Duchá swiętego. Swiete Zebránie Chrześćiáńskie / Swiętych pospolitowánie. Grzechow odpuszczenie. Ciáłá zmartwychwstánie. Y Zywot wiecżny / Amen.

Symbolum álbo Wyznánie Nicenskie.

WIerzę w iednego Bogá / Oycá Wszechmogącego / Stworzićielá niebá y ziemie / wszech rzeczy widomych y niewidomych.

Y w iednego Páná Jesu Christá iednorodzonego Synà Bożego / ktory przed wszemi wieki z Oycá národzony iest : Bog z Bogá / świátłość z świátłości / Bog práwy z Bogá práwego. Vrodzony á nieſtworzony / z Oycem iedney Ustnośći / przez ktorego

rego wszystko iest stworzono. Ktory dla nas Ludźi / y dla zbáwienia nászego / z Niebá zstąpił / y wćielił sie przez Duchá swiętego / z Pánny Máriey / stał sie Człowiekiem: Y zá nas vkrzyżowan pod Poncyuszem Piłatem / vmęczon y pogrzebion iest: Y trzećiego dniá zmartwychwstał wedle Pismá: Y wstąpił ná Niebiosá: siedźi ná práwicy Bogá Gycá: Y záś przydźie w sławie sądźić żywe y martwe / á Krolestwá iego żadnego końcá nie będźie.

Y w Duchá swiętego / Páná y Obżywićielá: Ktory od Gycá y Syná pochodźi: Ktory z Gycem / y

z Synem

z Synem zárownie chwalon y sławion bywa / ktory przez Proroki mowił.

Y iedno swiete powszechne Chrześciáńskie y Apostolskie Zebránie.

Wyznáwam też ieden Chrzest swiety ná odpuszczenie grzechow / y oczekawam zmartwychwstánia Vmárłych / y żywotá przyszłego wieku/ Amen.

Symbolum álbo Wyznánie Swietego Athanasiusa.

KTokolwiek chce być zbáwion: nád wszystkie rzeczy potrzeb iemu/ áby miał Wiárę práwą Chrześciáńską.

Ktorey ieśli kto cáłey y nienáruszoney á szczyrey nie záchowa: krom wątpienia ná wieki záginie.

Wiárá ále práwá Chrześciáńska tá iest/ ábysmy Bogá w Troycy iednego/ á Troycę w iedności Bostwá czcili.

Nie mieszáiąc wespołek Osob: áni Istności Bostwá dzieląc.

Bo inßa iest osobá Oćiec / inßa Syn / inßa Duch swiety.

Ale Oćiec / y Syn / y Duch swiety / ieden tylko Bog iest: rowny w Sławie / y spokuwiecznego Máiestatu.

Yáki iest Oćiec táki y Syn / táki y Duch swiety.

Niestworzony Oćiec / niestworzony Syn / niestworzony Duch swiety.

Niezmierzony Oćiec / niezmierzony Syn / niezmierzony Duch swiety.

Wieczny Oćiec / wieczny Syn / wieczny Duch swiety.

A wßákoż nie trzey wieczni: ále ieden iest tylko wieczny.

Yáko też nie trzey niestworzeni / áni

trzey

trzey niezmierni: Ale tylko ieden iest niestworzony/ y ieden niezmierny.

Tákież też wszechmogący Oćiec/ wszechmogący Syn / wszechmogący Duch swięty.

A wszákoż nie trzey wszechmogący/ Ale ieden iest wszechmogący.

Takież Bog Oćiec/ Bog Syn/ Bog Duch swięty.

A wszákoż nie trzey Bogowie/ Ale ieden tylko iest Bog.

Takież PAN Oćiec/ PAN Syn/ PAN Duch swięty.

A wszákoż nie trzey są Pánowie/ Ale ieden tylko iest Pan.

Bo iáko wedle prawdy Chrześći-

áñskiey iedne káżdą Osobę przez sie/ Bogiem y Pánem wyznawáć muśimy.

Tákież też trzy Bogi/ álbo PAny mowić nabożeństwo Chrześciáńskie nam zákázuie/á tego niepozwala.

Oćiec od żadnego nieiest vczyniony/ áni stworżony/áni vrodżony.

Syn od sámego Oycá tylko/nie iest vczyniony/ áni stworżony/ále vrodżony.

Duch swiety od Oycá y Synú/ nie iest vczyniony/áni stworżony/áni vrodżony/Ale pochodżący.

Yeden tedy iest Oćiec/á nie trzey Oycowie/Yeden Syn/á nie trzey

Synowie/

Synowie / Neden Duch swiety / á nie trzey Duchowie swieci.

A w tych trzech Osobách / żadna nie iest pierwsza / ani poslednieysza / żadna nie iest wiecsza / ani mnieysza.

Ale wszystki trzy Osoby są wspołu wieczne / y wspołu rowne.

Aby tãk iáko iuż rzeczono iest / trzy Osoby w iednym Bostwie / y ieden Bog w trzech Osobách / czcony był.

Kto przeto chce być zbãwion: ten ma tãk o trzech Osobách w Bostwie rozumieć / á nie inaczey wierzyć.

Ale też iest potrzebã ku wiecznemu zbãwieniu / ãby káżdy wiernie wierzył / iże PAN nãsz IESVS

Christus iest prawdziwym Człowiekiem.

Tá tedy iest práwa Wiárá/ ábyśmy wierzyli y wyznawáli/ iże Pan nász JEsus Christus Syn Boży/ iest Bog y Człowiek.

Bog iest z podstáći á nátury Oycowey przed Wieki národzony/ á Człowiek iest z podstáći á nátury Mátki ná świećie národzony.

Doskonáły Bog/ doskonáły Człowiek/ duszę rozumną/ y ćiáło człowiecze máiący.

Rowny Oycu podług Bostwá/ mnieyszy Oycá wedle Człowieczeństwá.

Ktory

Ktory ácz iest Bog y Człowiek/ wſzákoż iednák nie dwáy/ ále ieden tylko iest Chriſtus.

A ieden iest/ nie iżby ſie Boſtwo przemieniło w Człowieczeńſtwo/ ále że Boſtwo ná ſie wźięło Człowieczeńſtwo.

Yeden owſzem iest/ nie iżby ſie dwie naturze zmieſzáły/ ále że iednáż tylko Oſobá iest.

Bo iáko duſzá rozumna/ y ćiáło/ ieden iest Człowiek/ Ták też Bog y Człowiek iedenże iest Chriſtus.

Ktory ćierpiał dla Zbáwienia nászego/ Zſtąpił do Piekłá/ Trzećiego dniá zmartwychwſtał.

Wſtąpił

Wstąpił ná Niebiosá/ siedźi ná Práwicy Bogá Oycá Wszechmogącego.

Z támtąd przyydźie sądźić Zywe y Martwe.

A czásu przyścia iego wszyscy Ludźie muszą powstáć z ciáły swoiemi.

Y liczbe dádzą z własnych vczynkow swoich.

A ktorzy dobrze czynili/ poydą do żywotá wiecznego: Ale ktorzy źle czynili/ do ogniá wiecznego.

A táć iest práwa Wiárá powszechna Chrześciáńska/ ktorey iesli kto wiernie y mocnie nie będźie wierzył/ zbáwion być nie może.

Symbolum / álbo

Wyznánie / ktore bywa przypisano S. Ambrożemu y Augustinowi.

TEbie BOGA chwalemy / ciebie Páná wyznawamy.

Ciebie wiecznego Gycá / wszystká Ziemiá w poczćiwości ma.

Tobie wszyscy Anyeli / tobie Niebiosá y też wszystki Mocy.

Tobie Cherubin y Seraphin / nieprzestawáiącym głosem wołáią.

Swiety / Swiety / Swiety
Albo za-stepow. PAN Bog náß Sabbaoth.

Pełne ſą Niebioſá y Ziemiá/ Máieſtatu ſławy twoiey.

Ciebie chwali ſławny Zbor Apoſtolſki.

Ciebie chwali Poczet chwalebny ſwietych Prorokow.

Ciebie chwali iáſny Zaſtep Męczennikow.

Ciebie po wſzyſtkim Swiećie ſwiete Zebránie Chrześćiáńſkie wyznawa.

Oycá niezmierney wielmożnośći.

Cżći

Czći godnego prawdźiwego y iedynego Syná twego.

Y też Poćieszićielá Duchá swiętego.

Ty iesteś Krol Sławy Christe.

Ty Oycowski iesteś Syn wieczny.

Ty dla wybáwienia Człowieczego/ nie brzydźiłeś się żywotá Pánieńskiego.

Ty zwyćiężywszy żądło Smierći/ otworzyłeś Wierzącym Krolewstwo Niebieskie.

Ty ná práwicy Bożey siedźysz/ w Sławie Bogá Oycá.

Wierzemy że masz przyść sędźić (żywe y martwe.)

Przetoż ćię prosiemy rácz wspomoc Sługi swoie/ KTORES NAYDROSZSZĄ KRWIĄ SWOIĄ WYKVPIL.

Rácz nás wieczną Sławą z twemi Swiętemi obdárzyć.

Zbáw Lud twoy PAnie/ á day Pożegnánie dźiedźictwu twemu.

A rządź ony/ y podwysz ie/ áż ná wieki.

Po wszystki dni nászе błogosłáwimy ćię.

Y chwálimy Imię twoie ná wieki/ owa ná wieki wiekow.

Rácz

Ráczy nas miły Páne tego dniá od wszelkiego Grzechu záchowáć.

Smiłuy sie nád námi Páne smiłuy sie nád námi.

Niech bedzie Miłosierdzie twoye nád námi Páne / ták iákosmy w tobie Nádzieye mieli.

W tobie PANIE nádzieie mamy / niech nie bedziemy pohánbieni áż ná wieki / Amen.

Ku Pobożnym Czytelnikom.

Hieronym Malecki.

WSzech pobożnych Czytelnikow wielce proſę abyście te praca moye/zá dobre przyiąć/ y mnie ſobie záleconego mieć raczyli. Pobożnych o wſzecki mowie/ ktorzy/ iákoż pewnie wierze/ y dobrey nádzieie o nich ieſtem/ wdzięcznie te prace moie przyimą/ ktora ſie oſtáią ku czći y chwale Bożey naprzod/ potym też y ku pożytku á zbudowániu y rozmnożeniu Zebránia Chrześciáńſkiego. Bo niepobożnym y złym ludziom/ byś ty naylepiey nápiſał/ y práwie iż ták rzekę/ iákoby námalował/ y dobrze wſzyſtko vczynił/ tedy ſie im przedſie nie podobáło. Ktorzy tylko ſwoye rzeczy chwalą/ wydwarzáyąc ſie y wyſadzáiąc nád inſze y w piſániu y w przekłádániu ſwoim z inſzych yezykow ná polſki. A cudze by naylepiey były vczynione/ tedy gánią/ y ony też ieſli nie yáwnie/ tedy iednák pokątnie ſzczypią/ kaſáią/ drápią/ y ſzárpáią/ gdzie iedno mogą. Aby byli widziani/ że nád inſze dobrze náuczeni ſą. A w tym iednák gdy inſzych prace nicnyą/ wywrácáią/ gánią y háńbią/ y czći á ſławy ſwoiey ſzukáią/ y dobrze á wybornie náuczonemi ſobie ſie być zdádzą álbo widzą/ tedy głupość y nieumieietność ſwoie okázuią. Gdyżwiec ſámi iednák bárzo málo/ álbo proſto nic vczynić mogą/ iáko to w piſániu niektorych łatwie obaczono być może.

Ná tá-

Ná tákowe vrągácze y niepobożne Naśmiewce / Oßczyrce / y omowce y Przygániciele / vskarżał sie też w tym słußnie swego wieku S. Hieronym pißąc *in præfatione in librum Regum*, tymi słowy: *Multi sunt qui in eo se doctos arbitrantur, si alijs detrahant. Item, Multi sunt qui iudicare tantum de alijs, & ipsi facere nihil noverunt.* To iest / Wiele ich iest / ktorzy w tym sie náuczonemi być mniemáyą / gdy inße gánią á prace ich háńbią. Item / Wiele ich iest / ktorzy tylko rozsądki swoie o inßych wydáwáć / y ich prace ßárpáć y gánić vmieią / á sámi prosto nic vczynić nie mogą. Co iesli sie czásu onego sstało S. Hieronymowi / gdy Biblią ná łáćinski yezyk z inßich przekłádał / tedyć też nie dziw iest / iż sie dziś tákież dzieye. A przetoż opußczáyąc tákowe niepobożne Czitelniki / iesli dobrzy y pobożni / te moie iákążkolwiek prace / ták iáko yą Pan Bog dáć raczył / (yákoż żaden w práwdzie wiecey vczynić nie przepomoże / tylko ták wiele co mu Pan Bog dáć raczy) wdziecznie odemnie / iákom iuß ná przodku rzekł / przyimićie / á Pan Bog bedzie raczył przez mie nieco wiecey w tey rzeczy spráwowáć / tedy wßystko z wietßą pilnośćią y opátrznośćią / iáko iedno naywiecey bede mogł / z Bożą pomocą / czynić obiecuye.

Pánie Boże wßechmogący wßelkiey łáski pełny / raczy nas Duchem swym swiętym rządzić y spráwowáć / y w łásce swey áż do skonánia náßego záchowáć / ábysmy wßyscy wespołek zbáwienie dußne / y żywot wieczny otrzymáli / przez JEsu Christá Syná twego miłego Páná y Zbáwićielá náßego /

AMEN.

W Krolewcu / Znowu Drukowano przez Janá Fabriciußá / Roku 1615.

BIBL. U. OSSOLINEUM

4500 —

8324/1